

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

IDA KESKI-RAUSKA
SANNA ALAKULJU

Liikaturismin vaikutukset ja kestävä kehitys Balilla

Yritykselle Asenne Surf

MATKAILUN TUTKINTO-OHJELMA
2021

Tekijä(t) Alakulju, Sanna Keski-Rauska, Ida	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2021
	Sivumäärä 83	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Liikaturismin vaikutukset ja kestävä kehitys Balilla: Yritykselle Asenne Surf		
Tutkinto-ohjelma Matkailu		
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, millaisia vaikutuksia liikaturismilla on Balin ympäristöön, talouteen ja sosiokulttuuriin. Lisäksi työssä tutkittiin, miten kestävä kehitys ja vastuullisuus näkyvät Balille kohdistuvassa matkailussa, ja kuinka saarelle kohdistuvaa kansainvälistä matkailua voitaisiin muuttaa kestävämmäksi.</p> <p>Opinnäytetyön toimeksiantaja on suomalainen Asenne Surf, joka valmistaa kestäviä surf-tyylisiä mallistoja Balilla yhteistyössä paikallisten pienyritysten kanssa. Teoreettinen viitekehys koostuu kestävästä kehityksestä, kestävästä ja vastuullisesta matkailusta sekä liikaturismista.</p> <p>Tutkimus toteutettiin laadullisena ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Aineistonkeruussa haastateltavat jaettiin kahteen ryhmään, paikallisiin ja matkailijoihin sekä yrityksiin ja asiantuntijoihin. Tutkimuksessa haastateltiin toimeksiantajan lisäksi yhteensä yhdeksää henkilöä eri sidosryhmistä monipuolisten näkökulmien varmistamiseksi. Haastattelut litteroitiin ja analysointimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia.</p> <p>Teemahaastattelujen tuloksista voidaan päätellä, että liikaturismi-ilmiöllä on runsaasti negatiivisia vaikutuksia Balilla. Tulosten perusteella liikaturismin suurimpia haittavaikutuksia ovat alueiden ruuhkautuminen, saarella kasvaneet jäteongelmat, balilaisen kulttuurin länsimaistuminen sekä matkailutuottojen valuminen ulkomaisille toimijoille. Tärkeimpinä ratkaisuinä voidaan pitää tietoisuuden lisäämistä ja uusia matkailua koskevia säädöksiä, joiden avulla voidaan edistää luonnon hyvinvointia ja parantaa balilaisten elämänlaatua matkailun kasvusta huolimatta.</p>		
<u>Asiasanat</u> kestävä kehitys, kestävä matkailu, vastuullinen matkailu, liikaturismi, talousvaikutukset, ympäristövaikutukset, sosiokulttuuriset vaikutukset		

Author(s) Alakulju, Sanna Keski-Rauska, Ida	Type of Publication Bachelor's thesis	Date November 2021
	Number of pages 83	Language of publication: Finnish
Title of publication The effects of overtourism in Bali and sustainable development: For Asenne Surf		
Degree program Tourism		
Abstract <p>The aim of this thesis was to research the impacts of overtourism on the environment, economy and socioculture in Bali. In addition, the thesis examined the level of sustainable development and responsibility in Bali tourism and how the inbound tourism of Bali could be developed to a more sustainable and responsible direction.</p> <p>The research was qualitative, and a thematic interview was used as the data collection method. In the data collection, the interviewees were divided into two groups – locals and tourists, and entrepreneurs, company representatives and experts. Excluding the client of the thesis, a total of nine individuals from different stakeholders were interviewed to ensure diverse perspectives. The interviews were then transcribed and analyzed. The method of analysis used in this study was content analysis.</p> <p>The client of this study is a Finnish brand Asenne Surf. Asenne manufactures sustainable surf-style collections in Bali in co-operation with small local businesses. The theoretical framework consisted of sustainable development, sustainable and responsible tourism and overtourism.</p> <p>The study results show that overtourism has a wide range of negative effects in Bali, the most significant of which are congested areas, increased waste problems, westernization of the Balinese culture and the outflow of tourism revenues to foreign agents. Awareness-raising and new tourism regulations can be seen as key solutions to improve the well-being of nature as well as the quality of life of the Balinese despite the growth of tourism.</p>		
<u>Key words</u> sustainable development, sustainable tourism, responsible tourism, overtourism, economic impacts, environmental impacts, sociocultural impacts		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	7
2.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.....	7
2.2 Toimeksiantaja	8
3 KESTÄVYYS JA VASTUULLISUUS	10
3.1 Kestävä kehitys	10
3.2 Kestävän kehityksen tavoitteet.....	11
3.3 Kestävä matkailu	15
3.4 Vastuullinen matkailu	20
4 LIIKATURISMI	23
4.1 Määritelmä ja ilmiön taustatekijät.....	23
4.2 Balin liikaturismi.....	28
4.3 Taloudelliset vaikutukset Balilla.....	32
4.4 Ympäristövaikutukset Balilla.....	37
4.5 Sosiokulttuuriset vaikutukset Balilla.....	41
4.6 Keinoja selviytyä liikaturismista.....	46
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	51
5.1 Laadullinen tutkimus.....	51
5.2 Tutkimuksen aineistonkeruu	52
5.3 Sisällönanalyysi analysointimenetelmänä.....	55
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	57
6.1 Liikaturismi Balin kestävä kehityksen esteenä	57
6.2 Balin talous nojaa matkailuun	60
6.3 Matkailu kuormittaa Balin ympäristöä.....	63
6.4 Balilainen kulttuuri globalisoitumisen uhan alla.....	66
6.5 Tietoisuus ja uudet säädökset ratkaisuina	69
6.6 Tulosten yhteenveto	73
7 YHTEENVETO	76
7.1 Yhteenveto ja johtopäätökset	76
7.2 Luotettavuustarkastelu	79
7.3 Pohdinta.....	80
7.4 Toimeksiantajan palaute.....	83

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Balin ainutlaatuinen kulttuuri ja luonto ovat kiehtoneet ihmisiä siitä lähtien, kun ensimmäiset kansainväliset tutkimusmatkailijat vierailivat Indonesiassa sijaitsevalla saarella 1920-luvulla. Balista on sittemmin kirjoitettu lukuisia saaren elämästä kertovia teoksia, jotka ovat herättäneet maailmanlaajuista kiinnostusta ja käynnistäneet kohteessa vuosikymmeniä jatkuneen matkailun kehityksen. Pienten Sundasaarten saariin kuuluva Bali onkin noussut Indonesian vierailluimmaksi ja yhdeksi maailman suosituimmaksi matkakohteeksi. (Davis, 2021; Subadra, 2015, viitattu lähteessä Subadra ym., 2019, s. 253; Antara & Sumarniasih, 2017, s. 35.)

Vuonna 2019 Indonesiassa vieraili yli 16 miljoonaa kansainvälistä matkailijaa, joista noin 6,3 miljoonaa matkusti suoraan Balille (Statistics of Bali Province, 2020, viitattu lähteessä Akhlas, 2020). Matkailu on kasvanut merkittävästi Indonesiassa ja erityisesti Balilla, sillä vielä vuonna 2010 kansainvälisten matkailijoiden määrä saarella oli vajaa 2,5 miljoonaa (Hirschmann, 2020). Nämä luvut osoittavat, kuinka suuri osuus Balilla on Indonesiaan kohdistuvasta kansainvälisestä matkailusta, ja miten ratkaisevassa asemassa matkailu on pinta-alaltaan vain 5 780 neliökilometrin kokoisen saaren (Maps of World, 2020) taloudellisen kehityksen sekä ympäristön ja paikallisten ihmisten hyvinvoinnin kannalta.

Kansainvälisten matkailijoiden määrän kasvu aiheuttaa huomattavia paineita kestäväälle kehitykselle sekä kestävä ja vastuullisen matkailun toteutumiselle (UNEP & UNWTO, 2005, s. 12–14). Liikaturismiksi kutsutaan tilannetta, jossa kohteessa on liikaa kävijöitä sen kantokykyyn verrattuna. Tämän seurauksena matkailijoiden kävijäkokemus sekä paikallisväestön elämänlaatu heikentyvät ja luonnon monimuotoisuus köyhtyy. (Goodwin, 2016a.) Maailmanlaajuinen elintason nousu sekä matkailun nopea kasvu yhdeksi maailman suurimmista teollisuudenaloista ovat johtaneet siihen, että liikaturismista on tullut ajankohtainen ongelma niin Balilla kuin monessa muussakin matkakohteessa ympäri maailmaa (Dodds & Buttler, 2019, s. 6–7; UNWTO, n.d.).

Tämän opinnäytetyön aiheena on liikaturismin vaikutukset Balin talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin. Opinnäytetyössä käsitellään myös kestävästä kehityksestä, kestävästä ja vastuullisesta matkailusta sekä tutkitaan, millä keinoilla Balille kohdistuvaa kansainvälistä matkailua olisi mahdollista kehittää näitä tavoitteita kohti.

Tutkimuksen teoriaosuudessa avataan aiheelle olennaiset käsitteet, kuten kestävä kehitys, kestävä matkailu, vastuullinen matkailu ja liikaturismi sekä sen aiheuttamat talousvaikutukset, ympäristövaikutukset ja sosiokulttuuriset vaikutukset. Teoriaosuudessa käsitellään myös kestävästä kehityksestä tavoitteita ja matkailualan yhdistettyjä kestävyys haasteita. Lisäksi teoriaosuudessa tarkastellaan sekä yleisellä tasolla että Balin näkökulmasta, mitkä tekijät ovat myötävaikuttaneet liikaturismi-ilmiön syntymiseen sekä tutkitaan, miten liikaturismista kärsivät kohteet voivat lieventää ilmiön negatiivisia vaikutuksia. Tutkimuksen empiirinen osuus koostuu teorian pohjalta toteutetuista teemahaastattelusta ja niiden analysoinnista sisällönanalyysin keinoin.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

2.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimusongelmana on liikaturismin vaikutukset Balin talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin sekä kestäväen kehityksen ja kestäväen ja vastuullisen matkailun mahdollistaminen saarella. Työssä hyödynnetään aiempaa tutkimustietoa ja kirjallisuutta aiheesta sekä toteutetaan teemahaastatteluja, joissa tutkitaan millaisia ympäristöllisiä, sosiokulttuurisia ja taloudellisia seurauksia liikaturismilla on Balin saarella. Lisäksi haastatteluilta kartoitetaan kestäväen ja vastuullisen matkailun roolia saaren matkailutoiminnassa. Haastateltaviksi on valittu eri sidosryhmiä edustavia henkilöitä, kuten kestäväen kehityksen asiantuntijoita, Balilla toimivia kansainvälisiä yrityksiä, paikallisia toimijoita sekä Balilla pidempiä aikoja oleskelleita matkailijoita.

Päätutkimuskysymyksenä on:

Millaisia vaikutuksia liikaturismilla on Balin talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin?

Alatutkimuskysymyksenä on:

Miten Balille kohdistuvaa matkailua tulisi kehittää kestävämmäksi?

Liikaturismi on ajankohtainen ongelma lukuisissa kohteissa eri puolilla maailmaa (Milano ym., 2018), joten aiheen tutkiminen ja liikaturismin aiheuttamista ongelmista viestiminen on tärkeää negatiivisten vaikutusten minimoimiseksi kohteessa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kerätä tietoa Balin liikaturismista sekä löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka koskevat liikaturismin ympäristöllisiä, sosiokulttuurisia ja taloudellisia vaikutuksia. Tarkoituksena on myös tutkia, millä keinoilla liikaturismista aiheutuvia haittavaikutuksia voitaisiin vähentää Balilla sekä tarkastella, miten saaren matkailua olisi mahdollista kehittää kestävämmäksi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on suomalainen Asenne Surf. Työn tavoitteena on tuoda toimeksiantajalle näkyvyyttä ympäristöasiat sekä balilaisten sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin yritystoiminnassaan huomioivana edelläkävijänä. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on tuoda toimeksiantajalle ajankohtaista tietoa saaren

nykytilasta. Tämän pohjalta yritys voi kehittää omaa toimintaansa ja hyödyntää tutkimustietoa markkinoinnissaan näyttämällä kuluttajille yrityksen vastuullisuutta ja kannanottokykyä yhteiskunnallisiin aiheisiin. Myös opinnäytetyön lukijat voivat hyödyntää tutkimusta suunnitellessaan matkustamista suosittuihin matkakohteisiin.

Tutkimusaihe rajattiin koskemaan Balin taloutta, ympäristöä ja sosiokulttuuria, sillä nämä aihealueet ovat vahvasti linkittyneet toisiinsa ja liikaturismin vaikutukset kohdistuvat näihin kaikkiin (Richardson, 2021). Matkailu on jakautunut Balilla maantieteellisesti epätasaisesti, minkä vuoksi on hyvä huomioida, että tässä tutkimuksessa esille nousseet liikaturismin vaikutukset kohdistuvat etenkin Balin vierailuimpaan eteläosaan (Lee, 2020, s. 27).

2.2 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantajana on suomalainen Asenne, viralliselta nimeltään Fin Trading Oy. Asenne on vuonna 2005 perustettu kestävän kehityksen tavoitteita tukeva yritys, joka on keskittynyt surf- eli lainelautojen sekä sup-lautojen lisäksi vapaa-ajan vaatteiden ja asusteiden valmistamiseen sekä surf-leirien järjestämiseen Balilla. Asenteen tarina sai alkunsa vuonna 1999, kun perustaja Kimmo Jaakonsaari lähti etsimään uusia kokemuksia maailmalta ja matkusti surf-elämäntavan perässä Indonesiaan. Asenteen toimipiste sijaitsee Balilla, missä suurin osa yrityksen tuotteista valmistetaan yhteistyössä paikallisten yritysten kanssa. (Jaakonsaari, 2021.)

Asenteen yritystoiminta alkoi surf-leirien järjestämisestä ja niitä on toteutettu Balilla yhteistyössä Kima Surfin kanssa vuodesta 2008. Myöhemmin toiminta laajentui vaatteiden ja asusteiden sekä surf- ja sup-lautojen valmistamiseen. Asenne käyttää kestäviä materiaaleja ja valmistaa ajattomia tuotteita varmistaakseen niiden pitkän käyttöiän. Tuotantoprosessissa suositaan tarkoin valittuja ympäristöystävällisiä materiaaleja sekä pyritään uusiokäyttöön ja jätteen minimointiin. (Jaakonsaari, 2021.)

Asenteen keskeisimpinä arvoina ovat laatu, rohkeus, yhteisö ja vastuu. Jaakonsaaren mukaan vastuullisuus on koko yritystoiminnan kattava käsite. Asenne haluaakin toiminnallaan näyttää esimerkkiä sekä ohjata muita yrityksiä ja kuluttajia

vastuullisuuteen. Yritys ottaa Balin ympäristöongelmat sekä paikalliset ihmiset huomioon esimerkiksi vähentämällä muovin käyttöä tuotteissaan ja osallistumalla hyväntekeväisyyteen sekä rantojen puhdistamiseen roskasta. Lisäksi se jakaa paikallisille ihmisille ja sidosryhmille tietoa kestävästä kehityksestä ja haasteista ja valvoo omia ja yhteistyökumppaneidensa työoloja läpinäkyvyyden takaamiseksi. (Jaakonsaari, 2021.)

Asenne valikoitui tämän opinnäytetyön toimeksiantajaksi, koska toinen työn tekijöistä suoritti työharjoittelunsa yrityksessä. Lisäksi he pyrkivät toiminnallaan kohti kestävästä kehityksestä, mikä tukee työn tutkimusaihetta. Asenteella on Balilla toimivana suomalaisena yrityksenä myös kokemusta saarelle kohdistuvasta kansainvälisestä matkailusta ja sen vaikutuksista paikallisyhteisöön sekä ympäristöön. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda Asenteelle lisää näkyvyyttä ympäristöasioiden edelläkävijänä sekä korostaa brändin vastuullista toimintaa niin Balilla kuin Suomessakin. Opinnäytetyö tarjoaa toimeksiantajalle ajankohtaista tietoa Balin nykytilasta sekä kartoittaa saaren liikaturismitilannetta ajalta ennen COVID-19-pandemian alkua. Tätä tietoa voidaan hyödyntää markkinoinnissa sekä yrityksen toiminnassa ja sen kehittämisessä tulevaisuudessa.

3 KESTÄVYYS JA VASTUULLISUUS

3.1 Kestävä kehitys

Kestävän kehityksen virallinen määritelmä julkaistiin ensi kertaa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Ympäristön ja kehityksen maailmankomission toimesta Brundtlandin raportissa vuonna 1987. Määritelmän mukaan kestävä kehitys tarkoittaa, että nykyajan yhteiskunnan on elettävä ja täytettävä tarpeensa vaarantamatta tulevien sukupolvien kykyä vastata omiin tarpeisiinsa. (UN, 1987, s. 48; Youmatter, 2020.) Alkuperäisen määritelmän jälkeen käsite on muovautunut erityisesti YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa Riossa vuonna 1992 tehdyn toimintasuunnitelman sekä kestävä kehityksen huippukokouksessa Johannesburgissa vuonna 2002 laaditun täytäntöönpanosuunnitelman myötä. Nykypäivänä kestävällä kehityksellä tarkoitetaan paremman elämän luomista kaikille ihmisille sellaisilla valinnoilla, jotka ovat yhtä kannattavia nyt ja tulevaisuudessa. Kestävän kehityksen voidaan siis sanoa perustuvan oikeudenmukaisuuteen maailman resurssien käytössä ja näiden resurssien käytöstä saatujen etujen jakamisessa. (UNEP & UNWTO, 2005, s. 8.)

Kestävän kehityksen kolme tunnustettua ulottuvuutta ovat taloudellinen kestävyys, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys sekä ympäristöllinen kestävyys. Nämä kolme ulottuvuutta ovat monella tapaa riippuvaisia toisistaan. Ne voivat olla joko toisiaan vahvistavia tai kilpailla keskenään. Kestävän kehityksen toteutuminen edellyttää tasapainon löytämistä näiden ulottuvuuksien välillä. (UNEP & UNWTO, 2005, s. 9.)

Taloudellista kestävyyttä voidaan pitää pohjana kestävälle kehitykselle ja edellytyksenä yhteiskunnan keskeisille toiminnoille. Taloudellisella kestävyydellä tarkoitetaan tasapainoista ja oikeudenmukaista talouskasvua sekä kustannustehokkuuden huomioimista kaikessa taloudellisessa toiminnassa. Taloudellisesti kestävä toiminta perustuu esimerkiksi uusiutumattomien luonnonvarojen kestäväan käyttöön ja tulevien sukupolvien hyvinvointiin. (UNEP & UNWTO, 2005, s. 9; Verhelä, 2016, s. 146.)

Sosiaalisella kestävyydellä tarkoitetaan yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kaikille yhteiskunnassa ja hyvinvoinnin edellytyksien siirtämistä sukupolvelta toiselle

(THL, 2019). Sosiaalisesti ja kulttuurillisesti kestävä toiminta ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon paikallisväestön, sen elinympäristön sekä osallistaa heitä suunnitteluun ja päätöksentekoon (Verhelä, 2016, s. 146). Sosiaalisen kestävyuden edellytyksiä ovat riittävän toimeentulon ja turvallisuuden sekä riittävien hyvinvointipalvelujen takaaminen, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä yhteiskuntaan kiinnittyminen. Lisäksi sen edellytyksenä on toimintamahdollisuuksien ja resurssien tasapuolinen jakautuminen yhteiskunnassa sekä kansalaisten mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. (Alila, Gröhn, Keso & Volk, 2011, s. 7.)

Ympäristöllinen kestävyys puolestaan tarkoittaa etenkin luonnon uusiutumattomien ja elämälle arvokkaiden resurssien säilyttämistä ja hallintaa. Ympäristöllinen kestävyys edellyttää toimia, joilla pyritään minimoimaan ilman, maan ja vesistöjen saastumista ja suojellaan biologista monimuotoisuutta sekä luonnonperintöä. Ihmisten tarpeiden ja taloudellisen ja aineellisen toiminnan tulee sopeutua luonnon kantokykyyn, jotta vältetään luonnon ylikuormittumiselta. (UNEP & UNWTO, 2005, s. 9; Verhelä, 2016, s. 147.)

Balilla oltiin kiinnostuneita kestävästä kehityksestä jo termin määrittelyn syntyhetkillä. Saaren paikalliset sekä kansalliset sidosryhmät investoivat ulkomaisen tuen avulla Bali Sustainable Development Project (BSDP) -nimiseen hankkeeseen jo vuonna 1987, jolloin Brundtlandin komission raportti julkaistiin. Vuonna 1989 käynnistetyn viisivuotisen hankkeen tavoitteena oli vauhdittaa Balin talouskehitystä, turvata perinteisten kulttuuriarvojen säilyminen sekä suojella saaren luontoa. (Wardana, 2003, viitattu lähteessä Pickel-Chevalier & Ketut, 2016, s. 2.)

3.2 Kestävän kehityksen tavoitteet

YK julkaisi vuonna 2015 Agenda 2030 -toimintaohjelman, joka sisältää 17 kestävä kehityksen tavoitetta ja 169 alatavoitetta. Toimintaohjelman tarkoituksena on poistaa köyhyyttä, suojella maapalloa ja taata rauhaa sekä vaurautta kaikille ihmisille vuoteen 2030 mennessä. (UN, 2015, s. 4.) Kuviosta 1 nähtävissä olevat 17 tavoitetta edellyttävät yhteiskuntien poliittisten- ja talousjärjestelmien muuttamista ihmisoikeuksien

takaamiseksi kaikille sekä kaikkien sidosryhmien aktiivista osallistumista muutokseen (UN, 2020, s. 2).

Kuvio 1. YK:n kestävän kehityksen 17 tavoitetta maailman muuttamiseksi. (Suomen YK-liitto, n.d.)

Matkailualalla on mahdollisuus vaikuttaa positiivisesti monien kehitys- ja kehittyvien maiden elintasoon ja sitä kautta tukea kuviossa yksi mainittujen 17 tavoitteen toteutumisesta. Matkailutulojen ja uusien työpaikkojen ansiosta matkailuala auttaa vähentämään köyhyyttä sekä parantamaan terveyttä, koulutusta ja hyvinvointia. Kansainvälisillä matkailutuloilla sekä verotuloilla voidaan kehittää terveydenhuoltoa ja palveluja, joilla pyritään parantamaan äitien terveyttä, vähentämään lapsikuolleisuutta sekä ehkäisemään sairauksia. Matkailualalla on myös mahdollisuus tukea monimuotoisuutta, osallistaa paikallisväestöä ja vähentää maan sisällä sekä maiden välillä olevaa eriarvoisuutta ottamalla kaikki sidosryhmät mukaan kestäväan kehitykseen. Lisäksi matkailualalla on edellytykset työllistää ja tarjota mahdollisuuksia tasavertaisesti kaikille ihmisille huomioiden myös vähemmistöt, nuoret sekä naiset. (UNWTO 2015a; WTTC, 2021, s. 1.)

Maailman matkailujärjestö UNWTO:n (World Tourism Organization) mukaan matkailualalla on edellytykset vaikuttaa kaikkien kuviossa 1 näkyvien 17 tavoitteen saavuttamiseen. Matkailuala on kuitenkin yhdistetty etenkin tavoitteisiin numero 8, 12 ja

14 eli ihmisarvoiseen työhön ja kestäväan talouskasvuun, vastuulliseen kuluttamiseen sekä valtamerien ja vedenalaisen elämän kestäväan käyttöön. (2015a&b.)

Matkailun kehittämisessä on tärkeää rakentaa vakaata infrastruktuuria sekä edistää kestäväa teollistumista ja innovointia. Ihmisarvoisen työn ja talouskasvun (tavoite 8) tavoitteena on auttaa yrityksiä omaksumaan kestäviä liiketoimintamalleja ja käytäntöjä sekä ohjata matkailijoita kestäväan kehityksen peruseriaatteet huomioivaan matkustamiseen. Yritysten näkökulmasta tavoitteella tarkoitetaan yrittäjyyskulttuurin vahvistamista ja investointeja uusiin matkailualan yrityksiin sekä epäeettisten työolojen tunnistamista ja ehkäisemistä tiukemmilla linjauksilla. Epäeettiset työolot koskevat lapsi- ja pakkotyövoimaa sekä epäoikeudenmukaista rekrytointia ja palkkaamista. (UNWTO, n.d.a.) Matkailijoiden kohdalla puolestaan tarkoitetaan laillisten ja paikallisten tuotteiden ja palveluiden tukemista matkustaessa (UNWTO, n.d.b).

Kulutus ja tuotanto ohjaavat maailmantaloutta, mutta aiheuttavat samalla merkittäväa tuhoa maailman ekosysteemeille luonnonvarojen kestäättömällä käytöllä (UN, 2021, s. 50). Vastuullisessa kuluttamisessa ja tuottamisessa (tavoite 12) yritykset ottavat huomioon toimintansa ympäristölliset ja sosiaaliset vaikutukset sekä pyrkivät siirtymään kestävämpiin ratkaisuihin, kuten energiankäytön vähentämiseen ja kierrätysmateriaalien lisäämiseen tuotannossa. Matkailualalla toimivien yritysten toiminnassa tämä tarkoittaa myös esimerkiksi polttoainepäästöjen minimoimista, vesi- ja jätehuollon rasituksen vähentämistä, paikallisväestön huomioimista ja kulttuuriperinnön suojelemista. (UNWTO, n.d.a.) Matkailijat voivat vähentää tuottamaansa hiilijalanjälkeä ympäristöystävällisemmällä ostokäyttäytymisellä ja viisaalla kuluttamisella (UNWTO, n.d.b).

YK linjasi kestäväan kehityksen neljänneksitoista tavoitteeksi vedenalaisesta elämästä huolehtimisen (UNWTO, 2015a). Valtamerillä on suuri merkitys maapallolle, sillä ne kattavat suurimman osan maailman ekosysteemeistä. Nämä ekosysteemit vaikuttavat ilmastoon esimerkiksi hidastaen sen lämpenemistä ja tuottaen happea. (UN, 2020; Wallius, 2020.) Toisin sanoen merien merkitys ihmiselämälle on elintärkeä. Yritykset voivat vaikuttaa vesistöjen hyvinvointiin esimerkiksi kouluttamalla työntekijänsä veden oikeanlaiseen kuluttamiseen sekä minimoimalla tuotannosta kemikaalit ja materiaalit, jotka ovat vääränlaisesti hävitettyinä haitallisia veden laadulle. (UNWTO, n.d.a.)

Sopimuksen jäsenvaltiot myönsivät vuoden 2019 kestävän kehityksen tavoitteiden huippukokouksessa, etteivät siihen mennessä tehdyt globaalit toimet ole olleet riittävän suuria ja nopeita tarvittavan muutoksen saavuttamiseksi (UN, 2020, s. 2). Vuosikymmentä 2020–2030 kutsutaan nimellä Decade of Action, sillä huippukokouksessa todettiin, että seuraava vuosikymmen on ratkaiseva Agenda 2030:n onnistumisen kannalta (UN, 2020). YK:n pääsihteeri António Guterres painotti vuoden 2020 kestävän kehityksen tavoitteiden vuosiraportin esipuheessaan, että vuosikymmenen keskeisimpinä tavoitteina on saada yhteiskunnat lisäämään kunnianhimoista ja kollektiivista toimintaa, jolla torjutaan ilmastonmuutosta sekä ehkäistään köyhyyttä ja epätasa-arvoisuutta sen kaikilla osa-alueilla (UN, 2020, s. 2). YK:n talous- ja sosiaaliasioiden varapääsihteerin Liu Zhenminin (UN, 2020, s. 3) mukaan käynnissä on kriittinen ajanjakso, jona tulee pyrkiä edistämään yhteistä näkemystä maailman suurimmista haasteista ja reagoida niihin tehokkaammin.

Kestävän kehityksen takaamiseksi Balilla kaikkien yhteiskunnan osien tulee seurata yhteisiä tavoitteita sekä noudattaa asetettuja ohjeistuksia, joilla pyritään kehittämään Balille kohdistuvaa kansainvälistä matkailua tukien samanaikaisesti paikallisen kulttuurin monimuotoisuutta ja harmoniaa (Utama ym., 2020, s. 463). Asenne on huomionut kestävyyskysymykset toiminnassaan yrityksen alkua ajoilta asti. Yritys vaikuttaa Balin talouskasvuun myönteisesti työllistämällä paikallisia ihmisiä ja pienyrityksiä. Lisäksi Asenne pyrkii tuotannossaan läpinäkyvyyteen esittelemällä kuluttajille materiaalina, tuotantoprosessinsa sekä hyvät työolosuhteensa verkkosivuillaan sekä sosiaalisen median kanavissaan. Myös yhteisöllisyys on yritykselle tärkeässä roolissa ja yhteistyökumppaneiden halutaan omaksuvan samoja arvoja. Asenne haluaa näyttää kestävyysvalinnoillaan yrityksille ja kuluttajille esimerkkiä sekä ohjata heitä kestävän kehityksen tavoitteita huomioivaan toimintaan. (Jaakonsaari, 2021.)

Kestävän kehityksen tavoitteet otetaan Asenteella huomioon myös yrityksen tuotantoprosessissa sekä yrityksen järjestämällä surf-leireillä. Asenteella pyritään kestävyysmuun muassa käyttämällä tuotannossa kierrätysmateriaaleja sekä uusiutuvia luonnonmateriaaleja, kuten bambua. Lisäksi yritys edistää vastuullisuuttaan minimoimalla tuotantoprosessissaan syntyvän jätteen määrän sekä valitsemalla ympäristöystävällisiä materiaaleja ja pakkauskartonkeja. Esimerkiksi aurinkolasien valmistamisessa

käytetään kasvipohjaista asetaattia, pakkauslaatikot tehdään kierrätyskartongista ja pipot valmistetaan sertifioidusta merinovillasta. Tuotteiden valmistuksessa hyödynnetään myös merestä kerättyä muovijätettä, kuten kalastusverkoja ja muovipulloja. Lisäksi Asenteen ja Kima Surfin järjestämällä surf-leireillä matkailijoita ohjataan kiinnittämään huomiota oikeanlaiseen kierrättämiseen sekä jätteen minimointiin. Leireillä on myös mahdollista osallistua rantojen puhdistamiseen. (Jaakonsaari, 2021.)

Asenteen lisäksi Balilla on muitakin vastuullisia toimijoita, kuten paikallinen R.O.L.E. Foundation -kansalaisjärjestö, joka on sitoutunut saavuttamaan YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista Balilla ja Indonesiassa. Kansalaisjärjestön kehittämän Bali WISE -projektin tarkoituksena on vähentää köyhyyttä Balilla tarjoamalla ammattikoulutusta syrjäytyneille naisille. (BaliWise 2021.) Tämän lisäksi Balin eteläosassa sijaitseva Udayanan yliopiston kulttuurin ja matkailun tutkimuskeskuksen isännöimä Sanurin matkailuobservatorio seuraa aktiivisesti rantakohteen tilannetta ja on sitoutunut YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden 8, 11, 12 ja 17 saavuttamiseen alueella (UNWTO, 2019b).

3.3 Kestävä matkailu

Matkailu ja kestävä kehitys linkittyvät vahvasti yhteen, sillä toisin kuin monilla muilla aloilla, matkailussa kuluttaja matkustaa tuotteen ja tuottajan luokse. Lisäksi voidaan havaita kolme matkailun ja kestävän kehityksen välistä näkökulmaa: vuorovaikutus, tietoisuus ja riippuvuus. Vuorovaikutuksella tarkoitetaan matkailijoiden ja paikallisväestöjen sekä -ympäristöjen välistä epäsuoraa ja suoraa kanssakäymistä. Tietoisuudeksi kutsutaan tilannetta, jossa matkailijat kiinnittävät huomiota ympäristöongelmiin ja kulttuurieroihin muuttaen mahdollisesti kestävyyskysymyksiä koskevia asenteitaan. Riippuvuus puolestaan tarkoittaa sitä, että matkailuala on riippuvainen puhtaista ja koskemattomista luontoympäristöistä sekä aidoista kulttuuriperinteistä, sillä juuri ne houkuttelevat matkailijoita vierailemaan kohteissa. (UNEP & UNWTO, 2005, s. 9–10.)

Matkailulla on erityinen vaikutus kestäväan kehitykseen ja sen haasteisiin, sillä matkailu vaikuttaa merkittävästi kohdemaiden talouteen, sosiokulttuuriin ja ympäristöön

(Richardson, 2021). Kestävä matkailu huomioi matkailun nykyiset ja tulevat taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristöön kohdistuvat vaikutukset. Kestävän matkailun toteutuminen on jatkuva kestävä kehitystä tukeva prosessi, joka edellyttää poliittisen johtamisen lisäksi kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien aktiivista osallistumista ja reagoimista ehkäiseviin tai korjaaviin toimenpiteisiin. (UNEP & UNWTO, 2005, s. 8–12.)

Goodwin nostaa kirjassaan esille Swarbooken toteamuksen, että kestävä matkailu on sekä resurssien että vastuun jakamista. Matkailun helpottamiseksi yrityksille ja kohteiden kestävyuden varmistamiseksi tarvitaan hallituksen toimia sekä matkailualan ja kiinteistöalan sidosryhmien välisen yhteistyön lisäämistä. (Swarbook, 1999, s. 41, viitattu lähteessä Goodwin, 2016, s. 138.) Kestävän matkailun suurimmiksi haasteiksi voidaan luokitella matkailualan nopea kasvu ja sen oikeanlainen hallinta, ilmastonmuutos, köyhyyden vähentäminen, luonnonsuojelu sekä turvallisen matkailun mahdollistaminen (UNEP & UNWTO, 2005, s. 12–14).

Kestävä matkailu ottaa huomioon kohteen ympäristöresurssit minimoimalla matkailun negatiiviset vaikutukset luonnonperintöön ja luonnon monimuotoisuuteen. Lisäksi kestävässä matkailussa kunnioitetaan paikallisväestön sosiokulttuurisia arvoja ja perinteitä sekä edistetään kulttuurien välistä ymmärrystä ja arvostusta. Taloudellisesta näkökulmasta kestävä matkailu tulisi edistää tasapuolisesti eri sidosryhmien sosioekonomista asemaa esimerkiksi mahdollistamalla tasaiset työllistymis- ja tulonsaanti-mahdollisuudet sekä sosiaaliset palvelut paikallisväestölle. (UNEP & UNWTO, 2005, s. 11–12.) YK:n kasvat-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescon määritelmän mukaan kestävä matkailu on matkailua, joka kunnioittaa sekä paikallisväestöä että matkailijoita, mutta myös kohteen kulttuuriperintöä ja ympäristöä. Kestävä matkailu tarjoaa matkailijoille opettavaisen loman ja hyödyttää kohteessa asuvia ihmisiä. (Unesco, 2021.)

Maailmalla yleistynyt tietoisuus matkailun haittavaikutuksista on lisännyt ihmisten kiinnostusta vastuullisempiin lomamatkoihin. Kestävä matkailu on kasvattanut suosiotaan niin paljon, että sen uskotaan nousevan seuraavan vuosikymmenen aikana yhdeksi suurimmista matkailun trendeistä. (Unesco, 2021.) Yksi kestävä matkailun tunnetuimmista alalajeista on ekomatkailu. The International Ecotourism Society (TIES, 2019) määrittelee ekomatkailun luonnonalueille kohdistuvaksi vastuulliseksi,

ympäristöä säästäväksi ja paikallisten ihmisten hyvinvointia kunnioittavaksi matkailutoiminnaksi, joka tarjoaa tulkkausta ja koulutusta sekä työntekijöille että matkailijoille.

Ekomatkailu on kasvattanut suosiotaan myös Balilla, mikä näkyy lukuisina saarella toimivina ekokylinä, -hotelleina ja muina ympäristövastuullisuutta harjoittavina yrityksinä. Esimerkiksi Balin eteläosassa sijaitsevassa Sesandanin kylässä toimii sen asukkaiden koordinoima jooga-, meditaatio- ja kulttuurikeskus, joka pyrkii kunnioittamaan ja ylläpitämään balilaisia kulttuuriperinteitä järjestämällä erilaisia retriittejä sekä osallistamalla vierailijoita paikallisasukkaiden elämään. Balitrees-niminen keskus toimii TIES:in ekomatkailulle asettamien tavoitteiden mukaisesti lisäämällä paikallisten ihmisten vaikutusmahdollisuuksia ja tarjoamalla positiivisia kokemuksia sekä paikallisasukkaille että matkailijoille. Lisäksi keskus on sitoutunut edistämään Balilla ympäristöä ja kulttuuria koskevaa tietoisuutta sekä tukemaan rahallisesti saaren luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelua. (Balitrees, 2018.)

Kulttuuriperinnön tulisi olla keskeisessä asemassa ympäristön kannalta kestävän matkailun kehittämisessä. Unescon vuonna 1972 hyväksymän kansainvälisen maailmanperintösopimuksen tavoitteena on tukea kulttuurillisesti arvokkaiden sekä luonnoltaan ainutlaatuisten kohteiden kestävyyttä tekemällä niistä suojeltuja maailmanperintökohteita. (Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry, n.d.) Myös Balilta löytyy yksi maailmanperintökohde. Subak on saarella 800-luvulla kehitetty keinokastelujärjestelmä, jossa riisinviljelykseen käytettävä vesi kanavoidaan joista paikallisten rakentamien temppelien läpi riisipelloille. Subak edustaa balilaista filosofiaa, jonka keskiössä on luonnon, ihmisten sekä henkimaailman välinen harmonia. Menetelmä mahdollisti riisin viljelyn myös Balin vuoristoisilla tasanteilla luoden saarelle sen ainutlaatuisen kulttuurimaiseman. (Unesco, 2016, s. 9; Unesco World Heritage Centre, n.d.)

Subak-kastelujärjestelmä lisättiin Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 2012, jonka jälkeen vuosittaisten vierailujen määrä kohteessa on noussut sadoilla tuhansilla. Uusien matkailupalvelujen ja -tilojen äkillinen tarve maailmanperintökohdealueella on johtanut kontrolloimattomaan kehitykseen, millä puolestaan on ollut sekä hyviä että huonoja seurauksia kohteen säilyttämisen ja alueella asuvien paikallisyhteisöjen kannalta. (Unesco, 2016, s. 5–8.)

Balin matkailua sekä pitkän aikavälin talouskasvunäkymiä koskevan tutkimuksen mukaan maailmanperintökohteessa tapahtuneen matkailukehityksen myönteisiä vaikutuksia ovat ainakin tuottavuuden ja työmahdollisuuksien kasvu alueen yhteisöissä, jotka ovat aiemmin eläneet köyhyydessä. Maa-alueiden muokkaamisella matkailutoimintaan sopiviksi on kuitenkin ollut kielteinen vaikutus saaren riisinviljelyyn sekä subak-kastelujärjestelmiin, joilla on merkittävä sosiaalinen ja uskonnollinen rooli paikallisissa yhteisöissä. Yksi suurimmista maanmuokkausta seuranneista huolenaiheista on riittävän vedensaannin varmistaminen viljelysmaiden kasteluun ja muihin käyttötarkoituksiin. (Jayasuriya ym., 2020, s. 35.) Maailmaperintökohteen ja sen yhteisöjen hyvinvoinnin turvaamiseksi tulevaisuudessa matkailua on tärkeää suunnitella, kehittää ja hallita kestävästi (Unesco, 2016, s. 5).

Balilla järjestettiin kestävän matkailun kehittämistä Aasian ja Tyynenmeren alueella käsittelevä kokous vuonna 2005. Kokouksen tarkoituksena oli tarkastella kestävän matkailun saavutuksia ajanjaksolla 1999–2005, tunnistaa tulevaisuuden haasteita sekä pohtia strategioita ja lähestymistapoja kestävän matkailun toteutumiseksi kyseisellä alueella. Kokouksessa hyväksyttiin Balin julistus kestävän matkailun kehittämisestä, mikä sisälsi toimintasuunnitelman sekä alueellisen toimintaohjelman ajanjaksolle 2006–2012. Toimintasuunnitelmassa esitettiin erilaisia kansallisen tason toimia, joita alueellisen toimintaohjelman oli tarkoitus tukea. (UN, 2007, s. 1–2.)

Aasian ja Tyynenmeren alueen kestävän matkailun kehittämissuunnitelman toisen vaiheen päätavoitteena oli edistää matkailun kestävä kehitystä entisestään, parantaa sosioekonomista asemaa sekä vähentää köyhyyttä. Suunnitelman odotettiin toteutessaan tukevan vuosittain asetettuja tavoitteita, jotka asetettiin YK:n Millennium-kokouksessa vuonna 2000. Näihin tavoitteisiin sisältyi muun muassa köyhyyden ja nälänhädän poistaminen, lapsikuolleisuuden vähentäminen, tasa-arvon edistäminen, naisten aseman parantaminen sekä ympäristön kestävä kehitys. (UN, 2007, s. 8). Julistuksen jälkeisistä toimituksista ei kuitenkaan ole löydettävissä luotettavaa tietoa opinnäytetyön kirjoitushetkellä.

Köyhyyttä, nälänhätää ja kodittomuutta on esiintynyt Balilla jo ennen COVID-19-pandemiasta aiheutuneita työpaikkojen ja matkailutulosten menetyksiä (Saad, 2020). Balin

itäosassa sijaitseva Karangasem on koko saaren köyhintä hallintoaluetta. Alue kärsii jatkuvasta kuivuudesta eikä Balin eteläosiin suuntautuvat kansainväliset matkailijamäärät ole vaikuttaneet alueella lukuun ottamatta muutamia kyliä. Karangasemin alueella on yhä yhteisöjä, joilla ei ole teitä, sähköä eikä puhelin- tai internetyhteyttä. Paikalliset tulevat toimeen kuivassa maaperässä kasvavilla viljelykasveilla sekä kaupunkialueille matkailuteollisuuden perässä muuttaneiden perheenjäsenten rahallisella avustuksella. COVID-19-pandemian seurauksena kuitenkin yhä useampi Balin hallintoalue kärsii köyhyydestä ja nälänhädästä. Pandemia on pakottanut monet matkailutyössä toimivat paikalliset maatalousalalle, mutta palkkatason ollessa alhainen tulot eivät ole riittäviä takamaan yhteisöjen toimeentuloa. (Al Jazeera, 2020; Pallarz, 2021.) Matkailusta saadut hyödyt ovatkin jakautuneet epätasaisesti, minkä seurauksena saaren sisällä on paikallisten välistä eriarvoisuutta (Lee, 2020, s. 26–28).

Vuonna 1995 julkaistussa artikkelissa tarkasteltiin sukupuolten välisiä rooleja matkailualan työllistymisessä Balilla. Vaikka matkailuala oli mahdollistanut sekä naisille että miehille enemmän uramahdollisuuksia, naiset kokivat eriarvoisuutta tulo- sekä vaatimustasossa. Tämän lisäksi naisten oletettiin suorittavan perinteisiä rooleja kotona ja uskonnollisessa toiminnassa. (Cukier & Wall, 1995.) Melkein 20 vuotta myöhemmin julkaistussa artikkelissa sukupuolten välisestä eriarvoisuudesta nostettiin esille samoja asioita. Balilaisten naisten palkkatyötä pidettiin vähemmän arvostettuna. Naisille oli edelleen hyväksyttävämpää tehdä töitä kotona tai kodin lähetyvillä. Miehet puolestaan hallitsivat työpaikkoja, joihin liittyi vapaampaa liikkuvuutta. Myös maa-alueet olivat miesten omistuksessa ja ainoastaan naimisissa olevat naiset pääsivät osaksi maiden hallitsemista. (Fagertun, 2013.)

Vuonna 2015 Balilla, jonka väestöstä lähes kolmasosa on lapsia, asui 73 000 lasta virallisen köyhyysrajan alapuolella (Unicef, n.d). Balilla toimii useita hyväntekeväisyysjärjestöjä, joiden tarkoituksena on huolehtia lapsista ja heikommassa asemassa olevista perheistä sekä suojella saaren luontoa ja eläimiä (Pallarz, 2021). Esimerkiksi Scholars of Sustainance -niminen voittoa tavoittelematon järjestö jakaa Balilla ruokaa haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöille. Järjestön vuosina 2020 ja 2021 toteuttamien Million Meals Paddle -varainkeruutapahtumien tavoitteena oli kerätä rahat miljoonaan ateriaan surf-harrastajien välisen melontakilpailun avulla. Myös Asenne osallistui tempaukseen Jaakonsaaren johdolla. Yhteensä tapahtumalla saatiin kerättyä noin 900

miljoonan Indonesian rupian summa, mikä vastaa yli 53 tuhatta euroa. (Scholars of Sustenance, 2020.)

3.4 Vastuullinen matkailu

Kestävän ja vastuullisen matkailun käsitteitä käytetään usein rinnakkain, vaikka ne eroavat hieman määritelmiltään. Goodwin (2016b) määrittelee kestävän matkailun eräänlaiseksi tavoitteeksi ja vastuullisen matkailun puolestaan tähän tavoitteeseen pääsemiseen tarvittavaksi prosessiksi. Vastuullista matkailua pidetään yhtenä ratkaisuna kestävyuden haasteeseen. Vastuullisen matkailun tarkoituksena on luoda ihmisille parempia paikkoja elää ja vieraila. Sen edellytyksenä on, että kaikki sidosryhmät kantavat vastuuta ja toimivat matkailun kulutuksen ja tuotannon kestävyyttä lisäävillä tavoilla. (s. 1–5.)

Vastuullinen matkailu on yksilöiden ja ryhmien vastuun ottamista matkailun positiivisista ja negatiivisista vaikutuksista kohteessa. Jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa matkailun nykytilaan ja kestävyysongelmiin omilla valinnoillaan. (Goodwin, 2016b, s. 17.) Vastuullisen matkailun periaatteet julkaistiin vuonna 2002 Kapkaupungissa järjestetyssä konferenssissa, joka toteutettiin Johannesburgin kestävän kehityksen huip-pukokouksen rinnalla. Kapkaupungin julistuksessa vastuullinen matkailu kuvaillaan matkailuksi, joka minimoi kohteen negatiiviset taloudelliset, ympäristölliset ja sosiaaliset vaikutukset. Vastuullisella matkailulla parannetaan paikallisten yhteisöjen hyvinvointia ja työoloja sekä osallistetaan heitä päätöksentekoon. Lisäksi vastuullinen matkailu tukee luonnon- ja kulttuuriperinnön sekä maailman monimuotoisuuden säilymistä, tarjoaa matkailijoille merkityksellisempiä kokemuksia ja kohtaamisia, mahdollistaa esteettömän pääsyn kohteisiin sekä luo kunnioitusta ja kulttuurillista tietämystä matkailijoiden ja paikallisten välille. (International Conference on Responsible Tourism in Destinations, 2002, viitattu lähteessä Goodwin, 2014.)

Vastuullisen matkailun pääperiaatteet jaettiin taloudelliseen, ympäristölliseen sekä sosiaaliseen vastuuseen. Matkailutoiminnassa sosiokulttuurinen vastuu näkyy paikallisväestön ja sitä koskevien päätöksien huomioimisena. Taloudellisella vastuulla tarkoitetaan matkailutoiminnan kehittämistä suuntaan, joka hyödyttää paikallisväestöä.

Taloudellisesti vastuullinen toiminta minimoi matkailun negatiivisia vaikutuksia paikallisten toimeentuloon, markkinoi kohdetta korostamalla sen luontoa ja kulttuuria, asettaa kohtuullisia hintoja, luo lisää työpaikkoja sekä tarjoaa tukea niin mikro- ja pienyrityksille kuin keskisuurille ja suurille matkailuyrityksille. Vastuullisessa matkailussa ympäristövastuullinen toiminta puolestaan ottaa huomioon matkailuvolyymit luonnon kantokyvyn näkökulmasta ja hallinnoi luonnon monimuotoisuutta kestävästi. Ympäristövastuullisuus kunnioittaa haavoittuvaisia luonnonalueita, käyttää resursseja kestävästi sekä vähentää jätettä ja ylikulutusta. (International Conference on Responsible Tourism in Destinations, 2002, viitattu lähteessä Goodwin, 2014.)

Yritysten yhteiskuntavastuu eli Corporate Social Responsibility tai lyhyemmin CSR tarkoittaa sitä, että yritykset kantavat vapaaehtoisesti vastuun sekä toimintansa ympäristövaikutuksista, että sen vaikutuksista työntekijöihin, kuluttajiin ja yhteisöihin. Termi otettiin käyttöön 1930-luvulla, jolloin se keskittyi yritysjohtajien rooleihin, mutta saadessaan vuosikymmenien kuluessa lisää näkyvyyttä se siirtyi 1970-luvulla koskemaan yrityksiä. Yritysten yhteiskuntavastuulla viitataan siihen, että yrityksen tulee toiminnassaan ja päätöksenteossaan huomioida muiden sidosryhmien edut. (Goodwin, 2016, s. 71.)

Voidakseen kantaa yhteiskuntavastuuta organisaatiot tunnistavat sidosryhmiensä vaatimukset ja neuvottelevat vastuunsa tason ympäristön, talouden ja yhteiskunnan kollektiivisesta hyvinvoinnista (Dahlsrud, 2008; Font & Lynes, 2018, s. 1028). Yrityksen näkemys omasta vastuustaan yhteiskuntaa kohtaan määrittelee pitkälti sen, kuinka paljon yritys itsessään ja siten myös sen sidosryhmät kantavat yhteiskuntavastuuta. Voidaan siis ajatella, että vastuullisuuden muodostavat yhteiskuntavastuuta harjoittavat yritykset. (Font & Lynes, 2018, s. 1028.)

Asenteella yhteiskuntavastuullisuus pyritään huomioimaan sen kaikilla osa-alueilla. Taloudellinen vastuu korostuu paikallisväestön työllistämisessä sekä paikallisten yritysten kanssa tehdyssä yhteistyössä, mitkä myös vahvistavat sosiaalista vastuuta yrityksen toiminnassa. Sosiaalinen vastuu näkyy Asenteella työolosuhteiden valvomisena sekä työntekijöiden ottamisena osaksi yhteisöä. Lisäksi sekä sosiaalinen- että ympäristövastuu näkyy yrityksen toiminnan läpinäkyvyytenä ja siinä, että Asenteella tiedetään, mistä ja millaisista oloista sen käyttämät materiaalit tulevat. Ekologisten

valmistusmateriaalien lisäksi Asenne kantaa ympäristövastuuta minimoimalla tuotantoprosessinsa hiilijalanjälkeä sekä jakamalla tietoa kestävästä kehityksestä ja kierrätyksestä. (Jaakonsaari, 2021.)

4 LIIKATURISMI

4.1 Määritelmä ja ilmiön taustatekijät

Matkailu voidaan määritellä oman elinpiirin ulkopuolelle kohdistuvana matkustamisena paikkaan, jossa oleskellaan vapaa-ajan vieton, työnteon tai muun syyn takia enintään vuoden ajan (Verhelä, 2016, s. 19). Matkailu on kulttuurinen, sosiaalinen sekä taloudellinen ilmiö (UNWTO n.d.c), jonka suosio on kasvanut huomattavasti viime vuosikymmeninä. Vielä vuonna 1950 kansainvälisten matkailijoiden määrä oli noin 25 miljoonaa, kun vuonna 2019 maailmanlaajuisesti kirjattiin 1,5 miljardia kansainvälistä matkailijaa. Matkailun suosio on kasvanut esimerkiksi globalisaation, ihmisten nousseen elintason, edullisempien matkakustannusten, viisumirajoitusten helpottumisen sekä digitalisoitumisen myötä. (Dodds & Buttler, 2019, s. 6–7; Loss, 2019; UNWTO, 2020a.)

Vuonna 2019 matkailualan osuus maailman bruttokansantuotteesta oli 10,4 prosenttia ja matkailu työllisti 334 miljoonaa ihmistä (WTTC, 2020). Vauras talous ja suotuista taloudellinen ympäristö tukevat matkailualan kehitystä ja matkailijamäärien lisääntymistä. Matkailuteollisuus mahdollistaa uusien liikeideoiden ja työpaikkojen syntymisen, viennin lisäämisen ja monipuolistumisen sekä paikallisväestön sosioekonomisen aseman ja kohteiden infrastruktuurin kehittymisen. (UNWTO, 2018, s. 3; UNWTO, 2019a, s. 2.) Vaikka matkailulla on paljon positiivisia vaikutuksia, matkailijamäärien kasvaessa hallitsemattomasti matkailu muuttuu monessa kohteessa negatiiviseksi ilmiöksi, jolla on monia haittavaikutuksia.

Matkailijamäärien lisääntyminen maailmanlaajuisesti aiheuttaa paineita kestäväälle kehitykselle. Kun matkailu muuttuu kohteessa hallitsemattomaksi, se aiheuttaa erilaisia häiriöitä ja ongelmia. Liikaturismiksi (overtourism) voidaan kutsua tilannetta, jossa paikalliset tai matkailijat kokevat, että kohteessa on liikaa kävijöitä, mikä puolestaan heikentää sekä paikallisväestön elämänlaatua että matkailijoiden kävijäkokemusta. (Goodwin, 2016a.) Toisin sanoen liikaturismi-ilmiö tapahtuu, kun matkailun kasvu kohteessa ei vastaa sen kestävyysrajoja (Milano ym., 2018). Ensimmäisen kerran liikaturismi-termiä käytettiin Google-hakusanana vuonna 2006 ja Twitter-

hashtagina vuonna 2012 (Dodds & Butler, 2019, s. 1; Goodwin, 2017, s. 1). Sen katsotaan kuitenkin tulleen yleisesti tunnetuksi Skift -matkailusivuston vuonna 2016 julkaiseman määritelmän ansiosta. Termi luotiin nostamaan esille suosittujen matkakohdeiden kohtaamia uhkia ja haittavaikutuksia matkailun lisääntyessä maailmalla hallitsemattomasti. (Ali, 2018; Dodds & Butler, 2019, s. 1.)

Liikaturismista puhuttaessa käytetään myös käsitteitä kestämaton matkailu (unsustainable tourism) sekä epätasapainoinen matkailu (unbalanced tourism), jolla nimensä mukaisesti viitataan matkailun jakautumiseen maailmassa tai matkakohteessa epätasaisesti (Lansky, 2019; Pechlaner ym. 2019, s. 4). Liikaturismia voi esiintyä yksittäisten paikkojen, kuten rantojen ja puistojen lisäksi missä tahansa maassa, alueessa tai kaupungissa. Kohteet voivat kärsiä kotimaisista tai kansainvälisistä matkailijamääristä, joissain tapauksissa molemmista. (CNT, 2018.)

Liikaturismilla tiedetään olevan ainakin viisi haittavaikutusta, jotka kuitenkin vaihtelevat kohteittain. Näitä vaikutuksia voivat olla esimerkiksi matkailukokemuksen huonontuminen, paikallisväestön vieraantuminen, infrastruktuurin ylikuormittuminen, luonnon vahingoittuminen ja paikallisen kulttuuriperinnön vaarantuminen. (McKinsey & Company & WTTC 2017, s. 4 & 17.) Liikaturismin voidaankin sanoa olevan seurausta kestävästä ja vastuullisesta matkailusta epäonnistumisesta ja sen haittavaikutuksilla uhataan kestävästä kehityksen tavoitteiden toteutumista.

Liikaturismi-ilmiön syntymiselle on monia syitä. Matkailijoiden määrän nopea kasvu on yksi merkittävimmistä liikaturismin aiheuttajista. (Dodds & Butler, 2019, s. 6.) Vuonna 2019 kansainvälisten matkailijoiden määrä maailmanlaajuisesti oli 1,5 miljardia nousemalla 4 prosenttia vuodesta 2018. UNWTO:n mukaan kansainvälisten matkailijoiden määrän ennustetaan nousevan 1,8 miljardiin vuoteen 2030 mennessä. (UNWTO, 2018, s. 4; UNWTO, 2020a.) Ennusteet ovat kuitenkin saattaneet muuttua joulukuussa 2019 käynnistyneen COVID-19-pandemian vuoksi. Opinnäytetyön kirjoitushetkellä ei ole löydettävissä luotettavaa tietoa matkailualan tulevaisuudesta.

Matkailijoiden määrän kasvu on seurausta maailman väkiluvun kasvusta, ihmisten nousseesta elintasosta, teknologian kehityksestä sekä edullisemmista matkakustannuksista (Dodds & Butler, 2019, s. 7; UNWTO, 2018, s. 2). Matkailun muuttuminen

edullisemmaksi sekä viisumirajoitusten lieventyminen ovat johtaneet myös uusien matkailijaryhmien syntymiseen maailmalla. Suurin osa uusista matkailijoista matkustaa Kiinasta ja Intiasta, joiden keskiluokkaistumista on seurannut maiden outbound- eli ulkomaille suuntautuvan matkailun nopea kasvu viime vuosikymmeninä. (Dodds & Butler, 2019, s. 9; Kankkonen, 2018.)

Matkailualan kasvu on aiheuttanut alan yritysten, markkinointiorganisaatioiden, hallitsijoiden ja kuljetuspalveluiden tuottajien ahneuden, mikä on myötävaikuttanut liikaturismin syntymiseen. Ongelmana on, että kestävä kehityksen ja kohteiden kantokyvyn huomioimisen sijasta keskitytään matkailijoiden määrän kasvattamiseen entisestään. Matkailuteollisuuden päätöksentekijät keskittyvät matkailun pitkäaikaisen kehittämisen ja hallitsemisen sijasta lyhyen aikavälin kasvuun ja voittoon. Lyhyen aikavälin keskittyminen sivuuttaa matkailun pitkäaikaiset vaikutukset talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin. (Dodds & Buttler, 2019, s. 10–12.)

Matkailupalveluiden kysyntä on noussut, minkä seurauksena myös niiden tarjonta on lisääntynyt. Matkailun suosion kasvaminen ja matkakohteiden kehittyminen on johtanut matkailijoiden ja paikallisten väliseen kilpailuun tilasta ja palveluista. Kohteissa on yhä enemmän matkailijoille suunnattuja palveluja ja mukavuuksia, mikä lisää matkailua entisestään, mutta aiheuttaa tyytymättömyyttä paikallisissa. Matkailu mahdollistaa palvelujen uudistumisen, mutta samalla se heikentää paikallisväestöjen elämää muun muassa syrjäyttämällä heidät asuinalueiltaan ja muuttamalla paikallista elämäntapaa. (Dodds & Buttler, 2019, s. 12–13.)

Tästä hyvänä esimerkkinä on vuonna 2008 lanseerattu Airbnb -applikaatio, jonka kautta yksityiset ihmiset ja sijoittajat voivat vuokrata huoneita tai asuntoja. Vuonna 2017 noin 130 miljoonaa ihmistä varasi majoituksen Airbnb:n kautta ja vuotta myöhemmin applikaatiossa oli tarjolla yli viisi miljoonaa majoituskohdetta ympäri maailmaa. Nämä majoituskohteet eivät aina sijaitse tunnetuilla matkailualueilla, jonka seurauksena matkailu vaikuttaa nykyään myös kohteisiin ja ihmisiin, jotka eivät ole aikaisemmin olleet tekemisissä matkailun kanssa. Airbnb:n lukuisat majoitusmahdollisuudet maailmanlaajuisesti helpottavat matkailua ja kasvattavat kohteiden kävijämääriä, mutta vierailijoiden lisääntyminen alueilla aiheuttaa ruuhkien, jonojen ja

häiriöiden lisäksi paikallisten asuntojen hintojen ja vuokrien nousua sekä paikallisväestön syrjäytymistä. (Dodds & Buttler, 2019, s. 13; Guttentag, 2018.)

Airbnb:n lisäksi monet verkkosivustot ja sosiaalisen median sovellukset ovat keskeisessä roolissa matkailussa. Teknologian ja sosiaalisen median kehittyminen onkin tuonut ihmisten saataville rajattoman määrän matkailuun liittyvää tietoa ja yhä useammalla ihmisellä on pääsy sosiaaliseen mediaan (Dodds & Buttler, 2019, s. 13–14). Vuonna 2021 noin 3.95 miljardia ihmistä käyttää sosiaalista mediaa ja keskimääräisellä käyttäjällä on noin kahdeksan tiliä eri sivustoilla (Dean, 2021). Digitalisoitumista ja sen kautta lisääntyneitä matkailijamääriä voidaankin pitää yhtenä liikaturismin syntymiseen vaikuttaneena tekijänä (Dodds & Buttler, 2019, s. 13–14).

Sosiaalista mediaa pidetään merkittävänä markkinoinnin välineenä myös matkailussa. Nykyään matkoja voidaan varata nopeasti verkosta eri matkantarjoajien kautta, lukuisat matkailusovellukset ja -blogit tarjoavat vinkkejä ja arviointeja kohteista sekä erilaiset karttapalvelut helpottavat matkailijan liikkumista (Pechlaner ym., 2019, s. 3). Edellä mainittujen lisäksi digitalisoitumisen merkitystä matkailualalla kuvaa myös verkkomyynnin nousu. Vuonna 2014 matkailualan verkkomyynti maailmanlaajuisesti oli 471 miljardia Yhdysvaltain dollaria, kun vuonna 2016 määrä oli 565 miljardia dollaria. Verkkomyynnin määrä kasvoi näin ollen noin 20 prosenttia. Statistan julkaisemassa kaaviossa verkkomyynnin ennustettiin nousevan 818 miljardiin dollariin vuoteen 2020 mennessä, mikä tarkoittaisi 74 prosentin kasvua vuodesta 2014. (Statista, 2016.) COVID-19-pandemian vuoksi vuoden 2020 maailmanlaajuinen matkanjärjestäjien kautta tapahtuva verkkomyynti kuitenkin tippui lähes puolella ennustetusta jääden 432 miljardiin dollariin (Statista, 2021).

Vaikuttajamarkkinoinnilla ja sosiaalisen median vaikuttajilla on roolinsa matkailuteollisuudessa ja liikaturismin syntymisessä. Matkailualan vaikuttajat ovat henkilöitä, joilla on suuri seuraajakunta sosiaalisessa mediassa sekä kokemusta matkustamisesta ja siihen liittyvistä asioista. Näin ollen he vaikuttavat matkailusta kiinnostuneiden asenteisiin ja ostopäätöksiin, mutta myös matkailijoiden käyttäytymiseen kohteissa. Nämä vaikuttajat jakavat matkoihin liittyviä kuvia, videoita, kommentteja ja kokemuksia sosiaalisen median kanavissa niin matkan aikana kuin sen jälkeenkin toimien

näin tiedonlähteinä sekä esimerkin näyttäjinä muille matkailijoille ja matkaa harkitseville. (Gretzel, 2019; Siani, 2021; Tenbarga, 2019.)

Sosiaalinen media on mahdollistanut kuluttajien huomion keskittämisen tiettyihin matkakohteisiin. Tämän vuoksi jo valmiiksi suosittuihin kohteisiin matkustetaan yhä enemmän, mikä puolestaan kuormittaa lisää sekä kohteiden ympäristöä että niiden asukkaita ja infrastruktuuria. (Minihane, 2019.) Esimerkiksi Instagram on suosittu sosiaalisen median kanava, jossa jaetaan matkakuvia ja -videoita. Amerikkalainen Insider -lehti kirjoittaa artikkelissaan ”15 Destinations Instagram Has Helped Ruin” kohteista, joista suuren seuraajamäärän keränneet vaikuttajat ovat jakaneet tietoa omille Instagram-tileilleen. Tämän seurauksena kohteet ovat alkaneet vastaanottamaan yhä suurempia kävijämääriä, mikä on aiheuttanut ongelmia eri alueiden kestävyydelle. (Tenbarga, 2019.)

Myös elokuvilla ja tv-ohjelmilla on ollut vaikutusta kohteiden kävijämäärien nousuun, sillä niissä näkyvät ja mainostetut kohteet houkuttelevat matkailijoita. Esimerkiksi suuren suosion saavuttaneella The Game of Thrones -televisiosarjalla on ollut vaikutusta matkailuun useassa sarjaa kuvatussa maassa. Sarjan ensimmäinen kausi esitettiin vuonna 2011, jonka jälkeen kävijämäärät nousivat sen merkittävimmillä kuvausalueilla, kuten Islannissa, Pohjois-Irlannissa sekä Kroatiaassa. Matkailijamäärien kasvu on hyödyttänyt maita taloudellisesti, mutta kohteet eivät ole onnistuneet välttymään liikaturismilta ja sen haittavaikutuksilta. Vuonna 2010 Kroatiaassa vieraili noin yhdeksän miljoonaa matkailijaa, kun vuonna 2018 matkailijoiden määrä oli kasvanut 18,4 miljoonaan. Maan kaksinkertaistuneet matkailijamäärät ovat vaikuttaneet erityisesti paikallisten elämään muun muassa hintojen nousulla sekä jokapäiväisillä ruuhkilla ja jonoilla. (Smith, 2019.)

The Game Of Thrones -sarjalla on ollut merkittävä vaikutus kansainvälisen matkailun suosion kasvamiseen etenkin Islannissa. Eyjafjallajökullin tulivuorenpurkauksen seurauksena kansainvälisten matkailijoiden määrä Islannissa oli vain 500 000 vuonna 2010, kun puolestaan vuonna 2018, jolloin sarjasta oli ilmestynyt seitsemän tuotantokautta, vierailijoita oli 2,2 miljoonaa. Moninkertaistuneet matkailijamäärät ovat pelastaneet Islannin talouden, mutta Kroatian tavoin saarivaltion paikalliset asukkaat

pelkäävät sen muuttuvan täysin matkailijoille suunnatuksi kohteeksi. Islanti vastaanotti vuonna 2018 seitsenkertaisesti matkailijoita asukaslukuunsa verrattuna. (Smith, 2019.)

Liikaturismista on tullut ongelma monessa matkakohteessa ympäri maailmaa. Useat kohteet ovat havahtuneet liikaturismin aiheuttamiin haittavaikutuksiin ja alkaneet etsimään keinoja sen ehkäisemiseksi ja hillitsemiseksi. Lukuisat kaupungit, historialliset nähtävyydet, luonnonperintökohteet ja rannat kohtaavat liian suurien kävijämääriä niiden kantokykyyn verrattuna. Kaakkois-Aasiassa sijaitsevan Balin lisäksi monet Euroopan kohteet kuten Amsterdam, Venetsia, Santorini, Barcelona sekä edellä mainitut Kroatia ja Islanti, Etelä-Amerikassa sijaitsevat Galápagossaaret ja Machu Picchu sekä useat Pohjois-Amerikan kansallispuistot kärsivät kaikki liikaturismista. Esimerkkejä löytyy jokaisesta maanosasta. (CNT, 2018.) Liikaturismin ehkäisykeinoja tarkastellaan paremmin alaluvussa 4.6.

4.2 Balin liikaturismi

Bali on yksi Indonesian 17 500 saaresta. Indonesia on maailman suurin saarivaltio koostuen viidestä suuremmasta saaresta ja 30 pienemmästä saariryhmästä. Indonesia sijaitsee Intian ja Tyynen valtameren välissä ja se on pinta-alaltaan noin 1 919 443 neliökilometriä. (Indonesia Ministry of Trade, n.d., viitattu lähteessä Embassy of The Republic Indonesia, n.d.) Balin pinta-ala puolestaan on 5 780 neliökilometriä kattaen vain noin 0,30 prosenttia koko Indonesian pinta-alasta. (Maps of World, 2020). Vertailun vuoksi Bali vastaa maantieteelliseltä kooltaan suunnilleen Kaakkois-Suomessa sijaitsevaa Kymenlaakson maakuntaa. Indonesialla on yhteensä 34 provinssiä kutsuttua hallintoaluetta (Statistics Indonesia, 2019). Balin provinssiin kuuluu Balin saaren lisäksi sen kaakkoispuolella sijaitsevat pienemmät lähisaaret Nusa Penida, Nusa Lembongan ja Nusa Ceningan sekä 1980-luvulla luonnonpuistoksi muutettu pieni Menjanganin saari luoteis-Balilla (IDEP, 2012, s. 3).

Indonesian asukasluku vuonna 2020 oli noin 273 miljoonaa, mikä tekee siitä väkiluvultaan maailman neljänneksi suurimman maan (Worldometer, 2021). Balin asukasluku samana vuonna oli noin 4,4 miljoonaa (Knoema, 2020). Ottaen huomioon Balin

pienen maantieteellisen koon ja siihen nähden suuren asukasluvun sekä saarelle kohdistuvan matkailuvolyymien, voidaan päätellä, että Balin infrastruktuuri ja ekosysteemit ovat jatkuvasti kovalla koetuksella.

Bali on tunnettu lomakohde, joka viehättää matkailijoita trooppisilla maisemilla, hyvillä surf- ja laitesukellusmahdollisuuksilla, kiehtovalla kulttuurilla sekä ystävällisillä ja vieraanvaraisilla paikallisilla. Matkailu on kuitenkin kasvanut Balilla niin paljon, että saari on alkanut kärsimään liikaturismista ja sen negatiivisista vaikutuksista. Paikallisten mukaan Bali kärsii suuresta kulutuksesta ja ympäristöongelmista sekä menettää idyllisyyttään matkailijamäärien kasvaessa. (Bali.com, 2021b; Philip, 2015.) Tässä alaotsikossa käsitellään Balin liikaturismiin vaikuttaneita tekijöitä. Liikaturismista aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia Balin talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin tarkastellaan alemmissa alaotsikoissa.

Liikaturismin syntymisen yhtenä merkittävimpänä syynä on matkailijamäärien kasvu ja sen taustalla vaikuttaneet tekijät kuten halpalentoyhtiöt ja edullisemmat matkakustannukset, digitalisaatio sekä noussut elintaso (Dodds & Buttler, s. 2019, 6–7). Balin matkailun voidaan katsoa käynnistyneen uudelleen toisen maailmansodan päätyttyä 1960-luvulla, jolloin Indonesian hallitus alkoi mainostamaan saarta muulle maailmalle. Tämän seurauksena Balin matkailijamäärät lähtivät nousuun 1970-luvun alkupuolella. (Picard, 2008, s. 159; Picard, 1997, s. 181–183.) Huomattavin kansainvälisen matkailun kasvu Balilla on kuitenkin tapahtunut vasta 2010-luvulla. Balin suursuosion uskotaan johtuvan osin matkailijoiden tyytyväisyydestä sekä uskollisuudesta kohteelle. (Antara & Sumarniasih, 2017, s. 38 lähteistä Bali Statistik Central Bureau & Wiranatha, 2016).

Vuonna 2010 Balilla vieraili 2,5 miljoonaa kansainvälistä matkailijaa, kun vuonna 2019 kansainvälisten matkailijoiden määrä nousi noin 6,3 miljoonaan kasvaen 12,65 prosentilla edellisestä vuodesta. Myös saarelle kohdistuvan paikallisen matkailun suosio on noussut huomattavasti vain yhden vuosikymmenen aikana. Vuonna 2019 kirjattiin 10,5 miljoonaa paikallista matkailijaa, kun vielä vuonna 2009 luku oli noin 3,5 miljoonaa. Indonesialaiset matkailijat mukaan lukien Balilla vieraili yhteensä yli 16 miljoonaa matkailijaa vuonna 2019. (Statistics of Bali Province, 2020, viitattu lähteessä Akhlas, 2020; Bali Government Tourism Office, 2021.) Edellä mainituista

luvuista onkin pääteltävissä, ettei Balin kokoisella saarella ole mahdollista vastaanottaa näin suuria matkailuvolyymeja ilman haittavaikutuksia, vaikka saari hyötyykin matkailusta taloudellisesti.

Matkailu hallitsee Balin taloutta ja ala on ollut kasvussa jo vuosikymmenien ajan (Jayasuriya ym., 2020, s. 2). Jopa 80 prosenttia Balin bruttokansantuotteesta ja suurin osa balilaisten toimeentulosta tulee matkailusta ja siihen liittyvästä liiketoiminnasta (Baker & Coulter, 2017, viitattu lähteessä Lee, 2017, s. 12; Yuniar, 2020). Balin voidaan sanoa olevan riippuvainen matkailusta, minkä vuoksi sen talous on kärsinyt Indonesian saarista eniten COVID-19-pandemian keskellä. Balilla on tapahtunut huomattavia työpaikkojen ja tulojen menetyksiä pandemian seurauksena (Saad, 2020). Saaren on arvioitu menettävän joka kuukausi jopa 9,7 biljoonan Indonesian rupian eli 611 miljoonan euron tulot, koska hotellit, ravintolat ja baarit ovat suljettuina eikä lentoliikenne kulje vallitsevan tilanteen vuoksi (Mulyanto, 2020). Pandemiasta johtuva matkailun romahtaminen nähdään lyhyellä aikavälillä hyödyllisenä asiana ympäristön elpymisen kannalta, mutta katastrofina talouksille ja yhteisöille sekä luontoalueille kohdistuvasta matkailusta riippuvaisille yrityksille (The World Bank, 2020).

COVID-19-pandemiasta huolimatta Bali valittiin vuoden 2021 suosituimmaksi matkakohteeksi maailman suurimman kansainvälisen matkailusivuston TripAdvisorin toimesta (TripAdvisor, 2021, viitattu lähteessä Lane, 2021). Vaikka saarelle matkustetaan lähes kaikkialta maailmasta, Kiina ja Australia kattavat yhdessä melkein puolet Balilla vierailevista kansainvälisistä matkailijoista (Bali Government Tourism Office, 2021; Elliott, 2017). Kiina nousi ensi kertaa Australian ohi Balin suurimmaksi matkailijasegmentiksi vuonna 2017, mutta tippui jälleen toiselle sijalle vuonna 2019 matkailijamäärien laskiessa Kiinan ja USA:n välisen kauppasodan seurauksena (Bali Government Tourism Office, 2021; Woods, 2019a). Intia puolestaan nousi Balin kolmanneksi suurimmaksi kansainvälisten matkailijoiden lähteeksi uuden lentoreitin auettua Mumbai ja Jakartan välille vuonna 2017 (Statistics of Bali Province, 2020; Woods, 2019b).

Maailmanlaajuisen talouskasvun ja parempien reittimahdollisuuksien lisäksi yhtenä liikaturismin syntymiseen vaikuttaneena tekijänä pidetään teknologian ja sosiaalisen median kehittymistä, mikä on laajentanut matkailualan mahdollisuuksia (Dodds &

Butler, 2019, s. 13). Bali ei ole kohteena poikkeus, sillä saaresta on löydettävissä lukuisia verkkoartikkeleja ja tekstejä sekä monet matkailualan verkkopalvelut tarjoavat mahdollisuuksia varata lentoja ja majoituksia. Lisäksi yhä useammat ihmiset jakavat internetissä ja sosiaalisessa mediassa kokemuksiaan muille matkailijoille. Teknologian kehittymisellä, sosiaalisella medialla ja sen vaikuttajilla sekä elokuvilla onkin ollut roolinsa myös Balille suuntautuvan matkailun kasvussa.

Vaikuttajamarkkinoinnin tavoitteena on tuoda markkinoitavalle yritykselle näkyvyyttä sekä vahvistaa brändiä ja kasvattaa sitä kautta myyntiä (Hopponen, 2018). Yksittäiselle vaikuttajalle matkakuvien ja videoiden lisäämisen tarkoituksena on yleensä saada omalle tililleen lisää näkyvyyttä sekä suosiota. Näin ollen useasti sosiaalisessa mediassa jaetut kuvat ja videot esitetään mahdollisimman edustavina ja myyvinä eivätkä ne aina vastaa kohteen todellista tilannetta (Konstantinides, 2019).

Tästä hyvänä esimerkkinä on Balin saarella sijaitseva Pura Lempuyang -temppeli, joka tunnetaan myös nimellä Taivaan portit. Temppeli on suosittu kohde erityisesti matkabloggaajien sekä vaikuttajien keskuudessa temppelistä saatavan kuvan vuoksi. Temppeli muistuttaa lempinimensä mukaan kahdesta kivistä veistettyä porttia, joiden väliin vierailijan on mahdollista asettua kuvattavaksi. Puhelin tai kamera tulee antaa paikan päällä olevalle valokuvaajalle, joka luo peilin avulla porttien eteen illuusion kauniisti heijastavasta järvestä. Useasti kuvat jaetaan sosiaalisessa mediassa kertomatta kuitenkaan, ettei porttien edessä ole oikeaa järveä eikä kuva onnistuisi ilman paikallista valokuvaajaa. Harva on myöskään kiinnostunut Pura Lempuyang -temppelin tarinasta, vaan paikalle saavutaan ainoastaan suuren suosion ja huomion saavuttaneen kuvan perässä. (Konstantinides, 2019.)

Myös Ylen toimittajan Jenny Matikaisen kirjoittamassa raportissa kerrotaan Balille matkustavasta suomalaisperheestä, joka kohtasi saaren todellisen tilanteen vasta paikan päällä. Bali kuvataan usein sosiaalisessa mediassa idyllisenä lomakohteena, mutta todellisuudessa viimeisen vuosikymmenen ajan sen rannat ja kadut ovat täyttyneet ihmismassoista, roskasta ja matkailijoille rakennetuista hotelleista. Sosiaaliseen mediaan tarkoin valitut ja muokatut kuvat ovat balilaisille etu, sillä suurin osa paikallisväestöstä saa toimeentulonsa matkailusta. Paikalliset ovat kuitenkin havahtuneet

matkailijamäärien kasvaessa ja kohteen kantokyvyn kuormittuessa myös matkailun tuomiin haittavaikutuksiin. (Matikainen, 2018; Philip, 2015.)

Sosiaalisen median lisäksi myös elokuvateollisuudella on ollut vaikutusta Balin kävijämäärien nousuun. Elizabeth Gilbertin omakohtaisiin kokemuksiin pohjautuva romaani ja siihen perustuva Julia Robertsin tähdittämä elokuva *Eat Pray Love* nostivat Balin koko maailman nähtäville 2010-luvun vaihteessa. Teosten uskotaan myötävaikuttaneen Balin kasvaneeseen suosioon matkakohteena sekä liikaturismin syntyyn saarella, sillä saapuvien kansainvälisten matkailijoiden määrä lähti tilastojen mukaan tasaiseen nousuun heti kirjan ilmestyttyä vuonna 2006. Denpasarin matkailuakatemian mukaan Balille alkoi pian kirjan julkaisun jälkeen saapua matkailijoita sen teeman mukaisesti henkisen kehityksen perässä. (Brenhouse, 2010.)

Samalla kun Bali on riippuvainen matkailusta ja sen tuomista taloudellisista hyödyistä, saari kärsii matkailun aiheuttamista negatiivisista vaikutuksista. Nämä vaikutukset voidaan jakaa taloudellisiin, ympäristöllisiin ja sosiokulttuurisiin vaikutuksiin (Richardson, 2021). Matkailua tulisi kehittää ja hallita Balilla niin, että pitkällä aikavälillä katsottuna se nähtäisiin saarella teollisuudenalana, joka varmistaa riittävän toimeentulon lisäksi kestäväen kehityksen sekä kestäväen ja vastuullisen matkailun toteutumisen.

4.3 Taloudelliset vaikutukset Balilla

Matkailu on yhtenä maailman nopeimmin kasvavista aloista merkittävä tulonlähde monille maille ja matkakohteille. Matkailulla on paljon hyviä talousvaikutuksia kuten sen mahdollistamat uudet työpaikat, jotka auttavat kehittämään ja elvyttämään kohteiden paikallistalouksia. (Unesco, 2021.) Positiivisten vaikutusten lisäksi matkailulla voi kuitenkin olla myös erilaisia taloudellisia haittavaikutuksia. Mahdollisia haittavaikutuksia ovat ainakin matkailun kasvaessa siitä syntyvä taloudellinen riippuvuus, kausittainen työttömyys, paikallisen hintatason nousu sekä matkailutulojen epätasainen jakautuminen kohteessa tai niiden päätyminen osittain tai kokonaan kohteen ulkopuolelle. (Cooper ym., 1993, viitattu lähteessä Kumar ym., 2015; Unesco, 2021.)

Kotimaisen ja kansainvälisen matkailun määrä Kaakkois-Aasiassa on kasvanut merkittävästi, ja sen tuomat matkailutulot ovat tuplaantuneet 2010-luvulla (Moore, 2020). Vielä 1970-luvulla Balin taloutta hallitsi maatalous, jonka tuottama alhainen bruttokansantuote sekä työllisyysaste pakottivat silloisen hallituksen muuttamaan politiikkaansa edistääkseen Balin taloudellista kehitystä ja luodakseen tasapainoa eri sektorien välille. Balin nykyinen taloudellinen rakenne eroaa muista Indonesian provinseista, sillä teollisuuden sijasta saaren taloutta hallitsee palvelusektori ja etenkin matkailuala. (Utama ym., 2020, s. 456–458.)

Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna matkailulla on monia positiivisia vaikutuksia Balilla, mutta usein nämä vaikutukset jakautuvat epätasaisesti eri alueiden ja toimijoiden välillä. Matkailun positiivisia vaikutuksia ovat esimerkiksi valuutanvaihto ja rahan tulo ulkomailta, työpaikkojen lisääntyminen, tulojen kasvaminen matkailusektorilla sekä paikallisten tuotteiden ja palveluiden siirtyminen kansainvälisille markkinoille. (Antara & Sri Sumarniash, 2017, s. 35.) Yhtenä negatiivisena talousvaikutuksena on kuitenkin matkailun tuomien taloudellisten hyötyjen jääminen usein hallituksille tai Balin ulkopuolisille toimijoille (Akama, 1996 & Ziffer, 1989, viitattu lähteessä Lee, 2017, s. 27). Balin matkailulautakunta BTB:n (Bali Tourism Board) mukaan noin 70 prosenttia matkailun tuomasta tulosta päätyy Balin ulkopuolelle, sillä liiketoimintaa harjoittavat pääosin ulkomaalaiset yrittäjät ja sijoittajat (Davis, 2021).

Balille kohdistuvan matkailun tärkein painopiste on saaren eteläosassa, pääkaupunki Denpasarista Bukitin niemimaalle ulottuvalla vyöhykkeellä, jonka varrella sijaitsevat Balin suosituimmat matkailukeskukset Kuta, Sanur ja Nusa Dua (Nino, 2019; Bali.com, 2021b). Suurin osa Balille rakennetuista hotelleista sijaitsee rannikkoalueilla, vuorilla ja kukkuloilla. Vaikka valtaosa hotelleista on rakennettu saaren eteläosaan, majoitusliikkeitä löytyy joka puolelta Balia tarkoituksenaan palvella eri matkailijaryhmiä. (Jayasuriya ym., 2020, s. 11.) Saaren infrastruktuuri on kehittyneintä etelässä, jossa sijaitsee myös Balin kansainvälinen lentoasema. Hyvien kulkumahdollisuuksien lisäksi Etelä-Bali on saaren suosituinta aluetta matkailijoiden keskuudessa myös palveluidensa sekä parhaiden surf-mahdollisuuksiensa ansiosta. (Bali.com, 2021b; Nino, 2019.)

Matkailun keskittymisellä tietyille alueille on kuitenkin todettu olevan negatiivisia sosioekonomisia vaikutuksia. Matkakohteet, jotka vastaanottavat suuria määriä matkailijoita, ovat infrastruktuuriltaan sekä palveluiltaan kehittyneempiä kuin sellaiset alueet, joissa matkailuvolyymi on vähäisempää. Balilla tämä on johtanut muun muassa epätasaiseen resurssien jakautumiseen ja varallisuuseroihin matkailukeskittymissä ja syrjäisemmillä alueilla asuvien paikallisten välillä. Myös korruptio on yleistynyt saarella matkailun kasvun myötä. (Lee, 2017, s. 26–28.)

Matkailijamäärien kasvu edellyttää uusien majoituspaikkojen rakentamista, mikä puolestaan edellyttää yhä suurempien maa-alueiden raivaamista. Balilla monet paikalliset maanviljelijät ovat myyneet maitaan ulkomaisille yrityksille ja sijoittajille tehden tilaa uusille hotelleille ja muille matkailijoiden majoitusmuodoille. Saaren on arvioitu menettäneen viimeisten 25 vuoden aikana lähes 25 prosenttia maatalousmaastaan ja 15 vuoden aikana noin tuhat hehtaaria maata vuodessa. Maatalousmaan ja Balilla tuotettujen elintarvikkeiden määrän vähentyminen on johtanut siihen, että tuotteita joudutaan ostamaan enemmän ulkomailta. Tämä on lisännyt elintarvikkeiden kustannuksia ja tehnyt paikallisten elämästä kalliimpaa. (Colorni, 2018, s. 6–7.)

Yksi matkailun aiheuttamista ja Balilaisia maanomistajia koskevista haittavaikutuksista on paikallisten maaverojen nousu; kun matkailua ja kiinteistöjä kehitetään maatalousmaan lähellä, maan arvioitu taloudellinen arvo kasvaa. Tämä on johtanut siihen, että paikalliset maanomistajat eivät joko pysty maksamaan veroja maataloustuloistaan tai heitä painostetaan myymään maansa halvalla, jolloin rahallinen hyöty jää usein lyhytaikaiseksi maanviljelystä saatavien tuottojen hävitessä. Myös saaren elintarvikeomavaraisuus on uhattuna, sillä elämiseen tarvittavia raaka-aineita joudutaan ostamaan yhä enemmän Balin ulkopuolelta. (Colorni, 2018, s. 4–8.)

Yhä useamman balilaisen perheen ja maanomistajan luopuessa maanviljelyksestä ja siirtyessä pääosin palvelualan työtehtäviin myös perinteinen elämäntapa muuttuu vähitellen (Colorni, 2018, s. 8). Vuosina 2010–2017 maataloudessa työskentelevien ihmisten määrä Balilla laski hieman yli 30 prosentista alle 20 prosenttiin alittaen selvästi matkailuteollisuuden parissa työskentelevien ihmisten määrän. Nämä luvut viittaavat siihen, että resursseja on siirretty yhä enemmän maataloudesta matkailuun. (Jayasuriya

ym., 2020, s. 13.) Toisin sanoen matkailun kasvaessa saaren maataloussektorin osuus on pienentynyt.

Balin matkailusektorin kasvu on yhdistetty Indonesian sisällä havaittuun muuttoliikkeeseen. Paremmat työnsaantimahdollisuudet ja korkeammat palkat houkuttelevat saarelle yhä useampia ihmisiä muualta Indonesiasta. Sekä halvempaa työvoimaa että ammattitaitoisia työntekijöitä palkataan Balia ympäröiviltä saarilta, kuten Jaavalta, jolloin osa matkailutuloista päätyy Balin ulkopuolelle. Vierastyövoiman käyttö voidaan kuitenkin nähdä Balin taloudellista toimintaa täydentävänä tekijänä, koska sillä ei ole ollut negatiivista vaikutusta Balin työttömyysasteeseen. (Jayasuriya ym., 2020, s. 24–28.)

Balille kohdistuvan matkailun suosiolla on ollut vaikutusta myös saaren hintatasoon. Korkeammat hinnat ovat Etelä-Balilla yleisiä, sillä sekä kansainväliset yritykset että paikalliset myyjät ovat huomanneet länsimaalaisten matkailijoiden maksavan palveluista ja tuotteista tavallista enemmän kyseenalaistamatta niiden hintoja. (Brooks, n.d.) Tätä ilmiötä selittää paikallisen valuutan alhainen arvo suhteessa länsimaisiin valuuttoihin (XE, 2021). Indonesianlaiset pitävät oikeudenmukaisena, että matkailijat maksavat tuotteista enemmän kuin tavallisesti köyhemmät paikalliset (DK Eyewitness Travel, 2016, 215). Balilla on tavallista, että esimerkiksi ravintoloissa matkailijoille asetetut hinnat ovat paikallisilta pyydettyjä hintoja korkeammat (Brooks, n.d.). Yleinen hintatason nousu on kuitenkin vaikuttanut myös balilaisten elämään etenkin saaren ruuhkaisimmilla alueilla, sillä matkailun myötä kasvanut tarve rakentaa uusia hotelleja ja majoituspaikkoja on aiheuttanut paikallisten elinkustannusten nousun (Sperling, 2020).

Vuonna 2020, Indonesian Presidentti Joko Widodo julisti maan käyvän samanaikaista taistelua sekä COVID-19-pandemiaa että sen aiheuttamia sosioekonomisia vaikutuksia vastaan. UNWTO järjesti joulukuussa 2020 Balin kansainvälisen matkailun uudelleenkäynnistämistä ja kapasiteetinvahvistamista koskevan workshopin yhteistyössä Indonesian ulkoministeriön sekä matkailun ja luovan talouden ministeriön kanssa. Workshopissa käsiteltiin sitä, miten Indonesian hallituksen tulisi valmistella Balia matkailun käynnistämiseen mukauttaen saaren infrastruktuuria ja toimintatapoja vastaamaan korona-ajan luomia haasteita. Lisäksi vuonna 2019 Indonesian

varaukministeriksi nimitetty Mahendra Siregar korosti workshopissa Balin julkisen ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön merkitystä sekä kaikkien sidosryhmien etujen ajamista matkailun uudelleenkäynnistämisprosessissa. (UNWTO, 2020b.)

Balin varakuvernööri Cok Acen mukaan saaren matkailuun tullaan tekemään muutoksia pandemia-ajan jälkeen. Ensisijaisena tavoitteena on kehittää Balille kohdistuvaa kansainvälistä matkailua enemmän paikallista yhteiskuntaa hyödyttäväksi. Pandemian aiheuttaman taloudellisen kaaoksen ajatellaan toimivan myös varoituksena siitä, että Balilaiset eivät voi olla riippuvaisia vain yhdestä toimialasta, vaan kaikkia muitakin teollisuudenaloja tulisi kehittää saaren taloudellisen kestävyuden takaamiseksi tulevaisuudessa. (Davis, 2021.) Balin matkailusektorin kehitys tulisi yhdenmukaistaa ainakin saaren maatalouden sekä käsityövaltaisen pienteollisuuden kehityksen kanssa, sillä nämä kolme ovat sidoksissa toisiinsa; maatalous ja kulttuuri toimivat Balin matkailun kehityksen alkuperäisenä mahdollistajana (Antara & Sri Sumarniasih, 2017, s. 43). Matkailun loputtua äkillisesti suuri osa Balin paikallisväestöstä on siirtynyt elannon perässä takaisin maatalouteen ja omavaraiseen kalastukseen. Tavoitteena on pyrkiä säilyttämään ja tasapainottamaan balilaisten perinteidenmukainen ja luonnollinen elämäntapa kansainvälisen matkailun palatessa saarelle. (Davis, 2021.)

Kuten COVID-19-pandemia on osoittanut, kolmannen sektorin määräävä asema voi olla kohteelle hyvin riskialtista, sillä matkailuala on erittäin herkkä erilaisille ilmiöille ja niiden haittavaikutuksille (Utama ym., 2020, s. 456–458). Talouskatastrofien lisäksi Indonesia on kohdannut myös ympäristökatastrofeja, sillä valtio sijaitsee niin kutsutulla Tyynenmeren tulirenkaalla (Pacific Ring of Fire), joka kattaa suurimman osan maailman aktiivisista tulivuorista. Vyöhykkeellä tapahtuu myös voimakasta mannerlaattojen liikehdintää. Balilla esiintyviä ilmiöitä ovat sen maantieteellisestä sijainnista johtuen erilaiset luonnonkatastrofit kuten tulivuorenpurkaukset ja maanjäristykset sekä niistä mahdollisesti aiheutuvat tsunamit. (Renaldi & Shelton, 2018; Tanno, 2018.) Tilastolukuja sekä aiheesta löytyvää tutkimustietoa tarkastelemalla voidaan kuitenkin todeta, että aiemmilla luonnonkatastrofeilla tai niiden mahdollisuudella ei ole ollut merkittävää pidempiaikaista vaikutusta Balille kohdistuvan kansainvälisen matkailun suosioon (Bali Government Tourism Office, 2021; Rindrasih, 2018, s. 192).

Monen muun matkakohteen tavoin myös Bali on nykyaikaistunut ja saaren talous on kehittynyt matkailun avulla (Pickel-Chevalier & Ketut, 2016, s. 1 lähteistä MIT, 2011 & Liu, 2003). Teollistumisen myötä kohteessa tapahtuva talouskasvu on kuitenkin yhdistetty usein ympäristön tilan mittavaan heikkenemiseen. Balin haasteena on kehittää ja panna täytäntöön oikeanlainen sääntelyjärjestelmä, jonka avulla voidaan säästää saaren luonnonvaroja hyötyen samanaikaisesti matkailualan kasvusta. Asia vaatii kiireellistä poliittista huomiota, sillä Balin matkailun menestyksen katsotaan olevan riippuvainen saaren ainutlaatuisesta ja koskemattomasta luonnosta. (Jayasuriya ym., 2020, s. 23.)

4.4 Ympäristövaikutukset Balilla

Luonto on yksi matkakohteiden tärkeimmistä vetovoimatekijöistä. Erilaiset luonnon attraktiot, kuten rannat, vesiputoukset ja vuoristot houkuttelevat ihmisiä matkustamaan ympäri maailmaa. (Verhelä, 2016, s. 136.) Matkailulla on kuitenkin huomattavia vaikutuksia kohteiden ympäristöihin. Näitä vaikutuksia ovat esimerkiksi luonnonvarojen loppuminen, saastuminen ja jäteongelmat, maaperän eroosio eli kuluminen sekä luonnon monimuotoisuuden häviäminen. Jos kohteet eivät puutu ajoissa edellä mainittuihin ongelmiin, ne voivat johtaa matkailulle elintärkeiden ympäristöressurssien tuhoutumiseen. (The World Counts, 2021.)

Balilla on vakavia matkailu- ja kiinteistöalojen ylikehityksestä johtuvia ympäristökriisejä, kuten saastumista, maatalousmaan nopeaa muuttumista ja vesipulaa (Warren & Wardana, 2018). Vuonna 2017 Balille julistettiin jätehuollon hätätila meressä ja rannoilla olevien valtaviin roskamäärien vuoksi. Balin ympäristöviraston selvitysten mukaan saari tuotti päivittäin noin 3800 tonnia jätettä, josta arviolta 60 prosenttia päätyi kaatopaikoille. (Fodor's Travel, 2019; Jakarta Post, 2019.) Loput 40 prosenttia jätteestä päätyi kaduille, jokiin, rannoille tai paikallisten poltettavaksi (Neubauer, 2019). The Bali Partnershipin vuonna 2019 toteuttaman tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittavat, että vain noin 48 prosenttia saaren tuottamasta kokonaisjätteestä käsitellään vastuullisesti joko kierrättämällä tai viemällä kaatopaikoille. Saman tutkimuksen mukaan Balin vuosittain tuottamasta 1,6 miljoonasta tonnista jätettä 19,6 prosenttia eli 303 000 tonnia on muovia, josta noin 11 prosenttia eli yli 33 000 tonnia päätyy vuosittain

valtamereen. (Siddharta, 2019; SYSTEMIQ, 2019.) Alla haastatellun suomalaisnaisen lähettämä kuva, joka havainnollistaa Balin rannoilla tutuksi tullutta näkyä.

Kuva 1. Muoviroskaa rantavedessä Balin eteläosassa. (H1, 2020)

Muovijätteen kasaantumiseen Balilla ovat myötävaikuttaneet kasvavan matkailuteollisuuden lisäksi paikallisen infrastruktuurin puute, juurtuneet kulttuurikäytännöt, tiedonpuute sekä se, että Balin hallituksella ei ole virallista suunnitelmaa saaren tuottaman jätteen käsittelemiseksi (Davis 2021; Siddharta, 2019). Vastauksena Balin kiireellisiin jätehuolto-ongelmiin vuonna 2006 perustettu ecoBali on ollut toimintansa alusta ainakin vuoteen 2019 asti saaren ainoa täydelliseen uudelleenkäytettävyyteen pyrkivä vastuullisen jätehuollon tarjoaja. Yrityksen tavoitteena on lisätä Balilla ekologista tietämystä, kehittää ympäristöystävällisiä tuotteita ja mahdollistaa nollajätteeseen siirtyminen. (Bagi, 2019; ecoBali, 2021.)

Indonesian jokien puhdistukseen keskittyvän kansalaisjärjestö Sungai Watchin julkaiseman raportin mukaan pelkästään muovipussien osuus Balin joista elo-syyskuussa 2020 kerätystä 5,2 tonnista muovijätettä oli noin 18,5 prosenttia (Benchehib, 2020). Muovijätteen torjuminen on erityisen tärkeää Balille, sillä saastumisen jatkuessa se voi vaikuttaa negatiivisesti sekä saaren kansainväliseen että paikallisen matkailun suosioon (SYSTEMIQ, 2019). COVID-19-pandemian ja sitä seuranneen kansainvälisen

matkailun loppumisen vuoksi monet paikallisten yhteisöjen jäsenet ovatkin vapaa-ajan määrän lisääntyessä osallistuneet aktiivisesti jokien ja rantojen siivoustalkoisiin, joiden tarkoituksena on vähentää muoviroskien määrää ympäristöstä ennen matkailun uudelleenkäynnistymistä (Davis, 2021).

Saarella vallitsevan jäteongelman vuoksi Balilla otettiin vuoden 2018 lopulla käyttöön kertakäyttöisten muovien kieltö. Tämän lain ensisijaisena tavoitteena oli vähentää meristä löytyvän muovijätteen määrää 70 prosentilla seuraavan vuoden aikana. (CNA, 2018; Siddharta, 2019.) Myös Indonesian hallitus on sitoutunut vähentämään valtameriin päätyvää muovijätettä 70 prosentilla vuoteen 2025 mennessä (Pandjaitan, 2020; Siddharta, 2019). Kertakäyttöisten muovien kieltäminen on suuri edistysaskel muoviongelman vastaisessa taistelussa, sillä Indonesian on tutkittu olevan Kiinan jälkeen maailman toiseksi suurin valtamerien saastuttaja muovijätteellä (McCarthy, 2020; Jambeck ym., 2015, viitattu lähteessä Ritchie & Roser, 2018).

The Bali Partnership -kumppanuusohjelman tarkoituksena on tukea Indonesian kansallista toimintasuunnitelmaa valtameriin joutuvan muovijätteen vähentämiseksi sekä tukea Balin hallituksen aluepoliittisia säädöksiä ja muovijätettä koskevan toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa. Lisäksi ohjelman uskotaan auttavan Balin ympäristöllisen hyvinvoinnin sekä matkailualan- ja taloudellisen kestävyuden saavuttamisessa saarella. (SYSTEMIQ, 2019.) Matkailuala voisi vähentää resurssien kulutusta puolella erottelemalla orgaaniset ja epäorgaaniset resurssit ja seuraamalla aktiivisesti, kuinka paljon jätettä päätyy päivittäin kaatopaikoille. Jotta kierrätyskelvottoman jätteen määrää Balilla voitaisiin vähentää, matkailualan yritysten tulee tehdä jätteiden lajittelu helppoksi ja jakaa asiakkailleen tietoa siitä, miksi kierrättäminen on erityisen tärkeää. (Nino, 2019.)

Jätekriisin ohella toinen matkailun aiheuttama ajankohtainen ongelma Balilla on saarella kasvava vesipula. Matkailuteollisuus käyttää suurimman osan Balin makeasta vedestä jättäen paikallisväestön haavoittuvaan asemaan erityisesti kuivakauden aikana. Matkailun arvioitiin käyttävän 65 prosenttia saaren vesivaroista jo vuonna 2010, jolloin kansainvälisten matkailijoiden määrä oli vielä alle puolet vuoden 2019 luvuista. (Colorni, 2018, s. 9; IDEP Foundation, 2016.) Ainakin saaren etelä-, itä- ja pohjoisosissa käytetään liikaa pohjavesivaroja verrattuna niiden saatavuuteen (Nino, 2019).

Matkailun suurimpia vedenkuluttajia ovat hotellit ja muut majoitusliikkeet, joita oli Balilla yhteensä yli viisi tuhatta vuonna 2019. Suhteutettuna tämä tarkoittaa noin seitsemää hotellia jokaista Balin 730 kylää kohden. (Bali Government Tourism Office, 2021; Nino, 2019). Yhä useammissa hotelleissa ja yksityisissä huviloissa on uima-altaita ja runsaasti vettä kuluttavia kylpemismenetelmiä, mikä on myötävaikuttanut siihen, että makeanveden kysyntä ylittää käytettävissä olevan veden määrän (IDEP Foundation, 2016, 9).

Matkailijat kuluttavat Balilla valtavia määriä vettä ja energiaa sekä tuottavat jätettä henkilöä kohden 3,5 kertaa enemmän kuin paikalliset (Davis, 2021; Dodds & Butler, 2019, s. 28). Bali Partnershipin vuonna 2019 toteuttaman tutkimuksen mukaan kaikkien matkailijoiden tuottaman jätteen kokonaismääräksi arvioitiin 13 prosenttia koko Balin jätemäärästä (SYSTEMIQ, 2019). Hotelleissa ja muissa majoituksissa yöpyvät matkailijat kuluttavat keskimäärin 150–200 litraa vettä päivässä henkilöä kohden, kun paikallisasukkaan päivittäinen vedenkulutus vaihtelee 30–50 litran välillä (IDEP Foundation, 2016, s. 9).

Indonesian ympäristönsuojeluviraston mukaan Balin neljästä sadasta joesta ainakin 260 on kuivunut matkailun myötä kasvaneen vedenkulutuksen seurauksena (Morris 2019) ja saaren toiseksi suurimman järven pinta laski 3,5 metriä kolmen vuoden aikana (IDEP Foundation 2016, s. 6). Sen lisäksi, että Balin vesivarannot ovat vähissä, suurin osa saaren puhtaista vesilähteistä on saastunut koti- ja maatalousjätteiden sekä teollisuusjätteen vuoksi. Balin hanavesi ei ole juomakelpoista, minkä johdosta matkailijat ja monet paikalliset joutuvat ostamaan juomaveden pullotettuna lisäten ympäristöön päätyvän muoviroskan määrää merkittävästi. Balin sadekauden tarjoaman korkean sademäärän ansiosta mahdollinen ratkaisu saarella vallitseviin vesiongelmiin voisi kuitenkin löytyä sadevedenkeräysyksiköiden rakentamisesta. (Asbury, n.d.; Jern, 2019.)

Balilla kasvaneet matkailijamäärät ovat vaikuttaneet myös vedenalaisiin ekosysteemeihin. Sukellusmatkailu on noussut yhdeksi Balin tärkeimmistä vetonauloista. Saari sijaitsee niin kutsutun Korallikolmion (The Coral Triangle) alueella, joka on tunnettu poikkeuksellisen rikkaasta biologisesta monimuotoisuudestaan. (Allen & Erdmann, 2012, viitattu lähteessä Sudiarta ym., 2019, s. 597.) Balin koralliriutat ovat kuitenkin

kärsineet saarella lisääntyneen matkailun sekä sukellusalan kasvun myötä. Suurin osa Balin koralliriutoista on muutettu sukelluskohteiksi, jotka vastaanottavat vuosi vuodelta enemmän vierailijoita. Balin hallitus on ilmoittanut pyrkivänsä kohti pitkän aikavälin kehitysstrategiaa kehittämällä saarella suojeltuja merialueita. Tarkoituksena on säilyttää kestävä matkailun näkökulmasta tärkeä ekosysteemi sekä vahvistaa Balin kilpailukykyä suosittuna sukelluskohteena. (Sudiarta ym., 2019, s. 597.)

Vesi- ja jättekriisin lisäksi yksi Balin katukuvassa näkyvä ilmiö on matkailun myötä kasvaneet liikenneuhkat. Ruuhkien syntymiseen on myötävaikuttanut julkisen liikenteen puute sekä paikallisen elintason nousu niin, että lähes jokainen balilainen omistaa jonkin moottoriajoneuvon (Speirs, 2019). Liikenne luo merkittävää meluhaittaa ja siitä aiheutuvat päästöt heikentävät ilmanlaatua etenkin saaren eteläosissa, missä osa paikallisista käytti kasvomaskeja jo ennen COVID-19-pandemiaa suojautuakseen liikenteen aiheuttamilta saasteilta ja niiden terveyshaitoilta (IQAir, 2021; The ASEAN Work-Life Balance Project, 2016). Liikenneuhkien on jatkuessaan ennustettu vaikuttavan Balille kohdistuvan matkailun suosioon kielteisesti (Dharmaputra, 2018, viitattu lähteessä Coconuts Bali, 2018).

Maailmalla yleisiksi liikaturismin aiheuttamiksi huolenaiheiksi paikallisten näkökulmasta ovat nousseet muun muassa hintojen nouseminen, melu ja naapuruston luonteen muuttuminen (McKinsey & Company & WTTC, 2017, s. 18). Yhtenä merkittävänä ympäristövaikutuksena Balilla voidaan pitää myös perinteisen kulttuurimaiseman muuttumista. Joka vuosi noin 700 hehtaaria maata muutetaan teiksi, hotelleiksi tai ulkomaalaisille rakennetuiksi ylellisiksi asunnoiksi (Philip, 2015). Esimerkiksi riisipeltojen hävittämisen seurauksena paikalliset menettävät tonttinsa sekä toimeentulonsa. Maiden muuttaminen ei uhkaa ainoastaan Balin riisituotantoa, vaan johtaa lisäksi maa-alueiden korkeampiin hintoihin sekä verojen nousuun, mikä puolestaan vaikuttaa kielteisesti paikallisten ihmisten elämänlaatuun. (Lennon, n.d.)

4.5 Sosiokulttuuriset vaikutukset Balilla

”Taloudellisen merkityksen ja työllistämisen lisäksi matkailu on erittäin vahvasti sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö” (Verhelä, 2016, s. 3). Yksi matkailusektorin kasvun

syistä on ihmisten halu tutkia eri kulttuureja. Kulttuuri sekä kulttuuriperintökohteet ovat matkakohteiden vahvuuksia, sillä ne houkuttelevat matkailijoita ja niillä on mahdollista erottua muista kohteista. Paikallista kulttuuria ja sen perintökohteita tulisikin suojella, jotta ne säilyisivät sellaisenaan eikä matkailu vaikuttaisi niihin negatiivisesti. (Akova & Atsiz, 2019, s. 252.)

Sosiokulttuurisilla vaikutuksilla tarkoitetaan tapoja, joilla matkailu vaikuttaa paikallisväestön arvoihin, moraaleihin, käyttäytymiseen, perhesuhteisiin, yhteisöllisyyteen ja luovaan ilmaisuun. Yhtenä merkittävänä sosiokulttuurisena vaikutuksena voidaan pitää sitä, kun paikallisten tai matkailijoiden käyttäytymismallit siirtyvät toinen toiselle. (Pizam & Milman, 1986 lähteessä Akova & Atsiz, 2019, s. 254–255.) Edellä mainitut vaikutukset voivat olla paikallisväestön näkökulmasta sekä positiivisia että negatiivisia. Negatiiviset vaikutukset käyttäytymisessä voidaan nähdä esimerkiksi väkivallan ja rikollisuuden lisääntymisenä tai puhetyyliä sekä pukeutumisen muuttumisenä. Muita negatiivisia vaikutuksia ovat muun muassa paikallisväestön siirtyminen ja muuttaminen matkailuteollisuuden tieltä, yhteisöjen yhteenkuuluvuuden tunteen heikentyminen, perinteiden häviäminen ja aitouden menettäminen sekä kaupallistuminen. (Akova & Atsiz, 2019, s. 254–255; Stainton, 2021.)

Kulttuurimatkailu tarkoittaa matkailua, jossa matkailijat haluavat kokea heille vieraiden maiden tai alueiden kulttuuria ja elämäntapoja. Kulttuurimatkailussa paikalliset ihmiset sekä kohteen luonto ja kulttuuriperintö ovat tuotteiden perustana. (Verhelä, 2016, s. 37.) Yksi suurimmista työntekijöistä Balille matkustavien ihmisten keskuudessa on halu todistaa ja oppia tuntemaan paikallista elämäntapaa. Balille kohdistuvan kansainvälisen matkailun työntö- ja vetovoimatekijöitä käsittelevän tutkimuksen mukaan aito kanssakäyminen paikallisten ihmisten kanssa teki matkailijoiden kokemuksesta ikimuistoisemman ja vaikuttavamman. (Subadra ym., 2019, s. 264–265).

Balin uniikki kulttuuri on yksi tärkeimmistä tekijöistä, jotka motivoivat kansainvälisiä matkailijoita vierailemaan saarella. Matkailijat voivat tutustua paikalliseen kulttuuriin ja uskoon vierailemalla saaren aidoissa kulttuurikohteissa kuten balilaisissa hindu-tempeleissä, joissa paikalliset ihmiset käyvät rukoilemassa. Balilla järjestetään myös tarkoituksella matkailijoita varten luotuja kulttuuriesityksiä, jotka imitoivat paikallisia

perinteitä antaen vierailijoille mahdollisuuden oppia balilaisten rituaalien taustalla olevaa filosofiaa. (Subadra ym., 2019, s. 266–267.)

Indonesian hallitus totesi aikoinaan Balin kulttuurin niin tärkeäksi voimavaraksi saaren taloudelliselle kehitykselle, että se alkoi ohjeistaa paikallisia käyttäytymään mahdollisimman autenttisesti ja kulttuurinmukaisesti. Matkailijoiden katsottiin vierailevan saarella kulttuurillisen koskemattomuuden perässä, joten ohjeistuksilla pyrittiin ylläpitämään balilaisia perinteitä. (Picard, 1995, s. 55). Balin kulttuuri koki niin kutsutun ”uudestisyntymisen” 1980-luvulla, kun kansainvälisen kiinnostuksen myötä kasvanut matkailu toi balilaisille ymmärryksen siitä, että heidän kulttuurinsa on arvokas pääoma ja perintö, jota tulee sekä hyödyntää että suojella (Picard, 2008, s. 163–164). Vähitellen saaren hindutemppeleistä alettiin pitää parempaa huolta ja seremonioista voitiin matkailutulojen ansiosta tehdä näyttävämpiä kuin aikaisemmin (Hanna, 2016, s. 176).

Balin kulttuurimatkailu sai alkunsa, kun saaren viranomaiset päättivät kulttuurillisten tapojen katoamisen pelossa tehdä paikallisesta kulttuurista Balin kiihtyvän matkailun vetonaulan. Ajateltiin, että kulttuurin muuttaminen saaren taloudelliseksi pääomaksi motivoisi balilaisia suojelemaan kulttuurillisia perinteitään. (Hanna, 2016, s. 175.) Kulttuurimatkailun käynnistäminen Balilla mahdollisti kansainvälisten matkailijoiden odotuksiin vastaamisen, mutta toimi ennen kaikkea keinona suojella saaren kulttuurilista koskemattomuutta. Kulttuurimatkailun seuraukset ovat kuitenkin kiistellyjä. Jotkut kokevat matkailun myötävaikuttaneen Balin kulttuurin säilymiseen, kun taas toisten mielestä matkailun aiheuttama kaupallistuminen on vienyt paikalliselta kulttuuriltaan autenttisuuden. (Picard, 2008, s. 159–160.)

Balin menestys matkakohteena on nostanut paikallisten ihmisten elämänlaatua, mutta vain rajallisesti. Balin kilpailukyvyn sekä saaren paikallisasukkaiden hyvinvoinnin välistä suhdetta käsittelevässä tutkimuksessa matkailun positiivisiksi vaikutuksiksi mainitaan paremmat työllistymis- ja liiketoimintamahdollisuudet, jotka puolestaan vaikuttavat sosiaaliseen hyvinvointiin takaamalla paremmat elinolot esimerkiksi asumisen ja koulutuksen kannalta. Tutkimuksen mukaan nämä positiiviset vaikutukset ovat kuitenkin jakautuneet Balin yhteiskunnassa hyvin epätasaisesti. Matkailun kasvun keskityminen Balin eteläosiin on johtanut saaren infrastruktuurin epätasaiseen kehitykseen ja aiheuttanut korruptiota sekä paikallisväestön välisiä varallisuuseroja, kun matkailun

tuomista tuloista ovat hyötyneet pääosin vain saaren eteläosassa asuvat ihmiset. Näin ollen syrjäisemmillä alueilla asuvat eivät hyödy saaren matkailutuloista ja kohtaavat köyhyyttä enemmän kuin kehittyneimmillä alueilla asuvat. (Lee, 2020, s. 26–28.)

Tutkimuksen haastateltavat kokivat myös vallan jakautumisen matkailualan sidosryhmien välillä epäoikeudenmukaiseksi. Tämä on aiheuttanut tyytymättömyyttä myös paikallisten keskuudessa. Esimerkiksi vuonna 1994 viranomaiset suunnittelivat lomakeskuksen rakentamista Tanah Lotin lähelle paikallisten vastustuksesta huolimatta. Paikallisten mielestä hotellin sekä golfklubin rakentaminen Balin pyhän temppelin lähistölle ”häiritsisi ihmisten, jumalan ja luonnon välistä harmoniaa”. Paikallisten mielipiteistä huolimatta hallitus hyväksyi lomakeskuksen rakentamisen, minkä seurauksena moni paikallinen koki epäoikeudenmukaisuutta ja muutti mielipidettään matkailusta kielteiseksi. Lomakeskuksen rakentamisen lisäksi monen paikallisen perheen temppelit siirrettiin rakennusurakan tieltä. Paikalliset kokivat tämän vaikuttaneen matkailualaan suhtautumisen lisäksi vahvasti heidän kulttuuriperinteisiinsä. (Lee, 2020, s. 16–17.)

Osa ulkomaisten sijoittajien tarjoamista ja Balin hallituksen hyväksymistä hankkeista ei noudata paikallista kulttuuria ja perinteitä, sillä Balin päättäjillä ei ole selkeää suunnitelmaa maakuntiansa kehityksestä (Adyana, 2015; Utama ym., 2020, s. 463). Tästä toisena hyvänä esimerkkinä toimii Benoa-lahden matkailukehityskonflikti, jossa kansainvälisen kiinteistökehitysyhtiön hanke keinotekoisien luksusmatkailuun keskittyvien saarten rakentamisesta Etelä-Balille hylättiin paikallisten asukkaiden järjestämien protestien ja laajan vastustuksen seurauksena. Benoa tunnetaan Balin alkuperäiskansalle pyhänä alueena, jossa sijaitsevat lukuisat temppelit ja pyhät paikat olisivat olleet vaarassa tuhoutua aiheuttaen vahinkoa paikallisväestölle ja -kulttuurille. (Kujala, 2017, s. 39–41; Marbun, 2020, s. 2–3; Wardana, 2018, s. 8.)

Balilaiseen hindukulttuuriin kohdistuvien uhkien lisäksi Benoan paikalliskylien asukkaat olisivat hankkeen myötä menettäneet perinteisen elinkeinonsa heidän elinympäristönsä muuttuessa radikaalisti. Hanke sai Balilla osakseen suurta kritisointia myös, koska se olisi toteutuessaan vaarantanut aiemmin suojelluista mangrovemetsistään tunnetun lahden ekosysteemin sekä aiheuttanut tulvia, kun Benoan laskevien jokien

tuomat sadevedet eivät enää olisi mahtuneet lahteen keinosaarten täyttäessä alueen. (Kujala, 2017, s. 39–41; Marbun, 2020, s. 2–3; Wardana, 2018, s. 8.)

Kulttuurimaiseman muuttumisen lisäksi Balilla nopeasti kasvaneet matkailijamäärät ovat johtaneet muun muassa kulttuurillisista eroista aiheutuviin sosiaalisiin konflikteihin. Saarella kasvanut matkailu häiritsee paikallisten ihmisten käytäntöjä aiheuttaen kulttuuriperinteiden monimuotoisuuden vähentymistä. (Prideaux ym., 2003 lähteessä Choi ym., 2020, s. 4; Philip, 2015.) Balilaiset ovat kiintyneitä uskontoonsa ja kulttuuriinsa, mikä näkyy paikallisten hindutemppeleissä viettämässä ajassa sekä omistautuneisuudessa erilaisten rituaalien harjoittamiseen (Philip, 2015). Balin varakuvernööri Cok Acen mukaan viranomaiset ovat huolissaan matkailijoiden epäkunnioittavasta käyttäytymisestä pyhitetyillä alueilla ja saarella onkin pyritty ottamaan käyttöön uusia sääntöjä, jotka rajoittavat matkailijoiden vierailua temppeleissä (Ellis-Petersen, 2018).

The Guardianin vuonna 2018 julkaisemassa artikkelissa kerrotaan sääntöjen käyttöönottamisen olevan seurausta matkailijoiden laadun heikentymisestä. Artikkelissa mainitaan esimerkiksi erään matkailijan istuneen Linggih Padmasanan pyhäköllä Puhur Luhur Batukarun temppelissä ja herättäneen tämän vuoksi paheksuntaa paikallisissa. Valtaistuimen muotoinen pyhäkkö on varattu balilaisen hindulaisuuden tärkeimmälle jumalalle ja sen päällä istuminen koetaan erittäin loukkaavana hindulaista uskontoa kohtaan. Balilla on tapahtunut muitakin matkailijoiden epäkunnioittavasta käytöksestä aiheutuvia konflikteja. Matkailijoiden on raportoitu muun muassa pukeutuneen temppeleihin paikallista uskontoa epäkunnioittavalla tavalla sekä kiipeilleen pyhillä rakennelmilla. (Ellis-Petersen, 2018.) Matkailijat, jotka eivät kunnioita balilaista elämäntapaa ja kulttuuria, uhkaavat käyttäytymisellään balilaisien perinteiden häviämistä.

Edellä mainituista talousvaikutuksista, ympäristövaikutuksista ja sosiokulttuurisista vaikutuksista voidaan todeta, että liikaturismin haittavaikutukset ovat osittain sidoksissa toisiinsa. Esimerkiksi kulttuurimaiseman muokkaaminen aiheuttaa paikallisten asuinalueiden, perinteiden ja pyhien paikkojen häviämistä sekä paikallisasukkaiden vieraantumista omilta elinalueiltaan. Balilaisten myydessä pyhänä pitämiään maita matkailutoimintaan paikallisten seremonioiden merkitys voi laskea, mikä saattaa johtaa paikallisten ihmisten kulttuurisuhteen heikkenemiseen (Aksari, n.d., s. 4). Tämän lisäksi maa-alueiden raivaaminen matkailua varten aiheuttaa korkeampia hintoja ja

korvaa luonnollista ympäristöä. Taloudellinen epätasa-arvoisuus puolestaan lisää eriarvoisuutta ja konflikteja sekä balilaisten keskuudessa että paikallisten ja matkailijoiden välillä.

4.6 Keinoja selviytyä liikaturismista

Liikaturismin aiheuttamat ongelmat kohdistuvat ensisijaisesti matkakohteeseen, sillä se on vastuussa matkailijoiden tarpeiden täyttämisestä (Dodds & Butler, 2019, s. 28). Matkakohteiden on helpompaa estää liikaturismin syntymistä ylipäänsä, kuin yrittää toipua sen jo aiheuttamista vahingoista. Jotta liikaturismin vaikutuksia voidaan lieventää, tulee kaikkien matkailualan sidosryhmien tehdä yhteistyötä, seurata matkailijamääriä sekä mitata tehtyjä muutoksia. Liikaturismista kärsivät kohteet voivat minimoida ilmiön kielteisiä seurauksia esimerkiksi hallitsemalla kävijämääriä vähentämällä kausiluontaista matkailua sekä mainostamalla vähemmän suosittuja kohteita ja nähtävyyksiä. Liikaturismia ja sen haittavaikutuksia voidaan ehkäistä myös sopeuttamalla hinnat vastaamaan kysyntää ja tarjontaa sekä rajoittamalla pääsyä, jotta voidaan suojella kohteiden luontoa ja kulttuuria. (McKinsey & Company & WTTC, 2017, s. 9; Pechlaner ym. 2019, s. 9; Framba, 2020.)

Monet kohteet kärsivät kävijämäärien epätasapainosta. Kohteet saattavat ruuhkaantua tiettyinä vuodenaikoina, viikonpäivinä, vuorokaudenaikoina sekä erilaisten tapahtumien aikana. Kohteiden tulisikin keskittyä kausiluontaisen matkailun tasoittamiseen, jotta kävijävirtoja olisi helpompaa hallita ja matkailualan yritykset hyötyisivät matkailusta tasaisemmin. Matkailun kausiluontaisuutta on mahdollista muuttaa esimerkiksi mainostamalla vähemmän vierailtuja kohteita ja nähtävyyksiä eli toisin sanoen hajauttamalla matkailijoita maantieteellisesti. Myös hinnoittelulla on mahdollista kohdistaa matkailijoiden huomioita muihin matkakohteisiin ja paikkoihin. Lisäksi saapumisrajoituksilla ja lipunmyynnin avulla pystytään vaikuttamaan kohteiden kantokyvyn säilymiseen matkailun kasvaessa. On kuitenkin muistettava, että kohteiden keinot ehkäistä liikaturismia vaihtelevat, sillä eri tavat tehoavat eri paikoissa. Joissakin kohteissa esimerkiksi matkailijoiden määrän rajoittaminen toimii paremmin kuin turistien suurempi veloittaminen. (McKinsey & Company & WTTC, 2017, s. 9; Pechlaner ym. 2019, s. 9.)

Monet kohteet ovat alkaneet etsiä keinoja kävijämäärien oikeanlaiseen hallitsemiseen, sillä liikaturismista on tullut yhä tunnetumpi ilmiö maailmalla. Kreikassa sijaitseva Santorini vastaanottaa vuodessa lähes kaksi miljoonaa matkailijaa. Kiireisimpinä ajanjaksoina saarella vierailee päivittäin noin 10 000 kävijää, mikä on rasittanut ennen kaikkea saaren infrastruktuuria ja tarjontaa. Santorini on rajoittanut matkailijamääriin asettamalla 8 000 kävijämäärän ylärajan risteilyaluksien kautta saapuville matkailijoille. (Paris, 2018.) Myös Barcelona on reagoinut kasvaneisiin matkailijamääriin ottamalla käyttöön uuden lain, joka rajoittaa majoituspaikkojen määrää kaupungissa sekä puuttuu matkailijoille suunnattujen hotellien ja lomakeskuksien rakentamiseen (Burgen, 2017). Machu Picchu puolestaan on asettanut lipunmyyntiin ehtoja, jotta kävijämääriä pystyttäisiin hallitsemaan paremmin ja muinaisen kaupungin raunioita voitaisiin suojella tehokkaammin tulevaisuudessa. Hallitusten ja matkailualan päätöksentekijöiden lisäksi liikaturismin lieventäminen vaatii myös matkailijoilta harkitsevaisuutta kohteiden kestävyuden säilymiseksi. (CNT, 2018; Dodds & Butler, 2019.)

Kohteiden kyky selvitä matkailun aiheuttamasta rasituksesta vaihtelee (Dodds & Butler, 2019). Tämä johtuu osittain siitä, että köyhemmissä kohteissa ei ole yhtä kehittyntä infrastruktuuria sekä toimivaa jätehuoltoa. Myös luonnon kestävyys vaihtelee kohteittain. Esimerkiksi koralliriutat ovat erityisen herkkiä ympäristön muutoksille sekä ihmisten aiheuttamalle rasitukselle. (Samper, 2018.) Bali on sekä pienen kokonsa että eksoottisen luontonsa vuoksi hauras kohde ja saaren jatkuvaan kehitykseen tulisi puuttua ajoissa sen suojelemiseksi ja kantokyvyn palauttamiseksi (Cobaj, 2018). Balin matkailutoimiston (Bali Tourism Office) johtaja I Putu Astawan mukaan saarelle myönnetyn tittelin vuoden 2021 maailman suosituimpana matkakohteena uskotaan motivoivan paikallisia matkailualan yrittäjiä vastuullisempaan liiketoimintaan, jossa ”hotellin ja ympäröivän ympäristön välillä vallitsee harmonia, alkaen jätehuollosta ja hyvästä vesihuollosta” (Bali.com, 2021a).

Bali on kärsinyt liikaturismin vaikutuksista niin voimakkaasti, että saaren hallitus ilmoitti vuonna 2019 suunnittelevansa turistiveron käyttöönottoa torjuakseen matkailun aiheuttamia ympäristöongelmia. Lain astuessa voimaan jokainen kansainvälinen matkustaja tulisi jatkossa maksamaan 10 dollaria saarelta poistuessaan. (Adams, 2019; Fodor’s Travel, 2019.) Turistiveron ei odoteta poistavan liikaturismia itsessään vaan

auttavan sen seurauksien torjumisessa. Balin kuvernööri Wayan Kosterin mukaan turistiverotulot käytettäisiin saaren ympäristönsuojeluun sekä paikallisen kulttuurin säilyttämisen turvaamiseksi. (The Jakarta Post, 2019.)

Indonesian talous on riippuvainen pääosin raaka-aineiden viennistä, ja maailmantalouden laskiessa niiden kysyntä vaihtelee. Luonnonvaroiltaan ja ekosysteemeiltään rikkaiden saariensa sekä monipuolisen kulttuuriperintönsä ansiosta valtiolla on kuitenkin mahdollisuus siirtyä rakentamaan taloutensa uudelleen matkailun ympärille (Invest Islands, 2019). Indonesian matkailun kasvua ovat vauhdittaneet ainakin maan hallituksen toteuttama matkailun kehittämissuunnitelma sekä viisumi- ja kaupankäyntirajoi- tuksiin tehdyt lievennykset, jotka ovat mahdollistaneet 169 kansalaisuudelle viisumi- vapaan vierailun saarivaltioon vuodesta 2016 lähtien (The Ministry of Tourism, Republic of Indonesia, 2018). Hallituksen tavoitteena oli houkutellessa Indonesiaan 20 miljoonaa kansainvälistä matkailijaa vuoteen 2020 mennessä. Koska Balin kantokyky ei kestäisi näin suurta kasvua, saarivaltio tarvitsee uusia matkakohteita. (Invest Islands, 2019.)

Vuonna 2016 Indonesian presidentti Joko Widodo ministereineen esitteli julkiselle yleisölle ”10 New Bali”-projektin, jonka tarkoituksena on kehittää Indonesiaan uusia houkuttelevia matkakohteita, luoda lisää työpaikkoja, tuoda rahaa valtiolle sekä sää- dellä matkailijamääriä Balilla ja sen lähisaarilla hajauttamalla matkailua laajemmalle alueelle. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi Indonesian hallituksen on kehitettävä maan infrastruktuuria, luotava ja markkinoitava uusia matkakohteita, nostettava lento- reittien määrää sekä yhteyksiä ja varmistettava kohteiden turvallisuus. (Invest Islands, 2019.) Uusien matkakohteiden kehittymisen myötä matkailu ja sen tuoma tuotto ja- kaantuisi Indonesiassa tasaisemmin edesauttaen ihmisten taloudellista hyvinvointia ja vaikuttaen positiivisesti Balin kaltaisten kuormitettujen matkakohteiden ympäristöihin sekä paikallisväestöihin (Gita, 2020).

”10 New Bali”-projektin päätavoitteena on kehittää matkailua tukevaa infrastruktuuria kymmenessä uudessa kohteessa eri puolilla Indonesiaa toistaen Balilla tapahtunutta matkailun kasvua. Projektin pääkohteina ovat Lombokin saarella sijaitseva Mandali- lika-lomakeskus, Keski-Jaavalla sijaitseva Borobudurin temppeli sekä Toba-järvi Poh- jois-Sumatralla. Suunnitelman odotetaan toteutuessaan vähentävän Balin liikaturismia

sekä tarjoavan kestävämpää ratkaisua koko valtion matkailun kehitykselle (Gita, 2020). Vuonna 2020 Indonesian hallitus kuitenkin ilmoitti keskittävänsä matkailukehityksen suunnittelun ensisijaisesti viidelle saarelle perustuen niiden saavutettavuuteen ja matkailukohteiksi soveltavuuteen. Osa projektiin perehtyneistä taloustieteilijöistä ja kehitysasiantuntijoista on ilmaissut huolensa Indonesiassa laajenevan matkailun haittavaikutuksista kohteiden asukkaille sekä ympäristölle (Batarags, 2021).

Myös Balin matkailua aiotaan uudistaa kehittämällä saaren muita osia ja suuntaamalla matkailun painopiste tulevaisuudessa pois kehittyneemmästä etelästä. Etelä-Balin ulkopuolisten alueiden kehityksessä haasteina on kuitenkin niiden heikko infrastruktuuri ja saavutettavuus sekä maan hankinta. Indonesian matkailun ja luovan talouden ministeri Wishnutama Kusubandion mukaan yhtenä Balin matkailun kehittämisen strategiana on tähdätä jatkossa suurien matkailijamassojen sijasta kestävään kehitykseen sekä laadukkaisiin matkailijoihin, jotka käyttävät kohteessa enemmän rahaa. (Coconuts Bali, 2019; PATA, 2020.) Luksusmatkailuun keskittymisessä on kuitenkin se ongelma, että Balin lukuisat alemman hintatason hotellit ja myymälät jäisivät matkailijoiden määrän vähentyessä ilman tuloja (Gagne, 2021).

Erään Balin matkailualan asiantuntijaryhmään (Bali Province Tourism Expert Group) kuuluvan jäsenen mukaan saaren matkailun kehityksen tulee johtaa niin kutsuttuun ”vihreään matkailuun” ja tätä tavoitetta ovat tukemassa myös useat alueelliset määräykset. COVID-19-pandemian myötä kaikkien matkailutoimijoiden odotetaan lisäksi noudattavan Indonesian hallituksen kehittämää CHSE (cleanliness, health, safety and environmental sustainability) -protokollaa, jonka yhtenä elementtinä on nimensä mukaisesti ympäristön kestävyys. Määräyksen mukaan kaikkien Balin matkailutoimijoiden tulee osallistua puhtauden, terveyden ja turvallisuuden takaamisen lisäksi myös ympäristön suojelemiseen. (Bali.com 2021a.)

Vastuu kohteen kestävydestä ei kuitenkaan ole ainoastaan hallituksilla, matkailualan päättäjillä tai yrityksillä, vaan liikaturismista aiheutuvien haittavaikutuksien minimoiminen on myös matkailijoiden vastuulla (Jenkins & Schröder, 2013, viitattu lähteessä Dias ym., 2021, s. 3; UNWTO, n.d.b). Balille suuntaavat matkailijat voivat vaikuttaa kohteen taloudelliseen, ympäristölliseen ja sosiaaliseen kestävyteen esimerkiksi valitsemalla paikallisia ruoka- ja majoitusmahdollisuuksia ulkomaisten yritysten ja

isojen ketjujen sijasta, suosimalla paikallisia tuotteita ja turistioppaita, vähentämällä ja kierrättämällä jätettä sekä ottamalla huomioon erityisesti vedenkuluttamisen matkan aikana (UNWTO, n.d.b).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Laadullinen tutkimus

Vilkan mukaan (2015, s. 76) laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus ei tavoittele totuuden löytämistä tutkittavasta asiasta, vaan pyrkii tulkintojen avulla tuomaan tutkittavasta asiasta esille jotain, mitä ei ole mahdollista havaita välittömästi. Kananen (2017) nostaa esille laadulliselle tutkimukselle ominaisia piirteitä, kuten ilmiön syvällisen näkemyksen ja kokonaisvaltaisen ymmärryksen tavoittelemisen tutkittavasta aiheesta sekä aineiston keräämisen asianomaisilta haastateltavilta vuorovaikutuksessa. (s. 33–35).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineisto on mahdollista kerätä monella tavalla. Kun tutkimusaineistoksi valitaan ihmisten kokemukset puheena, kerätään aineisto haastatteluina. Aineistonkeruumenetelmänä haastattelun etuna on, että tutkimukseen saadaan vastaajiksi yleensä juuri aiheeseen sopivat henkilöt. Haastatteluissa aineiston keruuta voidaan säädellä joustavasti ja vastauksia on mahdollista tulkita laajemmin. (Hirsjärvi ym., 2007, s. 201.) Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrän voidaan ajatella olevan riittävä silloin, kun tutkija ymmärtää tutkittavan ilmiön, tutkimuskysymyksiin saadaan vastaus eikä aineistosta nouse esille uutta tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa (Kananen, 2017, s. 35; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 99). Laadullisen tutkimuksen haastattelumuotoja ovat teemahaastattelu, lomakehaastattelu ja avoin haastattelu (Vilka, 2015, s. 77).

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus, koska tutkittavasta ilmiöstä haluttiin saada perusteellinen ymmärrys. Laadullinen tutkimusmenetelmä sopi tälle tutkimukselle, sillä sen avulla on mahdollista saavuttaa syvällisempi käsitys tiedonantajien kokemuksista ja näkemyksistä Balin kestävyysongelmien sekä saaren liikaturismintilanteen suhteen. Kirjallisuuskatsaukseen ja tutkimuksen tuloksiin perustuen voidaan todeta, että vaikka liikaturismi ei ole uusi ilmiö, sen kokonaisvaltaisia vaikutuksia Balilla ei vielä yleisesti tunneta. Laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen tästä tutkimusaiheesta voidaan tuoda esille sellaisiakin asioita, joita kohteessa vieraillessa tai ilmiötä tarkastellessa ei olisi mahdollista havaita välittömästi.

5.2 Tutkimuksen aineistonkeruu

Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi valittiin haastattelu ja tutkimushaastattelumuodoksi teemahaastattelu. Teemahaastattelussa tutkimusongelmasta valitaan merkittävät teemat ja aiheet, joita tutkimushaastattelussa käsitellään. Teemahaastattelussa kysymykset eivät ole tarkassa muodossa tai järjestyksessä, vaan haastattelu toteutetaan aihepiirien pohjalta. (Vilkkä, 2015, s. 78.) Teemahaastattelu onkin puolistrukturoitu menetelmä, sillä haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymykset eivät ole yksityiskohtaisia (Hirsjärvi & Hurme, 2000, s. 48). Koska tässä työssä tutkitaan liikaturismin vaikutuksia talouteen, sosiokulttuuriin ja ympäristöön, koettiin, että haastatteluiden toteuttaminen kielessä vuorovaikutuksessa sopii tutkimukselle parhaiten.

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, koska haastatteluissa haluttiin keskustella tietyistä ennalta valituista aiheista (Hirsjärvi & Hurme, 2000, s. 48). Teemahaastatteluiden avulla tutkimusongelmaan uskottiin myös saatavan kattavampia vastauksia sekä monipuolisempia näkökulmia. Haastattelujen teemat poimittiin teoriasta ja kysymykset laadittiin näiden teemojen pohjalta. Haastattelujen teemoina olivat kestävä kehitys, kestävä ja vastuullinen matkailu sekä liikaturismin ympäristölliset, taloudelliset ja sosiokulttuuriset vaikutukset Balilla.

Tuomen ja Sarajärven (2018, s. 97) mukaan on yleistä, että haastateltavien määrään vaikuttavat aineiston kylläntymisen lisäksi tutkimukseen käytettävissä olevat resurssit. Tämän opinnäytetyön aineistonkeruu suoritettiin touko-elokuussa 2021 ja haastateltavia oli toimeksiantaja mukaan luettuna kymmenen. Haastattelujen kesto vaihteli noin puolesta tunnista tuntiin (27min-53min) ja kaikki haastattelut nauhoitettiin puhtaaksikirjoitusta sekä analysointia varten. Haastateltavien määrä koettiin tässä tutkimuksessa riittäväksi sekä aineiston laajuuden että sen kylläntymisen vuoksi.

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu voidaan toteuttaa maantieteellisistä etäisyyksistä johtuen puhelimitse (Ikonen, 2017). COVID-19-pandemiasta ja suurista välimatkoista johtuen haastattelujen suorittaminen kasvotusten ei ollut mahdollista, joten haastattelut toteutettiin lähtökohtaisesti etänä Skype- tai WhatsApp -puheluina. Myös sähköpostihaastattelu on käyttökelpoinen menetelmä, kun tarkoituksena on tavoittaa

asiantuntijoita toiselta puolelta maailmaa tai se on ainoa keino toteuttaa haastattelu (Harcup, 2009, s. 132, viitattu lähteessä Eskola, 2010, s. 25). Tässä työssä suoritettiin yksi asiantuntijahaastattelu sähköpostin välityksellä, sillä se oli tiedonantajan rajallisten resurssien vuoksi ainoa keino järjestää haastattelu.

Haastattelun etuna on, että haastateltavaksi voidaan valita sellaisia henkilöitä, joilla on tietoa tai kokemusta tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 86). Tämän tutkimuksen haastateltavat valittiin siten, että voitiin varmistaa tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon saaminen. Haastateltavina oli kaksi paikallista kansalaisjärjestöä, joista toinen on keskittynyt kestävän kehityksen tavoitteiden tukemiseen ja toinen Balin ympäristöongelmiin. Haastateltavina oli myös kaksi suomalaista kestävän kehityksen ja kestävän ja vastuullisen matkailun asiantuntijaa, kaksi Balilla pidemmän ajan asunutta suomalaista matkailijaa sekä yksi paikallinen kansainvälisen matkailun opiskelija. Edellä mainittujen lisäksi tutkimukseen haastateltiin Balilla toimivaa suomalaista matkailuyrittäjää sekä Balilla kansainvälisessä matkailualan yrityksessä työskentelevää saksalaista, jolla on kokemusta myös kestävästä kehityksestä.

Haastateltavien kanssa sovittiin, että haastattelut suoritetaan nimettömänä, sillä sen uskottiin auttavan ilmiön todenmukaisemman kuvan antamiseen ja mahdollisten negatiivisten vaikutuksien kertomiseen. Lisäksi anonymiteetin koettiin edesauttavan sitä, että haastatteluiden pääpaino pysyisi tutkimusaiheessa haastateltavien sijasta. Koska haastateltavia on useampi ja heidät halutaan pitää nimettöminä, tutkimustulosten raportoinnissa heistä käytetään haastattelujärjestyksen mukaan tunnuksia H1-H9. Haastateltavien esittelyt löytyvät liitteestä 1.

Alkuperäisen tutkimussuunnitelman mukaan tarkoituksena oli haastatella enemmän matkailualalla työskenteleviä sekä muilla kuin matkailualan sektoreilla toimivia paikallisia, mutta tutkimuksen edetessä suunnitelma haastateltavista kuitenkin muuttui. Matkailu on hyvä ja nopea tulonlähde kehittyvälle kohteelle, minkä vuoksi paikallisten voi olla vaikeaa nähdä matkailun kasvun negatiivisia vaikutuksia Balille pitkällä tähtäimellä. Koska suurin osa balilaisten toimeentulosta saadaan matkailusektorilta tai siihen liittyvästä toiminnasta, on mahdollisuus, että paikalliset eivät halua kuvailla matkailun negatiivisia vaikutuksia saarella. Tämän vuoksi paikallisten näkemys matkailun mahdollisista haittavaikutuksista ei olisi välttämättä antanut tutkimukselle

luotettavaa tietoa saaren tilanteesta ennen COVID-19-pandemiaa. Tätä päätelmää tukee yksi aineistonkeruun varhaisessa vaiheessa suoritetuista haastatteluista, jossa paikallisen tiedonantajan vastaukset kohdistuivat pääosin matkailun tuomiin positiivisiin vaikutuksiin.

Haastatteluja varten laadittiin kaksi haastattelurunkoa, joista kumpikin käännettiin sekä suomen- että englannin kielelle, sillä haastateltavina oli sekä paikallisia ja matkailijoita että yrityksiä ja asiantuntijoita. Suurin osa haastatteluista joko asuu opinnäytetyön kirjoitushetkellä tai on asunut tai vierailut aikaisemmin Etelä-Balilla. Haastattelukysymykset suunniteltiin haastateltavien mukaan aihepiirien pohjalta niin, että jokaiselle haastateltavalle määriteltiin heidän tietämyksensä kannalta olennaiset kysymykset. Esimerkiksi liikaturismin ja kestävästä kehityksen asiantuntijalla ei ollut kokemusta Balista, jolloin liikaturismin vaikutuksia kohteessa koskevat kysymykset esitettiin yleisellä tasolla. Haastattelukysymykset muotoiltiin mahdollisimman neutraaleiksi niin, että ne eivät johdattelisi haastateltavia.

Haastattelun pääperiaatteena on kerätä mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta, minkä vuoksi on perusteltua lähettää haastattelukysymykset tiedonantajille jo ennen haastattelun toteuttamista (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 85–86). Tässä opinnäytetyössä päädyttiin lähettämään haastattelurungot etukäteen haastateltaville huolellisen valmistautumisen mahdollistamiseksi, sillä käsiteltävät aihealueet olivat laajoja. Lisäksi uskottiin, että kysymyksiin vastaamista helpotti syvempi perehtyminen käsiteltäviin aiheisiin sekä se, että on enemmän aikaa miettiä vastauksia.

Teemahaastattelun valttina on haastattelijan mahdollisuus tarkentaa sekä syventää kysymyksiä haastattelun aikana tiedonantajan vastauksien mukaan (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 87–88). Myös tämän tutkimuksen aineistonkeruussa hyödynnettiin tilaisuutta tarkentaa haastatelluille esitettyjä kysymyksiä ja todettiin, että jatkokysymyksiä esittämällä tutkimusaiheesta saatiin enemmän tietoa ja syvällisempiä näkemyksiä.

Haastattelu aloitettiin yleisillä kysymyksillä haastateltavan taustasta, kestävästä kehityksestä sekä matkailusta. Tämän jälkeen syvennyttiin haastateltavan tietouden mukaan kysymyksiin joko Balin liikaturismitilanteesta tai liikaturismi-ilmiöstä yleisellä tasolla. Haastattelun lopussa haastateltavilta kysyttiin heidän näkemyksiään siitä,

miten voitaisiin toimia liikaturismitilanteen helpottamiseksi kohteessa. Haastattelut päättyivät vapaaseen keskusteluun, jossa haastateltaville annettiin mahdollisuus omiin kommentteihin ja lisäyksiin aiheeseen liittyen. Tämä toi mukaan myös uusia näkökulmia ja ajatuksia ja auttoi varmistamaan, ettei haastateltavilta mahdollisesti löytyvää arvokasta tietoa jää haastattelukysymysten ulkopuolelle. Haastattelurungot löytyvät liitteistä 2–5.

5.3 Sisällönanalyysi analysointimenetelmänä

Tässä opinnäytetyössä on käytetty aineiston analysointimenetelmänä sisällönanalyysiä teorialähtöisesti. Tuomi ja Sarajärvi (2018) määrittelevät sisällönanalyysin perustavaksi, joka sopii kaikkiin laadullisiin tutkimuksiin. Sisällönanalyysin tarkoituksena on analysoida dokumentteja järjestelmällisesti ja puolueettomasti sekä saada tutkittava asia tiivistettyyn ja yleiseen muotoon säilyttäen tutkimuksen kannalta oleellisin tieto. Laadullisen tutkimusaineiston analysoinnin tarkoituksena on lisätä informaation merkitystä ja selkeyttää aineistoa luotettavien johtopäätöksien tekemiseksi. (s. 103, 110, 117–122.)

Teorialähtöinen sisällönanalyysi perustuu aikaisempaan tietoon tai tiettyyn teoreettiseen malliin. Tässä aineiston analyysimenetelmässä analyysia ohjaa siis aikaisemmin luotu tutkimustieto tai teoreettinen kehys. Useimmiten teorialähtöisen analyysin taustalla on myös aikaisemman tutkimustiedon paikkansapitävyyden testaaminen uudessa asiayhteydessä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 110.) Opinnäytetyössä päädyttiin hyödyntämään teorialähtöistä sisällönanalyysiä, koska tutkimusaineiston analyysin pohjalla on tutkimuksen teoreettinen viitekehys kestävästä kehityksestä, kestävästä ja vastuullisesta matkailusta sekä liikaturismista ja sen vaikutuksista Balin talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin. Tämän lisäksi työssä haluttiin tutkia teorian pätevyyttä aineistosta nousseihin näkökulmiin.

Tutkimuksen aineistot analysoitiin sisällönanalyysin tavoin siten, että ensin aineisto purettiin tekstimuotoon kirjoittamalla kaikki haastattelut sanatarkasti puhtaaksi. Tämän jälkeen puhtaaksikirjoitetut eli litteroidut haastattelut tulostettiin paperiversioiksi, mikä auttoi rikkaan aineiston läpikäymisessä. Seuraavaksi aineistosta poimittiin usein

toistuvia sekä tutkimukselle olennaisia asioita värikoodeilla ja ulkopuolelle jätettiin tutkimuksen kannalta merkityksettömät huomiot. Tämä helpotti haastatteluista nousseiden teemojen hahmottamista ja kokoamista yhteen. Seuraavassa vaiheessa aineisto analysoitiin teemoittain. Teemoittelu tarkoittaa haastateltaville yhteisten piirteiden nostamista esille aineistosta analyysivaiheessa (Hirsjärvi & Hurme, 2000, s. 173). Haastatteluista saadut vastaukset jaettiin aihealueiden mukaan eri alaotsikoiden alle, jonka jälkeen aineistosta alettiin etsiä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Balin liikaturismia ja sen vaikutuksia saaren talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin. Tämän lisäksi tarkoituksena oli etsiä keinoja liikaturismin vaikutusten lieventämiseksi ja kestävyuden lisäämiseksi kohteessa. Seuraavassa luvussa on esitelty tutkimusaiheen kannalta aineistonkeruussa olennaisimpina esille nousseet asiat.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Liikaturismi Balin kestävän kehityksen esteenä

Ensimmäisenä aiheena haastatteluissa käsiteltiin Balin liikaturismitilanteesta ennen COVID-19-pandemiaa. Merkittävin matkailun kasvuun liittyvä negatiivinen huomio, jonka myös H2 kertoi Balilla asuessaan tehneensä, on aiemmin rauhallisten alueiden ruuhkaantuminen. Osan haastatelluista (H1-H3, H6, H7, H9) mukaan liikaturismi on ilmennyt saarella liikenneruuhkina sekä etenkin Balin eteläosissa havaittavina ruuhkaisina matkailukeskittyminä. H7 kertoi matkailun kasvun näkyvän paikallisen katu-kuvan muuttumisena, kun alueita kehitetään eri matkailijaryhmille sopiviksi.

...What I noticed is that the quiet areas got busier and busier and busier. I knew they have a lot of beaches where basically I felt like the first person to ever go there. Nowadays there are beach clubs on those beaches. This fast-paced change, that's the biggest impact of tourist numbers in Bali. (H2)

“Before COVID-19 Bali was always busy, everywhere you go there is a traffic jam.” (H3)

Balilla vallitseva tiedonpuute ja koulutuksen tarve nousivat esille useiden haastateltavien vastauksissa (H1-H3, H7, H9). Vaikka tietoisuus matkailun ongelmista onkin kasvanut paikallisten keskuudessa, saarella ei ole tarpeeksi resursseja ongelmien ratkaisemiseen. Myös matkailijoiden tietämättömyys sekä välinpitämättömyys koettiin ongelmakohdiksi kohteen kestävyyttä ajateltaessa (H9).

...The thing is, first we need education - in Indonesia there is a lack of education. We have a lot of technology, and we have a lot of information. But if the information is not married with the education, it is hard to make tourism sustainable... (H3)

I think Bali attracts people because of this tropical lifestyle, living on a tropical island, swimming in a tropical ocean, going snorkeling with sea turtles... And without sustainability this will be lost. The culture suffers, the environment suffers, especially the tropical oceans with the coral reefs, it's such a sensitive environment and it must be preserved. And I think the best way to preserve it in the long run is education. (H2)

Haastatteluaineistosta nousivat esille myös yritysten rooli ja asenteet vastuun kantamisessa. Esimerkiksi H3 koki jätehuoltojärjestelmän puutteellisuudella olevan kielteinen vaikutus Balilla toimivien yritysten toimintatapoihin sekä ympäristövastuullisuuden suhtautumiseen. Hänen mukaansa toiset yritykset eivät välitä ympäristön tilasta. H2 puolestaan korosti, että Balilla toimii kuitenkin myös useita esimerkkiä näyttäviä ja ympäristöä kunnioittavia zero waste -yrityksiä.

“Because Bali don't have any good waste management, not all businesses implement. They don't care about the environment.” (H3)

I think Bali attracts people because of this tropical lifestyle, living on a tropical island, swimming in a tropical ocean, going snorkeling with sea turtles... And without sustainability this will be lost. The culture suffers, the environment suffers, especially the tropical oceans with the coral reefs, it's such a sensitive environment and it must be preserved. And I think the best way to preserve it in the long run is education. (H2)

Ekomatkailu on Balilla asuvien H2 ja H3 mukaan saarella nouseva trendi. H2 korosti, että hallituksen tasolla on tehty ympäristötoimia ja myös yritykset ovat ottaneet käyttöön uusia ja vastuullisempia käytäntöjä ympäristön suojelemiseksi. Haastateltava lisäsi, että esimerkiksi jotkut ravintolat ovat palkinneet asiakkaitaan vastuullisesta toiminnasta, kuten refill-pullojen käyttämisestä, ilmaisilla juomilla (H2). Yksi Balilla näkyvistä hallituksen toimista on kertakäyttöisten muovien kieltö, mikä näkyy esimerkiksi muovipussien ja muovipillien häviämisenä ravintoloista ja kaupoista. Lisäksi monet uudet yritykset ovat keksineet kestävämpiä ratkaisuja, kuten luonnonmateriaalien hyödyntämisen muovin sijasta. (H2.)

” To create sustainable tourism means to find ways to restore it and repair what’s been broken.” (H2)

Yrityksen roolia käsiteltäessä vastuullisesta näkökulmasta H4 totesi, että yritysten tulisi toimia vastuullisesti kaikkien kestävyyspilarien (ekologisuus, taloudellisuus ja sosiokulttuurisuus) mukaan. Haastateltava korosti, että kestävä kehitys tavoiteltaessa pelkkä ympäristönäkökulman huomioiminen yritystoiminnassa ei riitä vaan kestävä kehitys saavutetaan löytämällä edellä mainittujen pilarien tasapaino. Sekä H4 että H6 mainitsivat yritysten ja paikallisten yhteisöjen välisen yhteistyön vastuullisuuden liiketoiminnan edellytyksenä. Käytännössä tämä tarkoittaa paikallisten ihmisten työllistämistä ja ottamista mukaan matkailutoimintaan sekä paikallisen kulttuurin huomioimista.

Yritysten on tärkeää huomioida sosiaalinen puoli, sillä henkilökuntaa kohtaan pitää olla vastuullinen. Yhteistyö yrityskulttuurissa on tärkeää, jotta pystytään toimimaan yhdessä vastuullisesti. Vastuullista toimintaa on esim. paikallisten työllistäminen, paikallisyhteisön hyödyntäminen (paikallisoppaiden hankkiminen, lähiruoka, heikossa asemassa olevien paikallisten palkkaaminen). Sosiaalisella tasolla huomioida myös paikallista kulttuuria. Matkakohteiden paikalliset ovat vuorovaikutuksessa matkailun kanssa. (H4)

“Businesses should collaborate with local communities and the environment to implement a sustainable strategy. (H6)

Kestävän kehityksen näkökulmaa tarkasteltaessa Balin tilanteesta nousi esille seuraavat teemat:

Taulukko 1. Liikaturismi ja kestävä kehityksen ongelmat Balilla

Liikaturismi ja kestävä kehityksen ongelmat Balilla
Ruuhkautuneemmat alueet
Heikentynyt matkailukokemus
Infrastruktuurin puute

Paikallisten tiedonpuute ja tarve koulutukselle
Matkailijoiden tietämättömyys kestävyden ongelmista
Yritysten välinpitämättömyys
Tarve yhteistyön lisäämiselle eri sidosryhmien välillä
Ympäristötoimet lisääntyneet

6.2 Balin talous nojaa matkailuun

Matkailun kasvun taloudellisia vaikutuksia kysyttäessä haastateltavien vastauksista nousi monesti esille ensimmäisenä matkailun tuomia positiivisia vaikutuksia, kuten työpaikkojen lisääntyminen sekä taloudellinen vaurastuminen. H4 ja H8 mukaan matkailu on kehittyvissä maissa merkittävässä roolissa paikallisten ihmisten työllistymisen kannalta. H2 ja H6 kokivat, että kansainvälisten sijoittajien tuomalla rahalla on ollut merkittävä vaikutus Balin taloudelliseen kehitykseen ja uusien työpaikkojen syntymiseen. Myös H5 oli sitä mieltä, että matkailulla olla on ollut paljon hyviä vaikutuksia Balin talouteen ja paikallisille ihmisille. Hänen mukaansa matkailusta hyötyvät etenkin ne paikalliset, jotka asuvat lähellä rantoja, koska suurin osa Balin hotelleista sijaitsee rannikkoalueilla.

“Tourism gives a good effect for Bali and for local people. Especially for them who live near the beach because there are many hotels and usually local people work there.” (H5)

Vaikka matkailun kasvulla todettiin olevan myönteisiä talousvaikutuksia Balilla, haastateltavien vastauksissa korostuivat enimmäkseen matkailun negatiiviset vaikutukset. Esimerkiksi kansainvälisten yritysten ja sijoittajien merkittävä rooli saaren matkailutoiminnassa tarkoittaa työllistävän vaikutuksen lisäksi kuitenkin myös sitä, että suuri osa matkailutuloista valuu ulkomaille (H2, H6 & H8), minkä seurauksena balilaiset eivät hyödy matkailutuloista ensimmäisenä. Lisäksi kansainväliset toimijat omistavat yhä enemmän maa-alueita paikallisten myydessä niitä pois nopean voiton toivossa (H1 & H2).

Bali is somehow like a wild west for foreign investment... it's Australian, American, Chinese, those are people buying all the land. Building huge hotel complexes. So, I have the feeling, even though there are very strict laws to prevent that, there are still many ways for foreigners to find the loopholes. Especially those who can - who have the financial foundation for that - they take advantage of it. (H2)

”Myydään riisipellot, että saadaan nopeasti rahat eikä mietitä hyötyä pitkällä tähtäimellä” (H1)

H1 ja H2 olivat myös sitä mieltä, että kansainvälisen matkailun tuomalla kehityksellä on ollut vaikutusta Balin hintatason nousuun. H6 ja H7 uskoivat, että myös matkailijoiden ajattelemattomalla ostokäyttäytymisellä on yhteys saaren nousseeseen hintatasoon. Nopea hintojen nousu on vaikuttanut paikallisiin kielteisesti, sillä Balin palkkataso ei kuitenkaan ole noussut hintojen kanssa samaan tahtiin (H2). Hintatason nousun seurauksena köyhemmillä balilaisilla ei ole enää varaa asua matkailukeskitymissä, mikä on johtanut paikallisten syrjäyttämiseen omalta elinalueeltaan vähemmän kehittyneeseen sisämaahan (H1).

All this tourism and investment, this all brings a lot of development to Bali and that's for sure one of the main reasons why the prices rise here so quickly. But the downside of this is that the local workers that work in those huge places don't get a fast salary rise, so there's a gap opening between the price level and the income here of the local people. (H2)

Länsimaihin verrattuna Balin hintataso on kuitenkin edelleen huomattavasti alhaisempi, mikä ruokkii matkailua entisestään (H9). Balin alhainen hintataso verrattuna länsimaihin aiheuttaa sen, että matkailijat kuluttavat lomansa aikana enemmän kuin tarvitsevat (H6 & H7). Näin ollen matkailijat myös tuottavat enemmän jätettä heittämällä pois syömäkelpoista ruokaa ja käyttökelpoista tavaraa (H6).

Nousseiden hintojen sekä liiallisen kulutuksen lisäksi liikaturismin taloudellisena vaikutuksena Balilla nähdään myös rikollisuuden lisääntyminen, jonka yhtenä aiheuttajana ovat sekä maan sisäiset että balilaisten ja länsimaisten matkailijoiden väliset

varallisuuserot (H1 & H7). Rikollisuuden esiintymiseen vaikuttavat myös kansainvälisten matkailijoiden mukanaan tuomat vaikutteet sekä kysyntä laittomille tuotteille, kuten huumeille (H7). Toinen Balilla yleiseksi kuvailtu ilmiö on korruptio, jonka lisääntymiseen kansainvälisen matkailun uskotaan vaikuttaneen merkittävästi (H7).

”Laittomat keinot ansaita rahaa, kuten huumekauppa ja prostituutio ovat lisääntyneet, kun on huomattu, että länsimaalaisilla on rahaa ja he ovat tulleet käyttämään sitä.” (H7)

Matkailusektorin kasvu Balin hallitsevaksi elinkeinoksi on johtanut siihen, että saaren talous on tullut riippuvaiseksi matkailusta (H1, H3, H7). Tätä väitettä tukee H3:n maininta, että 80 prosenttia Balin taloudesta koostuu matkailusta. Balin riippuvuutta matkailusta ilmentää myös saaren taloudellinen romahdus vuonna 2020 käynnistyneen COVID-19-pandemian aikana (H7 & H9). Pandemian seurauksena palveluiden hinnat ovat laskeneet alhaisen kysynnän vuoksi sekä majoituspalvelujen tarjoajien ja muiden matkailualan toimijoiden kilpaillessa asiakkaista (H2). H3 mukaan hotellien laskenut kapasiteetti on vaikuttanut myös hotellialalla työskentelevien Balilaisten palkkoihin negatiivisesti. H6 kuvaili Balin koronapandemian aikaista taloustilannetta katastrofaaliseksi, sillä suurin osa paikallisista ihmisistä saa elantonsa matkailusta, jonka loppuessa heillä on tuskin rahaa selviytyä normaalista arjesta.

”Koko eteläosa ollut ruuhkautunutta, kaikki muu jää taka-alalle, kun mennään turismi edellä koska se on niin suuri tulonlähde paikallisille ja kuitenkin siellä tulotaso on aika huono, vaikka verrattuna meihin. Turistit on ylijumalan asemassa, että unohdetaan kaikki muu.” (H7)

H1 ja H8 mainitsivat, että matkailusta on tullut balilaisille noidankehä. Matkailualan kasvaessa saaren merkittävimmäksi toimialaksi ja elintason ollessa matala, paikalliset haluavat hyötyä matkailutuloista välittömästi ajattelematta kuitenkaan nopean kasvun pidempiaikaisempia vaikutuksia. H6 mukaan matkailun Balilla mahdollistamalla talouskehityksellä on suora yhteys saaren ympäristön tilan heikkenemiseen. Myös H3 ja H7 olivat sitä mieltä, että matkailuteollisuuden kehitys on johtanut luonnon väistymiseen rakennuksien tieltä.

Bali has long been a popular tourist destination, and its economy has been constantly growing before the pandemic. With Bali continuing to grow as a major tourism destination, investors are pouring money into the construction of additional hotels, resorts, villas, and restaurants, which means more jobs for the locals. However, as the economy grew, the environment deteriorated. (H6)

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että Balin liikaturismin taloudellisia vaikutuksia ovat:

Taulukko 2. Liikaturismin taloudelliset vaikutukset Balilla

Liikaturismin taloudelliset vaikutukset Balilla
Työpaikkojen lisääntyminen
Elinkeinorakenteen muuttuminen
Paikallisen hintatason nousu
Matkailutuottojen epätasainen jakautuminen
Paikallisten väliset varallisuuserot
Lisääntynyt korruptio
Rahan valuminen kansainvälisille toimijoille
Taloudellinen riippuvuus matkailusta

6.3 Matkailu kuormittaa Balin ympäristöä

Liikaturismin yleisiä ympäristövaikutuksia tarkasteltaessa haastatteluaineistosta nousi esille maaperän kulumisen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen (H4 & H8). Balilla liikaturismin merkittävimpinä yksittäisinä ympäristövaikutuksina nähtiin roskaantumisen sekä saarella kasvaneet jäteongelmat (H1-H3, H5-H9). Balilla koko elämänsä asuneen H6 mukaan saaren roskaantuminen ei kuitenkaan ole pelkästään matkailijoiden syytä, vaan myös paikalliset näyttävät huonoa esimerkkiä heikolla jätteenkäsittelyllä. Myös H7 oli sitä mieltä, että saarella kasvanut jäteongelma on osittain paikallisten aiheuttamaa, mutta johtuu ennen kaikkea Balin huonosta jätehuoltojärjestelmästä.

The most serious issue is waste. We can see it at the Suwung landfill, where the mound of waste grows higher and higher each year with no clear answer in sight. Tourists consume more than they need since everything is considered as cheap and so they easily throw away things or food. (H6)

“There is a news 1st of January, Kuta beach. 80,000 tons of plastic waste was collected during the rainy season.” (H3)

”Tietämyksen puute ja lyhyen tähtäimen ajattelu vaikuttavat negatiivisesti.” (H7)

H3 mainitsi yhdeksi liikaturismin ympäristövaikutukseksi saarella sadekauden aikana yleistyneet tulvat, joita aiheuttavat alueiden nopea kehitys ja ympäristön kannalta huolimattomasti tehdyt rakennusratkaisut, kuten vesijärjestelmien huomiotta jättäminen rakennusvaiheessa. Toisin sanoen, rakennusten korvatessa luonnollista ympäristöä sadevesi ei pääse imeytymään maaperään, minkä seurauksena syntyy tulvia. Myös H7 nosti esille Balilla syntyneet tulvat, joiden hän kuvaili olevan seuraamusta roskien vääränlaisesta kierrättämisestä. Haastateltavan mukaan viemäreissä lisääntyneet roskat tukkivat viemäreitä ja näin ollen aiheuttavat viemäritulvia.

“Every year when it’s rainy season, Bali will be flooded. One cause for the floods is development - many rice fields are turned into buildings, villas and hotels, that don’t have a waterflow system.” (H3)

Myös H1 otti esille, että yksi kehittyvän maan ongelmista on toimivan infrastruktuurin puuttuminen, jonka seurauksena sadekaudella sateiden mukana kierrättämättömät roskat lähtevät liikkumaan ja silloin esimerkiksi surffaaminen vaikeutuu vedessä kelluvien jätteiden vuoksi. Balilla surffaamista harrastanut H7 kertoi kuulleensa muilta harrastajilta, että ranta-alueiden muokkaamisella ja rakentamisella koetaan olleen vaikutusta jopa aaltojen liikehdintään. H7 totesi, että Balin matkailukehityksellä on ainakin tässä suhteessa itsensä tuhoava vaikutus, sillä Bali on ollut pitkään suosittu surffauskohde sen tarjoamien hyvien aaltojen vuoksi.

”... joku talvi, kun mentiin kaverin kanssa surffaamaan, niin siellä oli jotain käsilaukkuja ja ihan kaikkee... se oli ihan hirveetä. Vedessä lillu vaikka mitä.” (H1)

Liikaturismista ja infrastruktuurin puutteesta johtuvan jäteongelman lisäksi yhtenä ympäristövaikutuksena esiin nousi Balin vesikriisi. Hotellit, lomakeskukset ja vesipuistot kuluttavat paljon saaren vesivarjoja, minkä seurauksena puhdasta vettä ei riitä tarpeeksi paikallisille (H7). Myös sadekauden aikaisen sademäärän jäädessä vähäiseksi käyttövedestä on tullut pulaa köyhimpien yhteisöjen keskuudessa (H1).

H9 totesi, ettei Balin luontoympäristö vastaa enää hänen toiveitaan, sillä Balin kaupungistuminen on tuonut matkailijoiden lisäksi saasteita. H1, H3, H6, H7 ja H9 kokivat yhtenä liikaturismin vaikutuksena saarella kasvaneet liikenneuhkat, joihin liittyen H7 nosti esille liikenneuhkien aiheuttamat päästöt. Balin matkailun kukoistus on H6 mukaan helpommin havaittavissa liikenneuhkina kuin paikallista mediaa seuraamalla. Myös kasvanut energiankulutus mainittiin yhtenä liikaturismin vaikutuksena (H3). H7 koki, että uusiutuvalla energialla, kuten aurinkopaneeleilla, voitaisiin tehdä kestävämpiä valintoja Balilla. Haastateltavan mukaan uusiutuvaa energiaa voitaisiin hyödyntää tulevaisuudessa mahdollisesti myös liikennettä kehittäessä esimerkiksi ottamalla käyttöön sähköskoottereita.

Balin liikaturismin ympäristövaikutuksia tarkasteltaessa aineistosta nousi esille seuraavat teemat:

Taulukko 3. Liikaturismin ympäristövaikutukset Balilla

Liikaturismin ympäristövaikutukset Balilla
Luonnon monimuotoisuuden vähentyminen
Ekosysteemien tuhoutuminen
Roskaantuminen ja jäteongelmat
Maanmuokkauksen aiheuttamat tulvat
Kasvava vesipula
Liikenneuhkien aiheuttamat saasteet

6.4 Balilainen kulttuuri globalisoitumisen uhan alla

Haastatteluissa nousi esille erilaisia näkökulmia, kun käsiteltiin matkailun vaikutuksia balilaiseen kulttuuriin. H5 koki, että Balilla nopeasti kasvanut matkailu ei ole vaikuttanut hänen näkemykseensä omasta kulttuuristaan negatiivisesti, vaan matkailijoiden kiinnostus balilaista kulttuuria kohtaan on ennemminkin saanut hänet arvostamaan kulttuuriaan enemmän. Lisäksi H5 korosti matkailun balilaisille tarjoamia mahdollisuuksia kansainvälistymiseen sekä toisista kulttuureista oppimiseen. Myös H1 uskoi, että balilaiset ovat oppineet toisista kulttuureista esimerkiksi kierrätyksestä sekä ekologiasta.

Haastatteluissa useammin toistuneita näkemyksiä olivat kuitenkin matkailun kasvun myötä tapahtuvien globalisoitumisen sekä modernisoitumisen aiheuttamat uhat paikallisen kulttuurin säilymiselle (H2, H3, H6-H8). Yhtenä globalisoitumisen vaarana pidettiin paikallisen kielen häviämistä, sillä etenkin Balin nuorempi väestö on ottanut kansainvälisen matkailun kasvaessa käyttöön yhä enemmän englannin kielen sanoja. Myös Indonesian kielen käyttö on yleistynyt Balille muilta saarilta muuttaneiden työntekijöiden myötä. (H2, H7, H8.)

Although Balinese people are very tight to their own culture and traditions, due to changing demands on the present tourist market, mostly from Asia, the younger generation has shifted to a more modern perspective and is gradually abandoning its culture. One village has vanished since all the young people have chosen to go to the cities and work in the hospitality sector... As tourists want more non-cultural and traditional destinations, more villages and traditions will simply disappear. (H6)

“You have now this elderly generation that has a very strong connection to the culture. And the very young ones are very westernized because of the global impact on the island.” (H2)

Yhtenä Balilaisen kulttuurin kaupallistumisen vaikutuksena haastatteluaineistosta nousi esiin paikallisten kulttuurikohteiden ruuhkautuminen, kun esimerkiksi balilaisille uskonnollisesti tärkeitä temppeleitä on muutettu matkailunähtävyyksiksi (H2). H3 ja H7 kokivat, että matkailun kasvun myötä kulttuurista on tullut balilaisille keino ansaita rahaa. Kulttuurikohteiden muuttaminen matkailijoiden tarpeita palveleviksi on kuitenkin johtanut siihen, että balilainen kulttuuri sekä paikallinen kulttuurimaisema ovat muuttaneet muotoaan alkuperäisestä ja myös paikallisten näkemykset omasta kulttuuristaan ovat muuttuneet (H3 & H7).

If we look at different cultural sites like temples, religion, these kinds of spots that you visit they are highly affected by tourism. A great example is the temple called Tanah Lot – it's one of the most famous temples in Bali... It used to be a holy site, nowadays when you go there the entry of the temple looks like an airport terminal. It's prepared to host thousands of visitors every day. And of course, it takes a little bit of the spirit away. (H2)

H3 oli sitä mieltä, että liikaturismi on vaikuttanut Balilaiseen kulttuuriin niin, että se on saanut vaikutteita muista kulttuureista. Myös H2 koki, että etenkin Balin nuorempi väestö on länsimaistunut kansainvälisen matkailun kasvun seurauksena. Länsimaisen kulttuurin läsnäolo saarella on muovannut paikallista kulttuuria siten, että materialismi, kilpailuhenkisyys ja rahan rooli balilaisten elämässä on kasvanut. Paikalliset ihmiset haluavat olla nykyaikaisempia, mikä on ilmennyt esimerkiksi muutoksina perinteisten Balin hindukulttuurille tyypillisten käsintehtyjen uhrilahjojen (offerings) sisällöissä (H3).

Tourism has definitely changed Balinese culture - it is becoming a way of making money. All the attractions are now sources of money and Balinese people's perceptions are not the same as 10 years ago... People compete, everything is about the price and life is more materialistic. (H3)

Myös matkailijoiden ajattelemattoman ja epäkunnioittavan käytöksen koetaan uhkaavan Balilaista kulttuuria (H2, H7 & H9). Matkailijoiden sopimaton käytös matkakohdeissa antaa paikallisille vääränlaisia vaikutteita länsimaisesta elämäntavasta (H9),

mikä on H3 mukaan lisännyt sosiaalisia konflikteja matkailijoiden ja paikallisten välillä sekä johtanut joissain tapauksissa viranomaistoimiin ja jopa saarelta karkottamiseen. Toisaalta muiden kulttuurien näkeminen saattaa olla paikallisille silmiä avaavaa, sillä Balilla on havaittavissa sukupuolten eriarvoisuutta. Naisten arvon katsotaan olevan huomattavasti heikompi kuin miesten. (H1 & H9.)

The second thing is bringing the western idea to Bali extremely. They behave less, they don't respect how they're supposed to be in the culture of Indonesia and Bali. That's why a few of them get deported by the immigration – because of the attitude. (H3)

Vaikka matkailulla on H2 mukaan vahva vaikutus Balilaiseen kulttuuriin, hän kertoi olevansa hämmästynyt siitä, miten hyvin paikallinen kulttuuri on säilynyt matkailun tuomasta paineesta ja saaren kansainvälistymisestä huolimatta. Haastateltava oli sitä mieltä, että Balilainen kulttuuri on erittäin sietokykyinen ulkopuolisille vaikutteille, mitä tukee myös paikallisen H5:n kokemus siitä, että matkailu ja toisista kulttuureista oppiminen on saanut hänet ymmärtämään, miten ainutlaatuinen hänen oma kulttuurinsa on.

“I think that tourism has a strong impact on the culture but at the same time I'm amazed how strong the Balinese culture resists... I believe the culture here is more resistant than many other cultures around the world.” (H2)

Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että Balin liikaturismin sosiokulttuurisia vaikutuksia koskevat teemat ovat:

Taulukko 4. Liikaturismin sosiokulttuuriset vaikutukset Balilla

Liikaturismin sosiokulttuuriset vaikutukset Balilla
Paikallisen kulttuurin länsimaistuminen
Kulttuurimaiseman muuttuminen
Pyhien paikkojen häviäminen ja muuttuminen matkailunähtävyyksiksi
Paikallisen kielen muuttuminen

Perinteiset arvot < materialismi
Rikollisuuden yleistymisen
Kylien ja kulttuuriperinteiden häviäminen
Paikallisten siirtyminen sisämaahan matkailun tieltä

6.5 Tietoisuus ja uudet säädökset ratkaisuna

Viimeisenä aiheena haastatteluaineistosta käsiteltiin ratkaisuja Balin kestävyysongelmiin. Saaren kestävyysongelmien poistamista ajatellen tärkeimmiksi asioiksi haastateltavat nostivat tietoisuuden lisäämisen (H1, H2, H6, H7 & H9) ja erityisesti pitkäaikaisten vaikutusten huomioimisen kaikessa toiminnassa (H1, H2 & H7). Taloudellisen hyödyn varmistamisen (H1) sekä ympäristön ja kulttuurin suojelemisen kannalta ratkaisevassa asemassa pidettiin koulutuksen lisäämistä ja pitkän aikavälin ajattelua (H2).

"Mutta kun ei siellä ole tietotaitoa, puuttuu koulutus ja ne ei tiedä mitä ne tekevät. Koulutuksen puute on yksi isoimmista ongelmista." (H9)

"Tietämyksen puute ja lyhyen tähtäimen ajattelu vaikuttaa negatiivisesti." (H7)

Everyone working here and living here especially in Bali needs to understand about the long-term impacts. And as soon as people understand that my action today is causing that in the future then they will understand and then they will change their short-term actions... Education is the goal. (H2)

H6 korosti tiukempien matkailua ja ympäristöä koskevien lakien, paikallisten ihmisten kunnioituksen sekä yritysten ja paikallisyhteisöjen välisen yhteistyön merkitystä Balin kestävä kehityksen ongelmien vastaisessa taistelussa. Hänen mukaansa yritystoiminnan tulisi olla sekä liiketoimintaa että paikallisyhteisöä hyödyttävää. Myös H3 oli sitä mieltä, että hallituksen tulisi vahvistaa matkailua koskevia lainsäädäntöjään. Tämän

lisäksi H6 piti reilujen hintojen asettamista sekä paikallisille että matkailijoille yhtenä ratkaisuna tilanteen helpottamiseksi. Tätä tuki myös H7:n näkemys siitä, että matkailua ei tulisi harjoittaa paikallisväestön hyvinvoinnin kustannuksella, vaan sen tulisi päinvastoin tukea sitä.

“The owner of a business should collaborate closely with the community in any way that benefits both the business and the community.” (H6)

“The government side, we need a very strong policy - a system that they really need to implement. People who have capital mostly can impact the people who are out of the policy and that is kind of tricky.” (H3)

Valtaosa haastateltavista korosti sitä, että vastuu kohteen kestävyydestä on paikallisella hallituksella, jonka tulisi tehdä toimia ja muuttaa säädöksiään kohti kestävämpiä ratkaisuja (H1, H2, H4, H6, H7 & H9). Balin hallituksen tulisi kannustaa paikallisia ja matkailijoita toimimaan vastuullisemmin muuttamalla rakenteitaan sellaisiksi, että kuluttajien olisi kannattavampaa valita paremmin. Toinen hallituksen tasolla tärkeä toimenpide olisi jätehuollon organisoiminen vastaamaan saaren kulutusta, jotta jätettä ei päätyisi meriin ja muihin vesistöihin sekä luontoon (H7). Myös matkailun hajauttaminen auttaisi kävijämäärien aiheuttaman kuormituksen vähentymistä suurimmilla matkailualueilla (H1 & H9). Lisäksi ulkomaisten sijoittajien toimia tulisi valvoa tiukemalla kansainvälisiä yrityksiä koskevalla lainsäädännöllä (H2).

“Varmaan isoin asia on jätehuolto, joka pitäisi saada ensimmäisenä kuntoon ja siitä voitaisiin lähteä liikkeelle.” (H7)

“Kyllähän ne isoimmat muutokset tulevat siitä, että olisi säädöksiä... paikallisten hallinnassa pitäisi olla enemmän yrityksiä... miten paljon saa rakentaa... pitäisi hajauttaa turismia enemmän.” (H1)

“...In terms how to develop it-, and how to make it more beneficial for local people and the environment of course- is having more hands on what foreign investors are doing in Bali. That’s one of the biggest issues.” (H2)

Hallituksen toimenpiteiden lisäksi myös matkailijat voivat toimia kohteessa vastuullisemmin ja vähentää vierailunsa aiheuttamia haittavaikutuksia. Matkailijoiden tulisi ennen kaikkea noudattaa sääntöjä (H2 & H3) ja miettiä kestävän kehityksen näkökulmia matkustaessaan (H1). H8 mielestä matkailijat voivat aloittaa vastuullisten valintojen tekemisen jo ennen matkan alkua muun muassa harkitsemalla kohteiden matkailijamääriä ja niiden vaikutuksia liikaturismin ja sen haittavaikutuksien välttämisen näkökulmasta. Haastateltavan mukaan myös matkustustavan valitsemisessa voitaisiin tehdä vastuullisempia valintoja ympäristön kannalta.

Balilla matkailijat voivat kiinnittää huomiota erityisesti siihen, että matkailutoiminnalla kunnioitettaisiin paikalliskulttuuria ja matkailun tuomista tuloista hyötyisivät ensimmäisenä paikalliset (H1, H3, H6-H9). Paikallisten ravintoloiden sekä majoituspalveluiden tukemisella pystyttäisiin vaikuttamaan siihen, että taloudellinen hyöty saataisiin jäämään paikallisyhteisölle (H3, H7 & H8). Myös paikalliseen kulttuuriin tutustumisen koettiin olevan yksi merkittävistä matkailijan vastuullisuutta lisäävistä asioista (H3 & H9).

Use local products - buying local products will have a local economy impact. Follow the regulations that the Balinese government has for tourism... Try to localize everything - buy to get to know more about local people, local food and local products, and read more information about the truly Balinese Bali. (H3)

”Asuuko viiden tähden ketjuhotellissa vai paikallisen pitämässä paikassa, jolloin raha menisi suoraan perheelle, ja olisi kestävämpää muutenkin, kun pienemmät majapaikat eivät vaadi niin paljoa sähköä kuin suuret hotellit.” (H7)

Paikallisen yhteisön kunnioittamisen lisäksi haastatteluaineistosta nousi esille tapoja, joilla matkailijat voivat vähentää aiheuttamia negatiivisia ympäristövaikutuksia. Keinoiksi minimoida omia ympäristövaikutuksia kohteessa lueteltiin resurssien järkevä ja minimaalinen käyttö, vedenkulutuksen vähentäminen sekä ekologisempien

majoitusten suosiminen. (H7) Matkailijat voivat tehdä pieniä ympäristötekoja myös vähentämällä muun muassa muovipullojen ostamista sekä roskaamista (H8 & H9).

Tulevaisuutta ajatellen H9 piti yhtenä Balin kestävyiden haasteena sitä, että matkailun palatessa saarelle COVID-19-pandemian jälkeen sitä ei hallinnoida järkevästi kohteen kestävyttä ajatellen, vaan matkailu otetaan vastaan kaikissa muodoissaan nopeiden tulojen toivossa. Jos paikallinen hallitus ei tee tarpeeksi toimia matkailijamäärien rajoittamiseksi ja infrastruktuurin kehittämiseksi, on riskinä, tilanne palautuu samantyyppiseksi kuin pandemiaa edeltäneenä aikana (H9).

”Turisteja tarvitaan sinne ja se tulee olemaan tosi haastavaa, kun korona loppuu, niin neidän haluavat sinne ketä vaan ja ihan millä hinnalla vaan. Mutta se pitäisi tehdä järkevästi...”. (H9)

H9 esitti yhdeksi ratkaisuksi kestävyiden kaupallistamisen ja H7 uusiutuvan energian. *”Jos kaupallistettaisiin kestävyys, se vois toimiaakin.” (H9)* Tällä haastateltava tarkoitti kestävä kehityksen markkinoimista ja nostamista Balin matkailutrendiksi. H7:n mukaan yksi mahdollisuus olisi siirtyä hiilineutraalimpaan liikenteeseen esimerkiksi otamalla saarella käyttöön sähköskoottereita.

H1 toivoi, että opinnäytetyön kirjoitushetkellä käynnissä oleva COVID-19-pandemia olisi avannut Balilaisten silmiä liikaturismitilanteen suhteen ja saarella alettaisiin kehittämään muita aloja, jotta tulevaisuudessa pärjättäisiin vähemmällä kävijämäärillä. Muiden alojen nostaminen matkailun rinnalle olisi H1:n mielestä hyvä ratkaisu myös siksi, että jatkossa voitaisiin välttyä vastaavanlaisilta matkailukriisien aiheuttamilta taloudellisilta romahduksilta. H2 oli sitä mieltä, että Balilla ollaan menossa kestävämpään suuntaan ja joitakin edistysaskelia on jo tapahtunut.

”On huono, että maa on täysin riippuvainen turismista. Toivoisin, että kun matkailijamäärät palautuvat saarella, sen infrastruktuuri olisi jo kehittyneempää. Ihan varmaan myös tulevaisuudessa matkailuala tulee kohtamaan koronan tapaisia pandemioita, joten on huono, että kohde on vaan yhden sektorin varassa.” (H1)

“I think Bali is on the right track. It just takes a while to clean up the mess of the past.” (H2)

Haastattelujen ja niitä tukevan teorian perusteella ratkaisuksi Balin liikaturismin ja saaren kestävän kehityksen ongelmiin voidaan nostaa seuraavat teemat:

Taulukko 5. Ratkaisuja Balin liikaturismiin ja kestävän kehityksen ongelmiin

Ratkaisuja Balin liikaturismiin ja kestävän kehityksen ongelmiin
Ulkomaisten sijoittajien toiminnan tarkkailu ja säätely
Liikaturismin ongelmia koskevan tiedon lisääminen
Matkailijoiden hajauttaminen
Kulutuksen vähentäminen ja vastuulliset valinnat matkakohteessa
Paikallisten tuotteiden ja palvelujen suosiminen
Paikallisväestön ja paikallisen kulttuurin kunnioittaminen
Yrittäjien ja paikallisyhteisöjen välisen yhteistyön lisääminen
Hallituksen panostuksen lisääminen kestävyysasioihin
Muiden alojen kehittäminen matkailun rinnalle
Uusia ympäristöä ja paikallisväestöä hyödyttäviä lakeja matkailutoimintaan
Reilut hinnat paikallisille ja matkailijoille
Jätehuollon kehittäminen
Uusiutuva energia

6.6 Tulosten yhteenveto

Kuten tutkimuksen teoriaosuudestakin voidaan päätellä, matkailijamäärien kasvulla on ollut huomattavia vaikutuksia Balilla ennen COVID-19-pandemian alkua. Suurien kävijävirtojen seurauksena tietyt matkailukeskittymät ovat ruuhkautuneet ja saaren ekologinen ja sosiokulttuurinen kestävyys sekä matkailukokemus ovat heikentyneet. Balin elinkeinorakenteen muuttuminen matkailuvetoiseksi on johtanut taloudelliseen riippuvuuteen matkailusta ja toisaalta aiheuttanut matkailutulosten epätasaista jakautumista eri alueiden välillä. Tilannetta ei ole helpottanut saaren puutteellinen

infrastruktuuri, paikallisten tiedon ja koulutuksen puute, yritysten välinpitämättömyys sekä matkailijoiden tietämättömyys kestävyiden ongelmista ja kohteen todellisesta tilanteesta.

Matkailun kasvun myötä Balin hintataso on noussut ja rikollisuus sekä korruptio ovat yleistyneet. Indonesian rupian heikko arvo ja sen myötä länsimaalaisille alhainen hintataso on houkuttanut Balille lisää matkailijoita, minkä seurauksena palveluiden kysyntä on kasvanut. Tämä puolestaan on lisännyt tarjontaa ja nostanut samalla paikallista hintatasoa siirtäen balilaisia pois matkailukeskittymistä. Lisäksi matkailijoiden ja paikallisten väliset varallisuuserot ovat ilmenneet rikollisuutena, kuten taskuvarkauksina ja hintojen huijaamisena. Myös korruptio on seurausta kasvaneille matkailijamäärille, mikä näkyy esimerkiksi matkailijoihin kohdistuvana poliisin virkavallan väärinkäyttönä. Matkailijoilta saatetaan rahallisen hyödyn toivossa sakottaa kohtuuttomiakin summia pienistäkin liikenne rikkomuksista, joista paikallisia ei tavallisesti rangaista.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että ekologisen kestävyiden näkökulmasta Balin suurimpana ongelmana pidetään kasvaneita jätemääriä. Vaikka Balilla on otettu käyttöön kertakäyttöisen muovin kieltö, edelleen merkittävä osuus saaren jätteestä on muovirokkaa. Muovirokkaa syntyy esimerkiksi muovipulloista, joita matkailijat ostavat Balin huonon vedenlaadun vuoksi. Heikon jätehuollon seurauksena makean veden lähteitä on saastunut ja jätteiden kierrättäminen on vaikeaa. Jätteiden päätyminen kaivoihin ja viemäreihin sekä maa-alueiden jatkuva raivaaminen ovat johtaneet myös tulvien syntymiseen. Lisäksi yhtenä liikaturismin ympäristövaikutuksena nähdään saarella kasvanut vesipula, joka on seurausta matkailuteollisuuden aiheuttamasta ylikulutuksesta.

Balin liikaturismin koetaan vaikuttaneen myös paikalliseen kulttuuriin esimerkiksi sen modernisoitumisena sekä kulttuurimaisen ja kielen muuttumisena. Modernisoituminen näkyy osittain paikallisten arvomaailman muuttumisena materialistisemmaksi ja vanhojen kulttuuriperinteiden häviämisenä. Yhtenä modernisoitumisen muotona voidaan pitää myös Balin kulttuurin kaupallistumista, joka ilmenee esimerkiksi uskonnollisten paikkojen ja pyhien rakennelmien muuttamisena turistinähtävyyksiksi. Balin kielen katsotaan olevan uhattuna sekä matkailijoiden että Indonesiasta muuttaneiden työntekijöiden tuomien vieraiden kielten aiheuttaman paineen vuoksi.

Tärkeimpänä ratkaisuna Balin liikaturismin ja kestävyiden ongelmiin pidetään tiedon ja koulutuksen lisäämistä kaikkien sidosryhmien välillä. Saaren tilasta tulisi matkailua edistävän ja ongelmia piilottelevan mainonnan sijaan jakaa totuudenmukaista ja ajan-kohtaista tietoa, jotta matkailun aiheuttamia vahinkoja voitaisiin tulevaisuudessa ennaltaehkäistä ja minimoida. Tietoisuus, hallituksen toimet ja ulkoinen apu ovat kriittisessä roolissa myös saaren jäteongelmien korjaamisessa, sillä Balilla ei toistaiseksi ole riittäviä resursseja ja koulutusta toimivan jätehuollon järjestämiseen. Myös yritysten ja eri toimijoiden välisen yhteistyön lisääminen sekä reilujen hintojen asettaminen niin paikallisille kuin matkailijoille koetaan yhtenä keinona kestävyiden saavuttamiseen.

Tuloksista on havaittavissa, että paikallisella hallituksella ja matkailijoilla on merkittävä vastuu kohteen kestävyiden varmistamisessa. Hallituksen tasolla liikaturismitilanteeseen voitaisiin vaikuttaa esimerkiksi hajauttamalla matkailijoita mainostamalla vähemmän vierailtuja alueita sekä asettamalla tiukempia ympäristöä ja matkailutoimintaa koskevia lakeja. Myös kansainvälisten sijoittajien toimintaa tulisi tarkkailla, jotta voitaisiin varmistaa paikallisten ihmisten hyvinvointi sekä luontoympäristön säilyminen ja matkailutulojen pysyminen Balin sisällä ulkomaisille toimijoille valuvan rahallisen hyödyn sijasta. Lisäksi matkailijat voivat vaikuttaa toiminnallaan erityisesti siihen, että paikallisväestö hyötyy matkailusta ensimmäisenä ja matkailutoiminta on vastuullista ja Balin kulttuuria kunnioittavaa. Kulttuurien väliset erot tulisikin nähdä ennen kaikkea positiivisena ja opettavaisena asiana.

Teoriassa mainitsemattomia, mutta tuloksissa nousseita ratkaisuehdotuksia ovat uusiutuvan energian hyödyntäminen ja kestävyiden kaupallistaminen. Aurinkoisesta säästäään tunnetulla Balilla olisi mahdollisuus siirtyä kestävämpiin energiaratkaisuihin. Uusiutuvaa energiaa voitaisiin hyödyntää etenkin Balin kaoottisessa liikenteessä, joka aiheuttaa merkittäviä määriä ympäristösaasteita. Paikallisten ja matkailijoiden ruuhkauttaman liikenteen synnyttämät päästöt saataisiin minimoitua ottamalla käyttöön esimerkiksi sähköskoottereita. Lisäksi kestävämmillä valinnoilla voitaisiin ohjata kestävä kehityksen nousemista tulevaisuuden matkailutrendiksi. Kestävyiden kaupallistaminen mahdollistaisi sen, että kuluttajien olisi kannattavampaa tehdä Balia taloudellisesti, ympäristöllisesti ja kulttuurillisesti säästävämpiä valintoja.

7 YHTEENVETO

7.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa Balin liikaturismista ja sen vaikutuksista saaren talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin. Lisäksi tarkoituksena oli tutkia kestävän kehityksen sekä kestävän ja vastuullisen matkailun toteutumista Balilla. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Teoriaosuudessa taustoitettiin tutkimukselle olennaiset aihepiirit ja määriteltiin tutkimuksen avainsanat, kuten kestävä kehitys, kestävä matkailu, vastuullinen matkailu ja liikaturismi. Aihealueita käytiin läpi ensin yleisellä tasolla, minkä jälkeen syvennyttiin tutkimaan aihetta Balin näkökulmasta.

Teemahaastatteluiden avulla kartoitettiin Balin liikaturismitilannetta ja kestävyysongelmia sekä matkailun vaikutuksia Balin talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin. Lisäksi haastatteluilla kerättiin aineistoa vastausten löytämiseksi edellä mainittuihin ongelmiin. Haastateltavat koostuivat kestävän kehityksen asiantuntijoista, Balilla toimivista kansalaisjärjestöistä ja kansainvälisistä yrityksistä, saarella pidempiä aikoja oleskelleista matkailijoista sekä paikallisista. Sisällönanalyysin perusteella voitiin todeta, että haastatteluiden avulla saatu tieto tuki teoriassa käsiteltyjä asioita. Haastatteluaineistosta nousi kuitenkin esille myös sellaisia yksityiskohtia, joita ei ole käsitelty teoriaosuudessa. Näin ollen koettiin, että aineistosta havaitut eroavaisuudet toivat tutkimukselle lisäarvoa.

Vaikka osa balilaisista on tietoisia matkailun tuomista ongelmista, matkailusektoria pidetään niin tärkeänä Balin talouden kannalta, että turisteja halutaan lisää haittavaikutuksista huolimatta. Asia onkin ristiriitainen, sillä liikaturismin seurauksilla vaikutetaan negatiivisesti myös saaren matkailijamääriin. Toisin sanoen haittavaikutusten lisääntyessä Bali ei pysty välttämättä enää vastamaan matkailijoiden odotuksiin, jolloin kävijämäärät saattavat laskea. Matkailijoiden vähentyminen saarella olisi otollista erityisesti Balin ympäristölle, mutta myös matkailijoiden oikeanlaisella hallitsemisella ja matkailualan sidosryhmien aktiivisella yhteistyöllä voitaisiin vähentää liikaturismia sekä vaikuttaa kestävän kehityksen toteutumiseen saarella.

Kestävän kehityksen toteutuminen Balin matkailussa edellyttää paikallisten ihmisten ja heidän etunsa huomioimista matkailutoiminnassa ja sen suunnittelussa. Saaren ympäristö ja paikallinen kulttuuriperintö tulisi asettaa etusijalle matkailua kehittäessä siten, että ne priorisoitaisiin laissa jatkuvan matkailukehityksen edelle. Lisäksi Indonesian hallituksen tulee varmistaa matkailusta tulevan taloudellisen hyödyn saaminen ja jääminen balilaisille paikallisyhteisöt huomioivalla matkailulainsäädännöllä. Balin nykytilanteeseen reagoimisen lisäksi on ehdottoman tärkeää pyrkiä muuttamaan valitsemia toimintamalleja ja jakaa tietoa kaikkien sidosryhmien keskuudessa, jotta voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä ja jatkumista. Tästä voidaan päätellä, että myös Aseme Surfin kaltaisten vastuullisten yritysten läsnäolo Balilla on ratkaisevassa asemassa kestävän yhteiskunnan saavuttamiseksi.

YK:n julkaiseman Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteiden saavuttaminen on vielä kesken Balilla, vaikka matkailualalla ja kävijämäärien lisääntymisellä onkin monia myönteisiä vaikutuksia saarella. Matkailuteollisuus on vahvistanut ennen kaikkea saaren taloutta ja paikallisväestön sosioekonomista asemaa paremmilla liiketoimintasekä työllistymismahdollisuuksilla. Matkailun mahdollistama taloudellinen vaurastuminen on tukenut kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista muun muassa vähentämällä köyhyyttä ja nälänhätää, kehittämällä infrastruktuuria ja tukemalla taloudellista kehitystä. Samalla matkailun hallitsematon kasvu kuitenkin uhkaa tavoitteiden saavuttamista paikallisväestön taloudellisen eriarvoisuuden kasvamisella sekä liiallisella infrastruktuurin ja luonnon kestävyden kuormittamisella.

Balin talousvaikutuksista, ympäristövaikutuksista sekä sosiokulttuurisista vaikutuksista voidaan todeta, että matkailulla on huomattavia negatiivisia seurauksia saarella. Ennen COVID-19-pandemiaa liikaturismin seurauksena esimerkiksi puhtaan veden ja sanitaation, vastuullisen kuluttamisen, ilmastonmuutoksen vaikutusten vähentämisen sekä vedenalaisen ja maanpäällisen elämän huolehtimisen kestävän kehityksen tavoitteet eivät toteutuneet Balilla. Tutkimuksen ympäristövaikutuksissa Balilla mainitaan, kuinka matkailuteollisuus käyttää suurimman osan Balin makeasta vedestä sekä myötävaikuttaa esimerkiksi muovijätteen syntymiseen. Jätehuollon puutteesta on seurannut jätteiden väärinlaisen kierrättämisen lisäksi vesilähteiden saastuminen. Huonosti palavien jätteiden polttaminen lisää ilmansaasteita ja toisaalta jätteiden päätyminen

vesistöihin sekä sukellusmatkailijoiden lisääntyminen saarella ovat vaikuttaneet kielteisesti myös vedenalaisiin ekosysteemeihin. Lisäksi balilaisen luonto- ja kulttuurimaiseman muuttaminen matkailuteollisuudelle sopivaksi uhkaa viljelyskelpoisten maiden säilymistä.

Edellä mainittujen kestäväen kehityksen tavoitteiden lisäksi matkailualan nopea kasvu Balilla vaarantaa kestäväen teollisuuden toteutumisen. Balilla suurin osa paikallisten toimeentulosta saadaan matkailusta tai siihen liittyvästä matkailutoiminnasta. COVID-19-pandemia onkin aiheuttanut Balilla huomattavia matkailutulojen sekä työpaikkojen menetyksiä, joiden seurauksena yhä useampi paikallinen elää köyhyydessä ja kärsii aliravitsemuksesta. Koronapandemiaa voidaan pitää esimerkkinä siitä, ettei saaren tulisi olla riippuvainen vain yhdestä teollisuudenalasta, sillä kestävä talouskasvu tukee teknologian ja uusien teollisuudenalojen kehitystä ja edistää innovatiivista toimintaa jokaisella toimialalla. Balilla on havaittavissa myös taloudellista epätasa-arvoa, sillä osa paikallisista elää yhä köyhyydessä kaukaisemmillä ja kehittymättömämmillä alueille.

Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että liikaturismin haittavaikutukset ovat pitkälti yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi riisipeltojen raivaamisella ja muuttamisella hotelli-alueiksi on ympäristöllisten vaikutusten lisäksi suora vaikutus sekä kohteessa asuviin ihmisiin että paikalliseen talouteen. Matkailuteollisuus tarjoaa balilaisille uusia työmahdollisuuksia, mutta toisaalta myötävaikuttaa saaren perinteisen elinkeinon häviämiseen. Kulttuurimaiseman muokkaaminen ei ainoastaan uhkaa balilaisten kulttuuriperinteiden ja pyhien paikkojen säilymistä vaan toiminnalla aiheutetaan myös hintatason nousua sekä paikallisten ihmisten syrjäytymistä pois omilta elinalueiltaan. Edellä mainitut tekijät puolestaan aiheuttavat eriarvoisuutta, jonka vähentäminen on myös yksi kestäväen kehityksen tavoitteista.

Vaikka Balilla on havahduttu liikaturismiin ja sen merkittäviin vaikutuksiin sekä pohdittu keinoja tilanteen helpottamiseksi, saarella ei ole vielä vuoteen 2021 mennessä tapahtunut konkreettisia tai lainsäädännöllisiä muutoksia kertakäyttömuovin kiellon lisäksi. Turistiveron käyttöönotosta Balilla tai ”10 New Bali” -projektin etenemisestä ei ole opinnäytetyön kirjoitushetkellä löydettävissä ajankohtaista tietoa. Voidaan

olettaa, että COVID-19-pandemiolla on ollut hidastavaa vaikutusta edellä mainittujen projektien eteenpäin viemisessä.

7.2 Luotettavuustarkastelu

Laadullista tutkimusta tehtäessä luotettavuustarkastelu pohjautuu tutkijan näyttöön ja arviointiin, sillä siinä luotettavuutta ei ole mahdollista laskea tai arvioida yhtä tarkasti kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tutkimuksen laadun sekä luotettavuuden mittareina toimivat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, onko tutkimus toistettavissa niin, että siitä saadaan samat tulokset. Validiteetti puolestaan mittaa sitä, onko tutkimuksessa tutkittu oikeita asioita. Luotettavuustarkastelun edellytyksenä on aina työn riittävä dokumentointi, jonka avulla tutkijan ratkaisuja voidaan arvioida. (Kananen, 2017, s. 174–176.)

Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastatteleamalla henkilöitä ja organisaatioita, joilla on tietoa joko tutkimuksen kohdealueesta tai tutkimusaiheesta, joissain tapauksissa molemmista. Tämän vuoksi haastateltavien valinnalla sekä oikeanlaisten kysymysten suunnittelulla uskotaan olleen vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen. Balilla toimivien organisaatioiden toimintatavat sekä arvot vaihtelevat ja esimerkiksi monet yritykset mainostavat kestävyyttä vain tavoitellakseen taloudellista voittoa. Hyvällä taustatutkimuksella sekä toimeksiantajan suositusten avulla haastateltavaksi onnistuttiin kuitenkin saamaan luotettavia ja toiminnassaan läpinäkyviä tahoja.

Koska paikallisia vastaajia on vain muutama, tulee muistaa, ettei vastauksia voida yleistää luotettavasti koko Balin väestöön. Tutkimuksessa pyrittiin kuitenkin saamaan aiheesta monipuolista näkökulmaa eri sidosryhmiltä ja antamaan suuntaa COVID-19-pandemiaa edeltäneestä sekä vallitsevasta tilanteesta ja mahdollisista ratkaisuista liikaturismin poistamiseksi ja kestävyuden lisäämiseksi. Myös koronapandemiolla saattaa olla vaikutusta tutkimuksen reliabiliteettiin, sillä balilaisten elanto on kiinni matkailusta, jonka loppuminen on saattanut vaikuttaa erityisesti paikallisten haastateltavien vastauksiin. Tämän vuoksi aineistonkeruussa keskityttiin pääosin yrityksiin, asiantuntijoihin ja matkailijoihin, sillä näiltä ryhmiltä saatujen vastausten uskottiin kuvailevan Balin tilannetta totuudenmukaisemmin.

Aineistoa koettiin olevan tarpeeksi, kun haastateltavien vastaukset alkoivat toistaa itseään eli toisin sanoen aineiston kylläntymispiste saavutettiin. Rikkaan aineiston analyysi suoritettiin huolellisesti sanatarkasta puhtaaksikirjoittamisesta aina tulosten raportointiin. Perusteellisesti läpi käyty aineisto, tarkasti suoritettu koodaus sekä täsmällisesti toteutettu raportointi tukevat tutkimuksen luotettavuutta. Myös kaikki opinnäytetyössä tehdyt valinnat on perusteltu ja tutkimuksen eteneminen on kuvattu selkeästi.

Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttavat myös lähteiden luotettavuus sekä lähdekritiikki. Tässä työssä on käytetty monipuolisesti sekä suomalaisia että ulkomaisia kirjallisuus- ja verkkolähteitä. Lähteiden valintaa ohjasi julkaisujen tuoreus sekä niiden luotettavuuden arviointi. Verkkolähteiksi on valittu pääsääntöisesti virallisten toimijoiden verkkosivuja sekä kansainvälisesti tunnettuja uutissivustoja. Lähteinä on käytetty myös useita ulkomaisia tutkimusartikkeleja, jotka pohjautuvat luotettaviin kirjallisuuslähteisiin. Työn luotettavuutta on pyritty lisäämään myös triangulaation avulla eli käyttämällä samassa virkkeessä ja kappaleessa useampaa tietolähdettä. Lisäksi koetaan, että teorian ja aineiston yhteneväisyys vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta.

Edellä mainittujen lisäksi tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa vahvasti myös tutkimuskysymyksiin mahdollisesti saadut vastaukset. Tässä opinnäytetyössä saatiin kokonaisvaltaisesti vastaukset tutkittavaan asiaan eli siihen, millaisia vaikutuksia liikaturismilla on Balin talouteen, ympäristöön ja sosiokulttuuriin. Teemahaastatteluiden avulla kerätty aineisto tarjosi lisäksi kattavasti vastauksia siihen, miten Balin liikaturismin ja kestävä kehityksen ongelmia voitaisiin ratkaista. Näin ollen koettiin, että tutkimus on validi.

7.3 Pohdinta

Opinnäytetyön aiheen valinta tuntui luonnolliselta, sillä suoritimme molemmat viiden kuukauden työharjoittelumme Balilla vuonna 2019. Balilla asuessamme huomasimme, kuinka suuri matkailuvolyymi saarelle kohdistuu sen pienestä maantieteellisestä koosta huolimatta. Aloimme pohtia, millaisia vaikutuksia valtavilla

matkailijamassoilla on ollut ja tulee tulevaisuudessa olemaan Balin ympäristöön, talouteen sekä paikallisväestöön. Nämä kysymykset sekä molempien aito kiinnostus aiheeseen johtivat päätökseemme tehdä opinnäytetyö yhdessä.

Opinnäytetyömme aihe sai mielenkiintoista kontrastia, kun Bali siirtyi monen muun matkakohteen tavoin liikaturismitilanteesta matkailun loppumiseen COVID-19-pandemian vuoksi alkuvuodesta 2020. Matkailun ollessa Balin merkittävin tulonlähde, sen romahtaminen on vaikuttanut saaren paikallistalouteen ja sen myötä balilaisten hyvinvointiin. Toisaalta koronapandemia on tarjonnut ympäristölle mahdollisuuden elpyä matkailun aiheuttamasta kuormituksesta.

Teoriaosuuden kirjoittaminen vei suurimman osan tutkimukseen käytetystä ajasta, sillä käsiteltyjä aihepiirejä oli monta ja ne olivat suhteellisen laajoja. Aihealueet ovat kuitenkin vahvasti sidoksissa toisiinsa ja näin ollen tutkimuksen onnistumisen kannalta oli olennaista sisällyttää ne kaikki opinnäytetyöhön. Teoreettisen viitekehyksen kokoaminen eri lähteistä ja kansainvälisten lähteiden kääntäminen suomen kielelle vei alussa enemmän aikaa kuin olimme ajatelleet. Olemme kuitenkin tyytyväisiä lähteiden monipuolisuuteen ja tuoreuteen sekä siihen, että aiheeseen liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia ja tieteellisiä tekstejä oli tarjolla reilusti. Lisäksi teorian kirjoittamista helpotti se, että valtaosa löydetyistä lähteistä tuki toisiaan eikä tieto ollut ristiriidassa keskenään. Tutkimuksen teoria ja aineisto myös keskustelevat toisiaan täydentävästi, mikä vahvistaa työn luotettavuutta.

Koimme tutkimuksen aineistonkeruuvaiheen hyvin mielenkiintoiseksi, sillä saimme haastateltavaksemme alan asiantuntijoita, Balilla vierailleita ja työskennelleitä ulkomaalaisia sekä saarella asuvia paikallisia. Myös haastateltavien huoli liikaturismista ja kestävyuden ongelmista toi lisää inspiraatiota tärkeän aiheen tutkimiseen. Koska haastateltavia oli eri sidosryhmistä ja kansallisuuksista, päädyimme rakentamaan kaksi haastattelurunkoa, joista laadimme sekä suomen- että englanninkieliset versiot. Pyrimme pitämään haastattelukysymykset mahdollisimman yhtenäisinä aineiston analyysin helpottamiseksi.

Opinnäytetyön tekeminen lisäsi tietämystämme kestävästä kehityksestä sekä kestävästä ja vastuullisesta matkailusta. Opimme erityisesti niiden kokonaisvaltaisesta

merkityksestä ja yhteydestä toisiinsa. Lisäksi tulimme paljon tietoisemmiksi liikaturismista ja sen aiheuttamista negatiivisista vaikutuksista ja syvensimme tietouttamme Balin tilanteesta sekä matkailun vaikutuksista saarella. Vaikka molemmilla oli pohjaa matkailun ajankohtaisista ongelmista, yllätyimme tutkimuksen edetessä etenkin liikaturismin vaikutusten laajuudesta. Lisäksi yksi mielenkiintoisimmista havainnoistamme oli se, miten paljon liikaturismin vaikutukset ovat sidoksissa toisiinsa. Olemme tyytyväisiä siihen, että onnistuimme soveltamaan kestävän kehityksen tavoitteita Balin matkailun kasvun aiheuttamaan liikaturismitilanteeseen.

Uskomme, että matkustaessamme tulevaisuudessa pystymme hyödyntämään tutkimusta kestävämpien ratkaisujen näkökulmasta. Aihepiireistä oppimamme asiat voivat olla hyödyksi myös työelämässä, sillä molemmilla on haaveena luoda kansainvälistä uraa matkailualalla. Uskomme myös, että opinnäytetyössämme kerättyä tutkimustietoa voitaisiin jatkossa hyödyntää Balia ja samankaltaisia saarikohteita tutkiessa ja kehittäessä.

Opinnäytetyömme tarjosi meille myös eettistä yritysnäkökulmaa, sillä toimeksiantajamme Asenne lisäsi tietouttamme kestävyydestä ja sen merkityksestä vaateteollisuudessa. Tekstiiliteollisuus on suorassa yhteydessä kestävyYTEEN, sillä se on yksi maailman suurimmista teollisuudenaloista ja sillä on valtava vaikutus niin ympäristöön kuin satoihin miljooniin alalla työskenteleviin ihmisiin. Uskomme tämän tutkimuksen tarjoavan Asenteelle kattavasti yritystoiminnassa ja markkinoinnissa hyödynnettävää Balin kestävyysongelmia koskevaa informaatiota etenkin matkailun näkökulmasta.

Aihetta voitaisiin viedä eteenpäin tutkimalla Balin matkailutilanteen kehittymistä COVID-19-pandemian jälkeen. Tulevaisuudessa voitaisiin myös tutkia, millä tavoin Balin liikaturismiin on puututtu ja onko saaren kestävän kehityksen ongelmia saatu ratkaistua. Lisäksi jatkossa voitaisiin tutkia tämän opinnäytetyön aineistosta esiin nousseita seikkoja, kuten balilaisen kulttuurin länsimaistumisesta aiheutuvia konflikteja ja näkemyseroja paikallisten keskuudessa ja eri sukupolvien välillä.

7.4 Toimeksiantajan palaute

Opinnäytetyö vastasi asetettuja tavoitteita ja työssä käsiteltiin olennaisia asioita. Itselleni oli erityisen avaavaa lukea taulukoita, joihin oli kerätty yhteenvedo aineistosta. Myös muiden haastateltavien kommentit heidän omista perspektiiveistään olivat mielenkiintoisia. Haastateltavat olivat erilaisista lähtökohdista ja erilaisten asioiden kanssa tekemisissä, mutta kaikilta löytyi kuitenkin selkeästi yhteinen punainen lanka; kehitys on huimaa, infrastruktuuri kaikkineen ei pysy sen perässä ja jotain tarvitsisi tehdä. Työssä peilattiin hyvin Balin liikaturismi- ja kestävyystilannetta sekä etsittiin ratkaisuja tarkastelemalla muita matkakohteita, joissa on ollut samankaltainen tilanne. Tuloksissa avainasemaan nousi koulutus, jonka tuoma kehitys voi kuitenkin kestää yhden sukupolven verran. Syy siihen, miksi muutos kestää niin pitkään on köyhyys: balilaisilla on prioriteettina, että on ruokaa pöydässä ja katto pään päällä. Kestävyysasiat jäävät tällöin toisarvoisiksi, mutta siihen varmasti tulee muutos koulutuksen kautta vuosikymmenen tai pidemmän ajan saatossa.

Kiitos työn tekemisestä, tämä oli hyvä lukea ja peilata omia ajatuksia muiden haastateltavien ajatuksiin. Taulukot, joissa summattiin jokaisen kysymyksen vastauksien pääkohdat, olivat itselleni konkreettinen asia ja selkeyttivät työtä tiivistäen sen tärkeimmän sisällön. Liikaturismin ja kestävä kehityksen saavuttaminen Balilla on varmasti pitkä prosessi, ja jos sitä halutaan nopeuttaa, niin silloin luultavasti tulee mennä sanktiopuolelle, kuten tiukoista laeistaan tunnetussa Singaporessa. Liikaturismin ja sen haittavaikutusten kitkeminen sekä kestävä kehityksen saavuttaminen Balilla on varmasti pitkä prosessi, ja jos sitä halutaan nopeuttaa, niin silloin luultavasti tulee mennä sanktiopuolelle, kuten tiukoista laeistaan tunnetussa Singaporessa. Vaikka täällä on lait, niin niiden implementointi on resurssien ja korruption vuoksi toista luokkaa, koska kyseessä on kehitysmaa. Toisaalta se, että Bali ei ole valmis vaan erilainen ja ”raaka” on myös lisännyt saaren viehätysvoimaa matkailijoiden keskuudessa.

Kimmo Jaakonsaari

Toimitusjohtaja, Asenne Surf

LÄHTEET

Adams, C. (2019). Bali set to tax tourists in bid to help preserve island's environment and culture. Independent. Haettu 24.3.2021 osoitteesta <https://www.independent.co.uk>

Adyana, K. (2015). How mass tourism is destroying Bali and its culture. SBS News. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://www.sbs.com.au/news/>

Akhlas, A. W. (2020). Indonesia welcomes 16.1m foreign tourists in 2019, coronavirus clouds tourism outlook. The Jakarta Post. Haettu 6.4.2021 osoitteesta <https://www.thejakartapost.com>

Akova, O. & Atsiz, O. (2019). Sociocultural impacts of tourism development on heritage sites. Teoksessa D. Gursoy & R. Nunkoo The Routledge Handbook of Tourism Impacts. London: Routledge, 252-264. <https://doi.org/10.4324/9781351025102>

Aksari, N. M. A. (n.d.). Social and Cultural Issues in Bali Relevant to Sustainable Tourism. Haettu 30.8.2021 osoitteesta https://simdos.unud.ac.id/uploads/file_penelitian_1_dir/96a0abf1343c885dde049d4ffc804142.pdf

Ali, R. (2018). The Genesis of Overtourism: Why We Came Up with the Term and What's Happened Since. Skift. Haettu 22.5.2021 osoitteesta <https://skift.com>

Alila, A., Gröhn, K., Keso, I. & Volk, R. (2011). Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Haettu 10.1.2021 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi>

Al Jazeera. (4.12.2020). Bali struggles with 'COVID-poor' as Indonesian cases hit record. Haettu 23.8.2021 osoitteesta <https://www.aljazeera.com>

Antara, M & Sri Sumarniasih, M. (2017). Role of Tourism in Economy of Bali and Indonesia. American Research Institute for Policy Development. <https://doi.org/10.15640/jthm.v5n2a4>

Asbury, L. (n.d.). Bali's Water Crisis [capstone project, University of Notre Dame]. University of Notre Dame. Haettu 7.5.2021 osoitteesta <https://science.nd.edu>

Asenne. (2021). About us. Haettu 15.2.2021 osoitteesta <https://www.asennesurf.com>

DK Eyewitness Travel. (2016). DK Eyewitness Travel Guide: Bali and Lombok. Revised edition. London: Dorling Kindersley Ltd

Bagi, A. (2019). The other side of paradise. Environmental problems Bali is facing, and what can you, as a sustainable traveler do about it? Ecobnb. Haettu 27.8.2021 osoitteesta <https://ecobnb.com>

Bali.com. (2021a). Bali is Ranked #1 The World's Most Popular Destination in 2021 by Tripadvisor. Haettu 22.8.2021 osoitteesta <https://bali.com>

Bali.com. (2021b). Maps of Bali. Haettu 22.3.2021 osoitteesta <https://bali.com>

Bali Government Tourism Office. (2021). Bali Tourism Statistics Book 2019. Haettu 14.4.2021 osoitteesta <https://disparda.baliprov.go.id>

Balitreets. (2018). Ecotourism at Balitreets. Haettu 30.8.2021 osoitteesta <https://www.balitreets.com>

BaliWise. (2021). Bali WISE. Empowering marginalized women through skills education, as a means to develop sustainable communities in Indonesia. Haettu 22.6.2021 osoitteesta <https://baliwise.org>

Batarags, L. (2021). The hunt for the next Bali: Inside Indonesia's plan to save its tourism industry by minting 5 new hubs for international travelers. Insider. Haettu 30.8.2021 osoitteesta <https://www.insider.com>

BBC News. (9.5.2019). Thailand: Tropical bay from 'The Beach' to close until 2021. Haettu 18.8. osoitteesta <https://www.bbc.com/news>

Benchehib, G. (2020). Sungai Watch: River Plastic Report 001. Make A Change World. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://makeachange.world>

Brenhouse, H. (2010). Bali's Travel Boom: Eat, Pray, Love Tourism. TIME. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://time.com>

Brooks, R. (n.d.) How Much Money Do I Need For Bali? Travel Happy. Haettu 2.9.2021 osoitteesta <https://travelhappy.info>

Burgen, S. (27.1.2017) Barcelona Cracks Down on Tourist Numbers with Accommodation Law. The Guardian. Haettu 20.5.2021 osoitteesta <https://www.theguardian.com/international>

Choi, G., Kim, J., Sawitri, M. Y. & Lee, S. K. (2020). Ecotourism Market Segmentation in Bali, Indonesia: Opportunities for Implementing REDD+ [tutkimusartikkeli, Green Technology Center, Seoul National University & Warmadewa University]. MDPI. <https://doi.org/10.3390/land9060186>

CNA. (26.12.2018). Bali bans single-use plastics, aims to cut marine plastics by 70%: Report. Haettu 12.12.2020 osoitteesta <https://www.channelnewsasia.com/news/international>

CNT. (2018.) 15 Beloved Places Struggling with Overtourism. Haettu 20.5.2021 osoitteesta https://www.cntraveler.com/?us_site=y

Coconuts Bali. (11.1.2018). Forget Volcano, Traffic Congestion is One of The Biggest Threats to Bali Tourism: Organda. Haettu 7.5.2021 osoitteesta <https://coconuts.co/bali/>

Coconuts Bali. (25.11.2019). Indonesia's New Tourism Minister Plans on Focusing Bali's Tourism Development Away from The South. Haettu 30.8.2021 osoitteesta <https://coconuts.co/bali/>

Colorni, R. (2018). Tourism and Land Grabbing in Bali – A Research Brief. Transnational Institute. Haettu 5.8.2021 osoitteesta <https://www.tni.org/en>

Cukier, J & Wall, G. (1995). Tourism Employment in Bali: A Gender Analysis. *Tourism Economics*. Volume 1: Issue 4, 389-401. [Research Article, University of Waterloo] Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.1177%2F135481669500100406>

Davis, M. (2021). The Year Bali Tourism Stopped. Foreign Correspondent. ABC News In-depth. Bali. [video]. YouTube. Haettu 2.4.2021 osoitteesta <https://www.youtube.com>

Dean, B. (2021) Social Network Usage & Growth Statistics: How Many People Use Social Media in 2021? Haettu 1.7.2021 osoitteesta <https://backlinko.com>

Dias, Á., Aldana, I., Pereira, L., da Costa, R. L. & António, N. (2021). Measure of Tourist Responsibility. Lisbon: Universidade Lusófona. <https://doi.org/10.3390/su13063351>

Dodds, R. & Butler, R. (2019). *Overtourism: Issues, realities and solutions*. Boston: Walter de Gruyter GmbH.

EcoBali. (2021). About us. #ecobali. Haettu 27.8.2021 osoitteesta <https://ecobali.com>

Elliott, M. (16.5.2017). China becomes Bali's top tourism source market. *Travel Daily*. Haettu 3.5.2021 osoitteesta <https://www.traveldailymedia.com>

Ellis-Petersen, H. (21.9.2018). Bali to bring in new rules for visiting temples after decline in 'quality of tourists'. *The Guardian*. Haettu 1.8.2021 osoitteesta <https://www.theguardian.com/international>

Eskola, L. (2010). Henkilöhaastattelun toteuttaminen: Ohjeistus aloittavalle toimittajalle [AMK-opinnäytetyö, Metropolia]. Theseus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010061912395>

Fagertun, A. (2013). Gender Labour in 'Paradise': Tourism as an engine of change in Bali. *International Institute for Asian Studies*. Haettu 24.8.2021 osoitteesta <https://www.iias.asia>

Fodor's Travel. (2019). Fodor's No List 2020. Haettu 26.11.2020 osoitteesta <https://www.fodors.com>

Framba, A. (14.2.2020) *Overtourism: Causes, Consequences and Solutions*. Ecobnb. Haettu 27.8.2021 osoitteesta <https://ecobnb.com>

Gagne, Y. (14.5.2021). 'We can't go on like this': A year on Bali without tourists. *Fast Company*. Haettu 2.9.2021 osoitteesta <https://www.fastcompany.com>

Gita, N. (2020). Indonesia Beyond Bali: 10 New Bali's are the Future of Tourism in Indonesia. Haettu 12.12.2020 osoitteesta <https://medium.com>

Goodwin, H. (2017). The Challenge of Overtourism. *Responsible Tourism Partnership Working Paper 4*. October 2017. <https://haroldgoodwin.info/publications/>

- Goodwin, H. (2016a). Overtourism: What it is and how do we address it? Haettu 7.1.2021 osoitteesta <https://responsibletourismpartnership.org>
- Goodwin, H. (2016b). Responsible Tourism: Using Tourism for Sustainable Development. (Second edition). Goodfellow Publishers Ltd.
- Goodwin, H. (2014). Cape Town Declaration on Responsible Tourism. The Responsible Tourism Partnership. Haettu 7.1.2021 osoitteesta <https://responsibletourismpartnership.org>
- Gretzel, U. (2019). The Role of Social Media in Creating and Addressing Overtourism. In Dodds, R. & Butler, R. (Eds.). Overtourism: Issues, realities and solutions, pp. 62-75. Berlin: De Gruyter.
- Guttentag, D. (30.8.2018). What Airbnb really does to a neighbourhood. BBC News. Haettu 19.5.2021 osoitteesta <https://www.bbc.com/news>
- Hanna, W.A. (2016). A Brief History of Bali: Piracy, Slavery, Opium and Guns: The Story of a Pacific Paradise. Clarendon: Tuttle Publishing.
- Hirschmann, R. (2020). Number of international visitor arrivals in Indonesia from 2011 to 2019 [tilasto]. Statista. <https://www.statista.com>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). Tutki ja kirjoita. 13. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hopponen, T. (6.2.2018) 4 goals of an influencer marketing campaign. Flocker. Haettu 20.7.2021 osoitteesta <https://flockler.com>
- IDEP Foundation. (2016). Bali Water Protection Program (BWP). Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://www.idepfoundation.org/en/>
- IDEP Foundation. (2012). Overview of Bali province physical, administrative and environmental data. Annex 1. Bali Water Protection Program. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://www.idepfoundation.org/en/>
- Ikonen, H-M. (2017). Puhelinhaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino
- Invest Islands. (2019). The “10 New Bali” Project in Indonesia: What Is It, And Why Will It Shape The Future Of Southeast Asia’s Tourism Industry? Haettu 22.3.2021 osoitteesta <https://invest-islands.com/ten-new-bali-project/>
- IQAir. (2021). Air quality in Bali. Haettu 7.5.2021 osoitteesta <https://www.iqair.com>

Jaakkola, S. & Grym, A. (9.6.2020). Matkailun ympäristövaikutukset – Muutakin kuin ilmastonmuutos, muovipillit ja katoavat korallit. Valpas Media. Haettu 3.5.2021 osoitteesta <https://valpas.media>

Jaakonsaari, K. (1.7.2021). Asenteen toimitusjohtaja Kimmo Jaakonsaaren puhelinhaastattelu.

Jayasuriya, S., Sukadana, W., Manning, C & Meydiuanawathi, L.G. (2020). The tourism boom in Bali: Is it harming prospects for long-term economic growth? [Working Paper, Australian National University]. https://acde.crawford.anu.edu.au/sites/default/files/publication/acde_crawford_anu_edu_au/2020-02/acde_td_td_wp_2020_01_manning_et_al_0.pdf

Jern, M. (2019). Can you drink the tap water in Indonesia and Bali? TAPP Water Ltd. Haettu 7.5.2021 osoitteesta <https://tappwater.co/en/>

Kananen, J. (2017). Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Knoema. (2020). World Data Atlas. Bali - Population. Haettu 23.4.2021 osoitteesta <https://knoema.com/atlas/Indonesia/Bali/Population>

Konstantinides, A. (9.7.2019) Visitors have discovered that a Bali tourist attraction popular with Instagram influencers is actually a fake photo. Insider. Haettu 1.7.2021 osoitteesta <https://www.insider.com>

Kujala, M. (2017). Kaivinkoneita, demoneita ja harmonian kahlitsemia. Balin Benoa-lahden matkailukehityskonflikti ja sen paikallinen esitys etnisten symbolien kautta [pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto]. Jultika.

Kumar, J., Hussain, K. & Kannan, S. (2015). Positive Vs Negative Economic Impacts of Tourism Development: A Review of Economic Impact Studies. Conference Proceedings. APTA. [Conference Paper, Taylor's University]. ResearchGate.

Lane, L. (27.1.2021). Best of The Best: TripAdvisor's Popular, Trending and Emerging Destinations For 2021. Forbes. Haettu 22.8.2021 osoitteesta <https://www.forbes.com>

Lansky, D. (2019). How to save tourism from itself [video]. TEDxStockholmSalon. Haettu 8.3.2021 osoitteesta <https://www.ted.com>

Lee, S. (2020). Tourism, Communities and Quality of Life Indicators in Bali. Working Paper No. 29. [Case study, Universiti Brunei Darussalam]. ResearchGate.

Lennon, B. (n.d.) Bali's Environmental and Pollution Crisis: 5 Lesser-known issues you are actually contributing to that are more than trash problems! Haettu 5.5.2021 osoitteesta <https://indonesia.tripcanvas.co>

Loss, L. (2019) Tourism Has Generated 20% of Total World Employment Since 2013. Tourism Review News. Haettu 20.5.2021 osoitteesta <https://www.tourism-review.com>

- MacGregor, F. (25.8.2019). Bali fights back as tons of floating plastic threaten to spoil once-pristine paradise. NBC News. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://www.nbcnews.com>
- Matikainen, J. (20.5.2018.) Suomalaisperhe lähti unelmiensa matkalle, mutta turistien seassa ei mahtunut surffaamaan – Lomaparatiisit syödään, juodaan ja rakastetaan pilalle. Yle Uutiset. Haettu 3.5.2021 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset>
- Maps of World. (2020). Where is Bali. Haettu 23.4.2021 osoitteesta <https://www.mapsofworld.com>
- Marbun, S. (2020). Deconstruction of the Benoa Bay Reclamation Project Controversy in Bali. Authorea. Haettu 16.4.2021 osoitteesta <https://www.authorea.com>
- McCarthy, N. (2020). The Countries Polluting the Oceans the Most [tilasto]. Statista. <https://www.statista.com>
- McKinsey & Company & WTTC. (2017). Coping with Success; Managing Overcrowding in Tourism Destinations. Haettu 7.1.2021 osoitteesta <https://www.mckinsey.com>
- Milano, C., Cheer, J. M. & Novelli, M. (18.7.2018). Overtourism: a growing global problem. The Conversation. Haettu 1.5.2021 osoitteesta <https://theconversation.com/uk>
- Minihane, J. (2.7.2019). Destination trouble: Can overtourism be stopped in its tracks? CNN. Haettu 4.4.2021 osoitteesta <https://edition.cnn.com>
- Moore, M. (2020). Total contribution of travel and tourism to the GDP in Southeast Asia from 2010 to 2019 [tilasto]. Statista. <https://www.statista.com>
- Morris, H. (6.12.2019). Bali's worsening drought is blamed on tourists using more than half its water. Haettu 28.4.2021 osoitteesta <https://www.telegraph.co.uk>
- Mulyanto, R. (22.6.2020). Holiday island of Bali is set to reopen in August but fears of virus persist. The Telegraph. Haettu 7.1.2021 osoitteesta <https://www.telegraph.co.uk>
- Neubauer, I. L. (10.7.2019). For Bali, tourism is a rubbish issue. Nikkei Asia. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://asia.nikkei.com>
- Nino, S. (2019). How the tourism industry can be responsible for its environmental footprint [video]. TEDxUbud. Haettu 8.3.2021 osoitteesta <https://www.ted.com>
- Pallarz, S. (2021) How to Support Balinese Charities. Bali Spirit. Haettu 17.9.2021 osoitteesta <https://www.balispirit.com>
- Pandjaitan, L. B. (2020). Here's how Indonesia plans to take on its plastic pollution challenge. World Economic Forum. Haettu 6.4.2021 osoitteesta <https://www.weforum.org>

- Paris, C. (1.8.2018). A Greek Island Paradise Tries to Be a Little Less Welcoming. The Wall Street Journal. Haettu 20.5.2021 osoitteesta https://www.wsj.com/?mod=nav_top_section
- PATA. (2020). In his visit to Bali, Wishnutama exposed a new paradigm of tourism and creative economy. Haettu 30.8.2021 osoitteesta <http://www.pataindonesia.org>
- Pechlaner, H., Innerhofer, E. & Erschbamer, G. (2019). Overtourism: Tourism Management & Solutions. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429197987>
- Philip, B. (24.2.2015). How mass tourism is destroying Bali and its culture. SBS News. Haettu 4.4.2021 osoitteesta <https://www.sbs.com.au/news/>
- Picard, M. (2008). Balinese identity as tourist attraction: From 'cultural tourism' to 'Bali erect'. London: Sage Publications Ltd. 155–173. <https://doi.org/10.1177/1468797608099246>
- Picard, M. (1995). Cultural Heritage and Tourist Capital: Cultural Tourism in Bali. London: Sage Publications Ltd
- Picard, M. & Wood, R. E. (1997). Tourism, Ethnicity, and the State in Asian and Pacific Societies. Cultural Tourism, Nation-Building, and Regional Culture: The Making of a Balinese Identity. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Pickel-Chevalier, S. & Ketut, B. (2016). Towards sustainable tourism in Bali. A Western paradigm in the face of Balinese cultural uniqueness [Mondes du Tourisme, Hors-série]. OpenEdition Journals. <https://doi.org/10.4000/tourisme.1187>
- Renaldi, E. & Shelton, T. (27.12.2018). Thousands killed as Indonesia devastated by nearly 2,000 natural disasters in 2018. ABC News. Haettu 22.5.2021 osoitteesta <https://www.abc.net.au/news/>
- Richardson, R. B. (2021). The Role of Tourism in Sustainable Development. [Oxford University Press]. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199389414.013.387>
- Rindrasih, E. (2018). Tourist's Perceived Risk and Image of the Destinations Prone to Natural Disasters: The Case of Bali and Yogyakarta, Indonesia. [tutkimusartikkeli, Utrecht University]. Humaniora. <https://doi.org/10.22146/jh.32239>
- Ritchie, H. & Roser, M. (2018). Plastic Pollution. Our World in Data. Haettu 6.4.2021 osoitteesta <https://ourworldindata.org>
- Roser, M. (2019). Tourism. Our World in Data. Haettu 7.5.2021 osoitteesta <https://ourworldindata.org>
- Saad, F. (2.7.2020). How Bali could build a better kind of tourism after the pandemic. The Conversation. Haettu 7.1.2021 osoitteesta <https://theconversation.com/uk>
- Samper, C. (29.10.2018). In Bali and beyond: An urgent focus on coral conservation (commentary). Haettu 18.8.2021 osoitteesta <https://news.mongabay.com>

Scholars of Sustenance. (2020). Million Meals Paddle. Haettu 17.9.2021 osoitteesta <https://www.scholarsofsustenance.org>

Siani, T. (2021) Influencer marketing in tourism industry. Tourism Tiger. Haettu 20.7.2021 osoitteesta <https://www.tourismtiger.com>

Siddharta, A. (14.10.2019). Bali fights for its beautiful beaches by rethinking waste, plastic trash. National Geographic. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://www.nationalgeographic.com>

Smith, O. (23.3.2019) The Game of Thrones effect – How the TV Series Changed How We Travel. The Telegraphy. Haettu 20.7.2021 osoitteesta <https://www.telegraph.co.uk>

Speirs, A. G. (10.11.2019). Bali's traffic Woes. NOW! Bali. Haettu 7.5.2021 osoitteesta <https://nowbali.co.id>

Sperling, E. (4.12.2020). Over-Exposure to Tourism in Bali, Indonesia. Haettu 8.10.2021 osoitteesta <https://storymaps.arcgis.com/>

Stainton, H. (15.6.2021). Social Impacts of Tourism. Haettu 17.8.2021 osoitteesta <https://tourismteacher.com>

Statista. (2021). Market size of the global online travel agent sector 2020-2025 [tilasto]. <https://www.statista.com>

Statista. (2016). Digital travels sales worldwide from 2014 to 2020 [tilasto]. <https://www.statista.com>.

Statistics Indonesia. (2019). Number of Villages by Province and Geographical Location 2003-2018 [tilasto]. <https://www.bps.go.id>

Statistics of Bali Province. (2020). Number of Foreign Visitors Arriving Directly by Nationality to Bali, 2014-2019 [tilasto]. <https://bali.bps.go.id>

Subadra, I. N., Sutapa, I.K., Artana, I. W. A., Yuni, L.K.H., & Sudiarta, M. (2019). Investigating push and pull factors of tourists visiting Bali as a World tourism destination. International Journal of Multidisciplinary Educational Research. 8, 266-267.

Sudiarta, I.K., Mahendera, M.S. & Bendesa, K. G. (2019). Carrying Capacity Assessment of Dive Sites in Bali, Indonesia. International Journal of Economics, Commerce and Management. [Warmadewa University & Udayana University].

Sukawati, C. A. (2021). The Year Bali Tourism Stopped. Foreign Correspondent. ABC News In-depth. Bali. Haettu 2.4.2021 osoitteesta <https://www.abc.net.au/news/>

Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry. (n.d.) Mitä on maailmanperintö? Haettu 24.8.2021 osoitteesta <https://www.maailmanperinto.fi>

Suomen YK-liitto. (n.d.). Logot ja SDG-kuvakkeet. Agenda 2030 kuvake [kuva]. <https://www.ykliitto.fi/uutiset-media/logot-ja-sdg-kuvakkeet>

SYSTEMIQ. (2019). Bali Governor Announces Initiative to End Ocean Plastic Pollution. Haettu 5.4.2021 osoitteesta <https://www.systemiq.earth>

Tanno, S. (12.10.2018). Bali earthquake warning: Disaster experts warn the Ring of Fire is 'busy' after more quakes - plunging the future of the tourist haven into doubt. Daily Mail. Haettu 22.5.2021 osoitteesta <https://www.dailymail.co.uk>

Tenbarge, K. (25.7.2019) 15 Destinations Instagram has helped ruin. Insider. Haettu 20.7.2021 osoitteesta <https://www.insider.com>

THL. (2019). Sosiaalisesti kestävä kehitys. Haettu 11.1.2021 osoitteesta <https://thl.fi/fi/>

The ASEAN Work-Life Balance Project. (2016). Traffic Jam in Bali and Its Impacts on Productivity, Health, and Tourism. Haettu 7.5.2021 osoitteesta <https://asean-wlb.net>

The International Ecotourism Society (TIES). (2019). What Is Ecotourism? Haettu 10.12.2020 osoitteesta <https://ecotourism.org>

The Jakarta Post. (18.1.2019). Let's Preserve Nature: Bali requires foreign tourists to pay US10\$. Haettu 13.12.2020 osoitteesta <https://www.thejakartapost.com>

The Ministry of Tourism, Republic of Indonesia. (2018). Visa Free for 169 Countries to Travel to Indonesia. Haettu 24.4.2021 osoitteesta <https://www.indonesia.travel/jp/en/home>

The World Bank. (2020). The Journey Back to Recovery - Resources to Develop Tourism Sustainably. Haettu 20.3.2021 osoitteesta <https://www.worldbank.org/en/home>

The World Counts. (2021). 45 arrivals every second. Haettu 10.5.2021 osoitteesta <https://www.theworldcounts.com>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

UNEP & UNWTO. (2005). Making Tourism More Sustainable. A Guide for Policy Makers. Tourism and Sustainability. 7-23. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284408214>

Unesco. (2021). Cultural heritage-based tourism. Almaty. Haettu 26.8.2021 osoitteesta <https://en.unesco.org>

Unesco. (2016). Sustainable tourism strategy: Cultural Landscape of Bali Province: the Subak System as a Manifestation of the Tri Hita Karana Philosophy. Haettu 22.8.2021 osoitteesta <https://unesdoc.unesco.org/home>

Unesco World Heritage Centre. (n.d.). Cultural Landscape of Bali Province: the Subak System as a Manifestation of the Tri Hita Karana Philosophy. Haettu 22.8.2021 osoitteesta <http://whc.unesco.org>

Unicef. (n.d.). SDGs for Children in Indonesia. Provincial snapshot: Bali. Haettu 30.8.2021 osoitteesta <https://www.unicef.org>

UN. (2021). The Sustainable Development Goals Report 2021. Haettu 25.8.2021 osoitteesta <https://unstats.un.org/sdgs/>

UN. (2020). The Sustainable Development Goals Report 2020. Haettu 23.2.2020 osoitteesta <https://unstats.un.org/sdgs/>

UN. (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Haettu 23.2.2020 osoitteesta <https://sdgs.un.org>

UN. (2007). Bali Declaration on Sustainable Tourism Development. ESCAP Tourism Review No. 26. New York: Economic and Social Commission for Asia and The Pacific.

UN documents. (1987). Report of The World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Haettu 14.12.2020 osoitteesta <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm>

UNWTO. (2020a). International tourism growth continues to outpace the global economy. Haettu 20.5.2021 osoitteesta <https://www.unwto.org>

UNWTO. (2020b). Reopening Bali for International Tourists. Haettu 7.3.2021 osoitteesta <https://www.unwto.org>

UNWTO. (2019a). International Tourism Highlights; 2019 Edition. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>

UNWTO. (2019b). Sanur Tourism Observatory. Tourism for SDGs. Haettu 25.8.2021 osoitteesta <https://tourism4sdgs.org>

UNWTO. (2018). ‘Overtourism’? – Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions, Executive Summary. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420070>

UNWTO. (2015a). Tourism and the Sustainable Development Goals. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284417254>

UNWTO. (2015b). Tourism in the 2030 Agenda. Haettu 7.3.2021 osoitteesta <https://www.unwto.org>

UNWTO. (n.d.). Secretary-General’s Policy Brief on Tourism and COVID-19. Haettu 5.5.2021 osoitteesta <https://www.unwto.org>

UNWTO. (n.d.a). Tourism for SDGs. How to engage: Companies. Haettu 13.4.2021 osoitteesta <https://tourism4sdgs.org/act/companies/>

UNWTO. (n.d.b). Tourism for SDGs. How to engage: Travellers. Haettu 13.4.2021 osoitteesta <https://tourism4sdgs.org/act/travellers/>

- UNWTO. (n.d.c). Glossary of tourism terms. Haettu 1.7.2021 osoitteesta <https://www.unwto.org>
- Utama, I. G., Turker, S. B., Widyastuti, N. K., Suyasa, N. L. & Waruwu, D. (2020). Model of Quality Balance Development of Bali Tourism Destination. A new decade for social changes. *Technium Social Sciences Journal*.
- Verhelä, P. (2016). *Matkailun perusteet*. 2. uud. p. Kuopio: Liikekirjapaino Oy.
- Vilkka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Wallius, A. (2.7.2020). Mertensuojelun supervuosi kuivahti koronaviruksen takia – merten armonajaksi lasketaan kymmenen vuotta. *Yle Uutiset*. Haettu 28.3.2021 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset>
- Wardana, A. (2018). Legal Engineering in a Contest Over Space in Bali. *Australian Journal of Asian Law*. SSRN.
- Woods, R. (2019a). China & Australia Continue to Dominate International Visitor Market for Bali in 2018. *Hotel Investment Strategies*. Haettu 3.5.2021 osoitteesta <http://hotelinvestmentstrategies.com>
- Woods, R. (2019b). Short-Term Forecasts of Visitor Arrivals to Bali, 2019-2021. *Hotel Investment Strategies*. Haettu 3.5.2021 osoitteesta <http://hotelinvestmentstrategies.com>
- WTTC. (2020). *Economic Impact Reports*. Haettu 27.12.2020 osoitteesta <https://wttc.org>
- WTTC. (2021). *Travel and Tourism as a Catalyst for Social Impact*. Haettu 15.8.2021 osoitteesta <https://wttc.org>
- Worldometer. (2021). *Indonesia Population*. Haettu 23.4.2021 osoitteesta <https://www.worldometers.info>
- XE.com. (2021). 1 IDR to EUR - Convert Indonesian Rupiahs to Euros. *Xe Currency Converter*. Haettu 2.9.2021 osoitteesta <https://www.xe.com>
- Youmatter. (2020). *The Official Definition of Sustainable Development*. Haettu 13.12.2020 osoitteesta <https://youmatter.world/en/>
- Yuniar, R. (25.8.2020). Coronavirus: Bali closed to foreign tourists until end of 2020. *BBC News*. Haettu 23.4.2021 osoitteesta <https://www.bbc.com/news>

LIITE 1

- Ensimmäinen haastateltava (H1) oli Balilla harjoittelunsa tehnyt ja saarella ensimmäisen kerran yli 10 vuotta sitten vierailut suomalainen nainen, joka on oleskellut Balilla pidempiä aikoja ja nähnyt matkailun tuomaa muutosta kohteessa konkreettisesti.
- Toinen haastateltava (H2) oli kansainvälisen matkailuyrityksen managerina ja pääedustajana toimiva Balilla asuva saksalainen mies, joka on ollut suunnittelemassa muun muassa yrityksen kestävään kehityksen tähtäävää vaihto-ohjelmaa.
- Kolmas haastateltava (H3) oli Balilla toimivan Sungai Watch- nimisen kansalaisjärjestön edustajana toimiva indonesialainen mies. Haastateltavalla koettiin olevan ajankohtaista tietämystä saaren jäteongelmista sekä ratkaisuksista niiden poistamiseksi.
- Neljäs haastateltava (H4) oli Suomesta tavoitettu vastuulliseen ja kestävään matkailuun erikoistunut projektipäällikkönä työskentelevä nainen, joka on ollut mukana pilotoimassa ja lanseeraamassa Vastuullisen matkailun portaat -koulutusohjelmaa.
- Viides haastateltava (H5) oli Itä-balilainen nainen, joka on opiskellut kansainvälistä matkailua ja työskentelee Balilla matkailualalla. Haastateltava on ollut mukana paikallisessa ympäristö- ja yhteisötoiminnassa.
- Kuudes haastateltava (H6) oli Balilla toimivan R.O.L.E. Foundation -nimisen kansalaisjärjestön hallituksen sihteerinä sekä mediapäällikkönä toimiva paikallinen mies. R.O.L.E. Foundation tarjoaa ympäristökasvatusta balilaisille yhteisöille sekä pyrkii vähentämään köyhyyttä ja lisäämään syrjäytyneiden naisten vaikutusmahdollisuuksia ammattikoulutuksen avulla keinona kehittää kestäviä yhteisöjä Indonesiaan.

- Seitsemäs haastateltava (H7) oli suomalainen nainen, joka on tehnyt opintoihinsa liittyvän työharjoittelunsa Balilla sekä suorittanut vaihto-opintonsa paikallisessa yliopistossa. Lisäksi hän on lomailut Balilla useampia kertoja niin, että on oleskellut saarella pidempiä aikoja kerrallaan. Haastateltava arvioi viettäneensä Balilla aikaa yhteensä yli vuoden verran.
- Kahdeksas haastateltava (H8) oli suomalainen nainen, joka työskentelee Jyväskylän ammattikorkeakoulun lehtorina ja jolta löytyy asiantuntijuutta sekä liikaturismista että kestävästä kehityksestä ja vastuullisesta matkailusta.
- Yhdeksäs haastateltava (H9) oli suomalainen nainen, jolla on omat sukellusyritykset Balin lähisaarilla Gili Trawanganilla ja Nusa Penidalla sekä Sulawesilla sijaitsevilla Togean saarilla. Haastateltava on asunut Aasiassa 12 vuotta ja muuttanut Balille vuonna 2016, minkä vuoksi hänellä on kokemusta ja asiantuntemusta Balin matkailun kasvusta ja vaikutuksista paikalliseen elämään.

HAASTATTELURUNKO 1 (paikalliset ja matkailijat)

-Voisitko esitellä itsesi (ikä, missä asut, ammatti) ja kertoa, mikä on suhteesi Baliin?

-Millaista on mielestäsi kestävä kehitys ja -matkailu? Onko kestävä kehitys terminä tuttu?

-Mikä on mielipiteesi Balin matkailutilanteesta ennen COVID-19-pandemiaa?

-Mikä on mielipiteesi Balin matkailutilanteesta COVID-19-pandemian aikana/ jälkeen?

-Ovatko kasvaneet matkailijamäärät vaikuttaneet matkailukokemukseesi/ elämääsi Balilla? Jos kyllä, millä tavoin?

-Miten matkailu on mielestäsi vaikuttanut Balin ympäristöön?

-Millaisia taloudellisia vaikutuksia uskot matkailulla olleen/olevan Balilla ja paikallisille ihmisille?

-Millä tavoin uskot matkailun ja balilaisen kulttuurin kaupallistumisen vaikuttaneen paikallisten näkemykseen omasta kulttuuristaan? Mitä vaikutuksia matkailulla balilaiseen kulttuuriin?

-Millä tavoin Balin matkailusektoria tulisi kehittää, jotta paikalliset ihmiset ja heidän taloutensa sekä saaren luonto hyöty saataisiin maksimoitua?

-Mitä voitaisiin tehdä, että kuormitusta saataisiin vähennettyä?

-Millä tavoin/Miten Balille matkustavat ihmiset voisivat edistää vastuullisuuttaan/ vähentää matkailun aiheuttamia haittavaikutuksia saarella?

HAASTATTELURUNKO 2 (yritykset ja asiantuntijat)

-Voisitko esitellä itsesi? (ikä, asuinpaikka, ammatti?)

-Millaista mielestäsi on kestävä kehitys ja -matkailu?

-Millä tavoin yritykset voivat huomioida kohteen kestävyuden toiminnassaan?

-Mikä on yritysten rooli vastuun kantamisessa?

-Millaisia taloudellisia vaikutuksia uskot matkailun kasvulla olevan Balin kaltaisissa kehittyvissä kohteissa?

-Millaisia ympäristöllisiä vaikutuksia uskot liikaturismilla olevan sitä kohtaavissa matkakohteissa?

-Millaisia sosiokulttuurisia vaikutuksia uskot liikaturismilla olevan sitä kohtaavissa matkakohteissa?

-Millä tavoin kohdetta, jossa on liikaturismia, voitaisiin kehittää niin, että paikallisten ihmisten ja -talouden sekä ympäristön hyöty saataisiin maksimoitua?

-Mitä voitaisiin tehdä, jotta liikaturismin aiheuttama kuormitus kohteessa saataisiin minimoitua?

-Millaisilla teoilla matkailijat voivat edistää vastuullisuuttaan ja vähentää vierailunsa aiheuttamia vaikutuksia matkakohteessa?

INTERVIEW FRAME 1 (locals and tourists)

-Could you introduce yourself? (Age, where do you live, profession?)

-Have you heard the term “sustainable development”?

-What do you think is sustainable development and sustainable tourism?

-How do you see the tourism situation in Bali (before and during COVID-19)?

-Has tourism affected your daily life in Bali? If yes, how?

-What kinds of environmental impacts does tourism have to the environment in Bali?

-What kinds of economic effects has the rapid growth of tourism had to Bali and to local people?

-Do you think that tourism has affected the Balinese culture? If yes, how?

-Has tourism changed the way you see and pursue your own culture? If yes, how?

-How could the tourism industry in Bali be developed? (for the benefit of local people, the economy, and the environment)?

-What actions could tourists take to be more responsible while traveling and staying in Bali?

INTERVIEW FRAME 2 (businesses and experts)

-Could you introduce yourself? (Age, profession, relation to Bali?)

-How would you define sustainable development and sustainable tourism?

-How do you see the tourism situation in Bali (before and during COVID-19)?

-How can businesses take sustainability into consideration when operating in destinations like Bali?

-What do you think is the role of businesses in taking responsibility?

-How do you take sustainable development into account in your business? / in your daily life?

-How have the increased tourist numbers affected your life in Bali? / the daily life of the Balinese people?

-What kinds of environmental impacts has tourism had in Bali?

-What kinds of economic effects has the growth of tourism had to Bali and to local people?

-Do you think that cultural tourism and tourism commercialization has affected the Balinese culture? If yes, how? (Has tourism changed the way the Balinese see and pursue their own culture?)

-How should Bali's tourism industry be developed (for the benefit of local people, the economy, and the environment)?

-What actions can tourists take to be more responsible when traveling and staying in Bali?